

RM-111-138-15

UCHWAŁA NR 143/2015

RADY MINISTRÓW

z dnia 18 sierpnia 2015 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Rozwoju Turystyki do 2020 roku”

Na podstawie art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 oraz z 2015 r. poz. 349) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PREZES RADY MINISTRÓW

EWA KOPACZ

Za zgodność z oryginałem:

Załącznik
do uchwały nr 143/2015
Rady Ministrów
z dnia 18 sierpnia 2015 r.

MINISTERSTWO SPORTU I TURYSTYKI

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI
do 2020 roku

Warszawa, sierpień 2015 r.

SPIS TREŚCI

I.	WPROWADZENIE	3
II.	POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	5
	1. DOKUMENTY STRATEGICZNE NA POZIOMIE EUROPEJSKIM	5
	2. DOKUMENTY STRATEGICZNE NA POZIOMIE KRAJOWYM	9
	3. RAMY PRAWNE DLA ROZWOJU TURYSTYKI	12
III.	DIAGNOZA	13
IV.	TRENDY ROZWOJOWE W TURYSTYCE	28
V.	ANALIZA GŁÓWNYCH CZYNNIKÓW ROZWOJOWYCH TURYSTYKI	31
VI.	WIZJA ROZWOJU TURYSTYKI	35
	1. WIZJA ROZWOJU TURYSTYKI DO 2020 ROKU	35
	2. GŁÓWNE OBSZARY PRIORYTETOWE	35
VII.	CELE PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI DO 2020 ROKU (PRT DO 2020 ROKU).....	36
	1. CEL GŁÓWNY.....	36
	2. CELE OPERACYJNE	37
	3. KIERUNKI DZIAŁAŃ, ZADANIA I KOORDYNATORZY REALIZACJI.....	37
VIII.	ZASADY WDRAŻANIA	42
	1. SYSTEM ZARZĄDZANIA.....	42
	2. WSPÓŁPRACA INSTYTUCJONALNA	44
	3. SYSTEM MONITOROWANIA I EWALUACJI	50
IX.	RAMY WDRAŻANIA.....	56
	1. ORGANIZACJA WSPARCIA ROZWOJU TURYSTYKI	56
	2. KRAJOWE CENTRUM ZARZĄDZANIA TURYSTYKĄ (KCZT)	57
	3. CERTYFIKACJA PRODUKTÓW I USŁUG W TURYSTYCE	57
	4. KRAJOWE CENTRUM PARTNERSTWA PUBLICZNO – PRYWATNEGO TURYSTYKI	59
	5. OBSERWATORIUM TURYSTYKI.....	59
	6. ROLA ORGANIZACJI SEKTORA TURYSTYKI.....	60
	7. KLASTERING TURYSTYKI	62
X.	FINANSOWANIE I INSTRUMENTY FINANSOWE REALIZACJI	68
	1. GŁÓWNE INSTRUMENTY FINANSOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI.....	68
XI.	SPOŁECZNO-GOSPODARCZE KORZYŚCI Z WDROŻENIA PROGRAMU	82
XII.	REKOMENDACJE KOŃCOWE	85
XIII.	STRESZCZENIE	87
	BIBLIOGRAFIA	95
	SPIS TABEL	97
	SPIS RYSUNKÓW	97
	WYKAZ ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW	98

I. WPROWADZENIE

Turystyka jest ważną częścią gospodarki Polski. Udział gospodarki turystycznej w PKB utrzymuje się na poziomie 5–6%, z zatrudnieniem szacowanym na ok. 760 tys. osób (4,7% ogółu pracujących), przy czym ok. 170–200 tys. osób zatrudnionych jest w działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Wpływy z przyjazdu cudzoziemców sięgają w Polsce rocznie 8–9 mld euro, z czego ok. połowa, to wpływy z tytułu przyjazdów turystów zagranicznych.

Gospodarka turystyczna w znacznym stopniu przyczynić się może do poprawy spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej Polski. Rozwój zrównoważony sektora turystyki wysokiej jakości stanowi jeden z kierunkowych priorytetów rozwojowych Unii Europejskiej. Rodzi to wyzwanie wzmocnienia potencjału gospodarczego i społecznego, sprzyjającego wzrostowi sektora turystyki, rozumianego jako element konkurencyjności gospodarczej regionów europejskich. Turystyka jest czynnikiem dywersyfikacji gospodarki, wywołującym zapotrzebowanie na wykwalifikowane kadry, innowacyjne usługi i nowoczesne narzędzia zarządzania (w tym ICT – Information and Communication Technologies) oraz badania i analizy wspierające zrównoważony rozwój gospodarczy oparty na turystyce. Wszystko to stwarza nowe możliwości ujęcia rozwoju turystyki, jako części polityki regionalnej, wzmacniającej konkurencyjność danego terytorium.

Celowe wydaje się więc opracowanie proaktywnego i przekrojowego programu rozwoju turystyki, jako elementu polityki rozwoju, koordynowanego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Dzięki programowi możliwe będzie ograniczenie fragmentaryzacji rynku turystycznego poprzez stworzenie zintegrowanego podejścia wspierania gospodarki turystycznej, jako źródła aktywizacji wokół produktów czy usług turystycznych, zarówno obszarów miejskich, jak i wiejskich. Program taki pozwoli rozwinąć innowacyjność oraz kreatywność sektora turystyki, przy włączeniu przedstawicieli biznesu turystycznego (w tym przede wszystkim MŚP), JST oraz stowarzyszeń i organizacji sektora turystyki. W tak nowoczesnym podejściu priorytetowe znaczenie będą miały instrumenty i rozwiązania polityki turystycznej, sprzyjające wzrostowi zatrudnienia i ułatwiające kooperację pomiędzy podmiotami gospodarczymi i ich otoczeniem w ramach sieciowego modelu gospodarki wymiany zasobów i wzmocnienia regionalnych potencjałów wzrostu. Podstawą tych działań powinny być jednolite zasady przekrojowego wsparcia turystyki, oparte o nowoczesne kryteria jakościowe i strategiczne. Niniejszy program wyznaczy nowe ramy działalności i wsparcia rozwoju turystyki, jako części nowoczesnej gospodarki narodowej.

Założenia nowych ram rozwoju turystyki do 2020 r. uwzględniają następujące elementy:

1. Strategia *Europa 2020* zmienia podejście Unii Europejskiej do turystyki, traktując ją jako obszar konkurencyjności unijnych przedsiębiorstw;
2. Postrzeganie turystyki jako konkurencyjnej i innowacyjnej dziedziny gospodarczej w Unii Europejskiej oznacza ujęcie rozwoju turystyki jako zagadnienia przekrojowego, powiązanego z takimi elementami europejskiej polityki jak swobodny przepływ osób, towarów i usług, małe i średnie przedsiębiorstwa, ochrona konsumentów, polityka ochrony środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, a także polityka regionalna;
3. Dzięki nowemu podejściu, turystyka postrzegana jest jako czynnik zwiększający spójność terytorialną oraz dynamizujący rozwój regionów. Unia Europejska tworzy ramy sprzyjające rozwojowi gospodarczemu i poprzez wymianę dobrych praktyk ułatwia współpracę pomiędzy państwami członkowskimi w tej dziedzinie;
4. W ramach struktur europejskich, turystyka koordynowana jest przez Dyрекcję Generalną ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu Komisji Europejskiej. Jest to związane z faktem, że w polityce europejskiej wsparcie rozwoju turystyki związane jest ściśle z rozwojem przedsiębiorczości. Takie podejście powinno znaleźć wyraz także w polskich dokumentach strategicznych, a także w dokumentach programowych polityki spójności w Polsce na lata 2014–2020;
5. Konieczne jest włączenie w proces rozwoju turystyki potencjałów i zasobów regionalnych, jako podstawy aktywizacji gospodarczej danego terytorium poprzez zastosowanie nowoczesnych narzędzi wsparcia podmiotów, przedsiębiorstw i instytucji różnych sektorów (ożywienie gospodarcze oraz specjalizacja produktowa i regionalna obszarów);
6. Turystyka i polityka turystyczna związana będzie ściślej z procesami rewitalizacji oraz rozwoju miast i zagospodarowania przestrzeni miejskich;
7. Wykorzystanie zasobów naturalnych i krajobrazowych w wyniku ożywiania aktywności na obszarach wiejskich będzie w dużym stopniu podstawą do rozwoju turystyki zrównoważonej (agroturystyka, nowe formy aktywizacji obszarów wiejskich);
8. Wzmocnienie gospodarczego znaczenia turystyki powinno następować także poprzez promocję turystyki jako części europejskiej gospodarki;
9. Turystyka to obszar generowania specjalizacji regionalnych na bazie regionalnych zasobów i infrastruktury, produktów regionalnych, sieci kooperacyjnych i innowacyjnych, łańcuchów produktowych i technologicznych;

10. Nowa polityka turystyczna oznacza także wzmocnienie kadr dla turystyki oraz kompetencji i umiejętności liderów, organizatorów i usługodawców turystyki w zakresie zarządzania, m.in. poprzez dostęp przedsiębiorców i organizatorów turystyki do wiedzy i systemu certyfikacji oraz normalizacji usług turystycznych. Działania w tym zakresie powinny być rozwijane poprzez nowoczesne narzędzia platform ICT oraz poprzez dostęp do programów podnoszenia kompetencji i umiejętności organizatorów turystyki.

11. Głównymi filarami nowego podejścia do rozwoju turystyki powinny być następujące elementy:

- wzmocnianie kompetencyjne i jakościowe sektora turystyki,
- lepsza współpraca na rzecz promocji priorytetowych obszarów polskich produktów turystycznych oraz wymiana dobrych praktyk,
- rozbudowa i zastosowanie nowoczesnych narzędzi ICT w biznesie turystycznym i wdrożenie inicjatyw e-usług oraz nowoczesnych projektów usług w turystyce,
- rozwój zintegrowanych sieci rozwoju turystyki, obejmujących różne podmioty zaangażowane w proces konkurencyjności gospodarki turystycznej (przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu i nauki, instytucje finansowe), co wpłynie na powstawanie silnych powiązań międzysektorowych turystyki i zwiększy siłę oddziaływania gospodarczego tego sektora.

II. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

1. Dokumenty strategiczne na poziomie europejskim

Strategia Europa 2020

Zasadniczym dokumentem strategicznym Unii Europejskiej do roku 2020 jest Strategia „*Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*” KOM (2010), Bruksela 03.03.2010. Przyjmuje on jako naczelną kierunek rozwoju dla Europy inteligentny i zrównoważony rozwój, sprzyjający włączeniu społecznemu.

Dokument ten przedstawia wizję Europy w 2020 r., wskazując jako priorytety 3 wzajemnie powiązane ze sobą obszary:

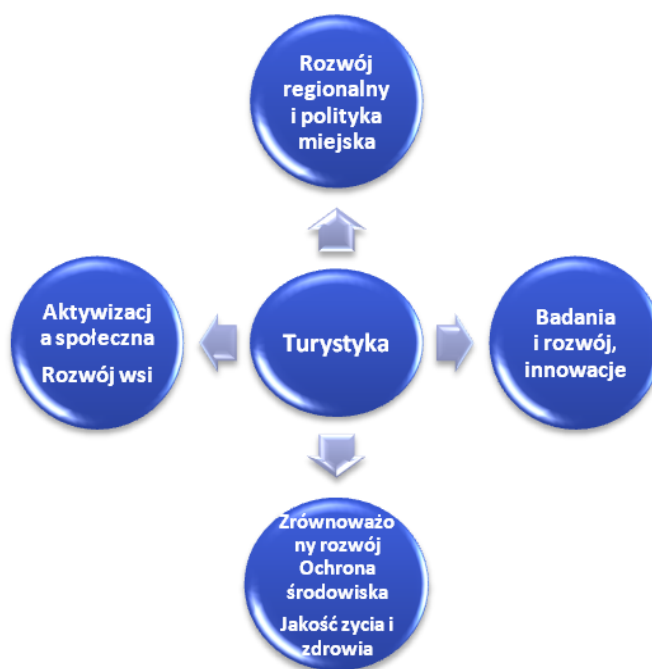
- rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach. Rozwój ten realizowany będzie poprzez 3 flagowe inicjatywy w obszarze innowacji (projekt przewodni

Unia Innowacji), edukacji (projekt przewodni Młodość w Drodze) oraz społeczeństwa cyfrowego (projekt przewodni Europejska Agenda Cyfrowa),

- rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej. W ramach tego priorytetu wspierane będą dwa obszary: klimat, energia i mobilność (projekt przewodni Europa efektywnie korzystająca z zasobów) oraz konkurencyjność (projekt przewodni Polityka przemysłowa w erze globalizacji),
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną. Priorytet ten wskazuje dwa obszary strategiczne: zatrudnienie i umiejętności (projekt przewodni Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia) oraz walka z ubóstwem (projekt przewodni Europejski program walki z ubóstwem).

Turystyka może być obszarem innowacyjnych produktów, rozwiązań, procesów kooperacyjnych, w tym międzyregionalnej, międzysektorowej współpracy, włączając sektor B+R na rzecz kreowania nowoczesnej gospodarki. W nowym ujęciu polityki spójności Komisja Europejska zachęca do rozwiązań traktujących turystykę jako element szerszych działań rozwojowych, poprzez odpowiednie konstruowanie systemu zarządzania i kryteriów wsparcia dla projektów turystycznych, stanowiących część rozwiązań społeczno-gospodarczych.

Rys.1. Potencjalne oddziaływanie turystyki w polityce spójności UE 2014–2020

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. dla MSiT na podstawie Europa 2020.

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku (PRT do 2020 roku) wpisuje się we wszystkie priorytety Strategii Europa 2020, ale szczególne znaczenie dla jego realizacji ma zwiększanie konkurencyjności gospodarki europejskiej w ramach priorytetu zrównoważonego rozwoju. W obszarze tym, w projekcie przewodnim Polityka przemysłowa w erze globalizacji, który nakierowany jest na poprawę otoczenia biznesu (w tym szczególnie w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw) oraz na wspieranie rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej (przygotowanej do konkurencyjności na rynkach światowych), jednym z celów jest zwiększenie konkurencyjności turystyki europejskiej.

W wydanym w 2013 r. dokumencie *A New Industrial Revolution*, podkreślającym rolę nowego podejścia do polityki przemysłowej w Europie, Komisja Europejska wskazuje turystykę jako jeden z kluczowych sektorów gospodarki europejskiej.

Głównym instrumentem wdrażania Strategii Europa 2020 jest polityka spójności Unii Europejskiej na lata 2014–2020. Polska przygotowuje się do wdrażania kolejnej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Komisja Europejska przyjęła 23 maja 2014 r. Umowę Partnerstwa, najważniejszy dokument określający strategię inwestowania Funduszy Europejskich w nowej perspektywie.

Rozporządzenia unijne na lata 2014–2020 wśród celów tematycznych oraz realizujących je priorytetów inwestycyjnych nie wymieniają bezpośrednio turystyki, jednakże działania związane z turystyką będą mogły być realizowane w ramach niektórych celów tematycznych.

W ramach Celu tematycznego 3. *Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR)*, możliwa jest realizacja działań związanych ze wzrostem konkurencyjności przedsiębiorstw, wśród których mogą znaleźć się również przedsiębiorstwa z sektora turystyki.

W Celu tematycznym 6. *Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami*, jako istotny element wsparcia interwencji Unii Europejskiej, wskazuje m.in. ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim. Uzupelniająco, będą tu realizowane działania na rzecz dziedzictwa kulturowego, wynikające z regionalnych i lokalnych strategii rozwoju, przyczyniające się w istotny i określony sposób do dywersyfikacji lokalnej gospodarki (turystyka, produkt lokalny, działania na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego w odniesieniu do obszarów miejskich i wiejskich). Ponadto, również w ramach tego celu, w zakresie działań dotyczących bioróżnorodności, realizowane mogą być interwencje, których celem jest rozwój infrastruktury związanej z właściwym ukierunkowaniem ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo. Pozwala to, z jednej strony, na zapewnienie lepszej ochrony środowiska, a z drugiej, przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej tych obszarów.

Dodatkowo przedsięwzięcia związane z turystyką mogą być realizowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach działań polegających na wykorzystaniu i rozwoju endogenicznych potencjałów obszarów, wynikających ze specyficznych uwarunkowań oraz zasobów przyrodniczych, przestrzennych i kulturowych.

Przewiduje się także działania w ramach Celu tematycznego 2. *Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych* oraz rozwiązań cyfrowych w odniesieniu do włączenia cyfrowego e-kultury.

W ramach Celu tematycznego 4. *Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach* będzie możliwa realizacja działań proekologicznych, jak np. termomodernizacja, solary itp., a w ramach Celu tematycznego 7. *Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych instrumentów sieciowych* możliwe jest tworzenie ścieżek rowerowych, jako wsparcia dla transportu publicznego w miastach.

Zapisy dotyczące rozwoju turystyki, znalazły się również w 16. Regionalnych Programach Operacyjnych. Dotyczyć one będą m.in. rewitalizacji obszarów zdegradowanych, przemysłowych lub wymagających kompleksowej inwestycji oraz budowy klastrów.

Strategia Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (SUE RMB)

Głównym celem Strategii Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego (SUE RMB) jest zacieśnienie współpracy w regionie i wykorzystanie jego potencjału. Strategia obejmuje makroregion leżący wokół Morza Bałtyckiego i dotyczy państw członkowskich UE: Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Polski, Szwecji, a także Białorusi, Norwegii i Rosji.

Turystyka jest jednym z obszarów priorytetowych strategii. Tworzenie, promowanie zrównoważonych i innowacyjnych produktów oraz usług z zakresu turystyki na szczeblu transgranicznym i transnarodowym przyczynia się do podkreślenia atutów regionu jako kierunku turystycznego. Dzięki podkreśleniu wspólnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz historii, współpraca w zakresie turystyki przyniesie korzyści gospodarcze dla regionu.

Protokół o zrównoważonej turystyce do Ramowej Konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat

Celem Protokołu jest umacnianie i ułatwianie współpracy między Stronami protokołu: Czechami, Polską, Rumunią, Serbią, Słowacją, Ukrainą i Węgrami na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki w Karpatach, w celu maksymalizacji korzyści gospodarczych i dla bioróżnorodności. Dla osiągnięcia celów Protokołu istnieje potrzeba harmonizowania i koordynowania wysiłków na rzecz rozwoju

i promowania zrównoważonej turystyki w Karpatach oraz realizowania polityki zmierzającej do rozwoju współpracy transgranicznej w sferze turystyki.

2. Dokumenty strategiczne na poziomie krajowym

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku (PRT do 2020 roku) został przygotowany zgodnie z obowiązującymi w Polsce regulacjami, w tym przede wszystkim z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 oraz z 2015 r. poz. 349). Zgodnie z art. 9 wymienionej ustawy polityka rozwoju w Polsce prowadzona jest w oparciu o następujące dokumenty strategiczne:

- Długookresową Strategię Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności (DSRK) – dokument określający główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 r.,
- Strategię Rozwoju Kraju 2020. Aktywne Społeczeństwo, Konkurencyjna Gospodarka, Sprawne Państwo (SRK 2020) – dokument stanowiący aktualizację Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r.,
- inne strategie rozwoju – dokumenty określające podstawowe uwarunkowania, cel i kierunki rozwoju w danych obszarach, wskazanych w Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020, odnoszące się do rozwoju regionów, rozwoju przestrzennego, sektorów lub dziedzin. Obecnie obowiązuje 9 strategii rozwoju (tzw. strategii zintegrowanych):
 - ✓ Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 stycznia 2013 r.,
 - ✓ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r.,
 - ✓ Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 kwietnia 2012 r.,
 - ✓ Strategia Sprawne Państwo 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 12 lutego 2013 r.
 - ✓ Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 kwietnia 2014 r.,
 - ✓ Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 stycznia 2013 r.,
 - ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r.,

- ✓ Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 9 kwietnia 2013 r.,
- ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 r.

Realizacja strategii zintegrowanych odbywa się na podstawie programów rozwoju, czyli dokumentów o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, określających działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym systemem finansowania i realizacji w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Dla dalszego rozwoju turystyki w Polsce najważniejszymi spośród tych strategii są:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK),
- Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020),
- 5 strategii zintegrowanych:
 - ✓ Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (SIEG) wraz z Programem Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 roku (PRP), przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 8 kwietnia 2014 r.,
 - ✓ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR),
 - ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (SRKL),
 - ✓ Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020 (SZRWRR),
 - ✓ Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (SRT).

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku jest programem wykonawczym do Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”, wpisującym się jednocześnie w cele i działania wskazanych wyżej strategii zintegrowanych.

W „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności” celem głównym jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a jednocześnie zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierównomierności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe dzięki podjęciu działań w 3. obszarach:

1. Konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji);
2. Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji);

3. Efektywności i sprawności państwa.

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku wpisuje się wprost w działania zawarte w obszarze 1. i 2.

Strategia Rozwoju Kraju 2020, jako dokument średniookresowy, wskazuje 3 strategiczne obszary interwencji:

- I. Sprawne i efektywne państwo;
- II. Konkurencyjna gospodarka;
- III. Spójność społeczna i terytorialna.

PRT do 2020 roku wpisuje się przede wszystkim w cele obszaru strategicznego II. Konkurencyjna gospodarka, w tym szczególnie w cele:

- ✓ II.2.1. Zwiększenie produktywności gospodarki;
- ✓ II.2.2. Wzrost udziału przemysłów i usług średnio i wysoko zaawansowanych technologicznie;
- ✓ II.2.4. Poprawa warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej;
- ✓ II.3.1. Wzrost popytu na wyniki badań naukowych;
- ✓ II.3.4. Zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych;
- ✓ II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego;
- ✓ II.5.2. Upowszechnienie wykorzystania technologii cyfrowych;

oraz w cele obszaru strategicznego III. Spójność społeczna i terytorialna, w tym:

- ✓ III.3.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i finansowych dla realizacji działań rozwojowych w regionach;
- ✓ III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmocnienia potencjału obszarów wiejskich.

W Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (SIEG) celem głównym jest wysoce konkurencyjna gospodarka (innowacyjna i efektywna), oparta na wiedzy i współpracy. Cel ten realizowany jest poprzez 4 cele szczegółowe:

- ✓ Cel 1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki;
- ✓ Cel 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy;
- ✓ Cel 3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców;
- ✓ Cel 4. Wzrost umiędzynarodowienia polskiej gospodarki.

PRT do 2020 roku, jako program wykonawczy do SIEG, wpisuje się przede wszystkim w cel 1. i kierunek działania 1.4.: Ułatwienie przedsiębiorstwom dostępu do kapitału we wszystkich fazach ich rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem kapitału wysokiego ryzyka i sektora MŚP oraz w cel 2. I kierunki działania:

- ✓ 2.2. Budowa ram dla prowadzenia efektywnej polityki innowacyjności;
 - ✓ 2.3. Wspieranie współpracy w systemie innowacji;
 - ✓ 2.4. Kształtowanie kultury innowacyjnej oraz szersze włączenie społeczeństwa w proces tworzenia innowacji;
 - ✓ 2.5. Wspieranie rozwoju kadr dla innowacyjnej i efektywnej gospodarki;
- a także w cel 4.:
- ✓ kierunek działań 4.3.: „Promowanie gospodarki polskiej, polskich przedsiębiorstw oraz wizerunku Polski na arenie międzynarodowej”.

3. Ramy prawne dla rozwoju turystyki

a) na poziomie Unii Europejskiej

Zasadnicze wskazania, dotyczące kierunków rozwoju turystyki, znajdują się w następujących dokumentach Unii Europejskiej:

1. Traktacie z Lizbony (TFUE) przewidującym, że turystyka wchodzi w zakres działań mających na celu „wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich”.
2. Komunikacie Komisji Europejskiej *„Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego”* KOM(2010) 352, Bruksela, 30.06.2010 – poprawa konkurencyjności turystyki w kontekście utrzymywania jakości oferty i jej zgodności ze zrównoważonym rozwojem terytorialnym.
3. Wniosku dotyczącym Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) KOM(2011) 627 wersja ostateczna, Bruksela, 12.10.2011., określającym, iż mechanizmy wsparcia rozwoju turystyki wiejskiej powinny sprzyjać zwiększeniu zatrudnienia na obszarach wiejskich, przyczyniać się do aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich.
4. Komunikacie Komisji Europejskiej *„Wspólna Polityka Rolna do 2020 r.: sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi”* KOM(2010) 672, określającym, iż turystyka stymuluje działania związane z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi.

b) na poziomie krajowym

Podstawowym aktem regulującym kompetencje ministra właściwego do spraw turystyki jest ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 812), która nakłada na Ministra Sportu i Turystyki w art. 27a zadania obejmujące:

- zagospodarowanie turystyczne kraju,
- mechanizmy regulacji rynku turystycznego.

Zadania te znajdują swoje odzwierciedlenie w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 września 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Sportu i Turystyki (Dz. U. poz. 1263), przekazującym według właściwości w § 1 ust. 2 pkt 2 kierowanie działem administracji rządowej „turystyka”. W budżecie państwa wydatki przeznaczone na dział „turystyka” obejmują:

- upowszechnianie turystyki,
- pozostałą działalność.

Minister właściwy do spraw turystyki jest ministrem wiodącym dla ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. z 2014 r. poz. 196 i 822) oraz ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz. U. Nr 62, poz. 689, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą o POT. Zgodnie z ustawą, minister właściwy do spraw turystyki sprawuje nadzór nad Polską Organizacją Turystyczną (POT). Do zadań POT należy przede wszystkim :

- promocja Polski jako kraju atrakcyjnego turystycznie,
- zapewnianie funkcjonowania i rozwijania polskiego systemu informacji turystycznej w kraju i na świecie,
- inicjowanie, opiniowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej.

III. DIAGNOZA

Współczesny świat zmienia się w bardzo szybkim tempie. Czynniki determinujące te zmiany (np. powszechna globalizacja czy techniki informacyjne), wpływają w zasadniczym stopniu także na rozwój turystyki. Śledzenie tych zmian pozwala na podejmowanie prób przystosowania się do nich, ale przede wszystkim na przewidywanie ich wpływu na kształtowanie się nowych tendencji w przyszłości i wychodzenie im naprzeciw z nowymi rozwiązaniami. „Zmiany zachodzące w globalnym otoczeniu, określane mianem globalnych wyzwań (*global challenges*), w istotny sposób wpływają na rozwój współczesnej gospodarki i nauki. Do wyzwań tych należą m.in. zmiany demograficzne,

postępujący proces globalnej i regionalnej integracji, zmiany klimatyczne, a także zmiana podejścia do innowacji.

Społeczeństwa krajów należących do OECD i Unii Europejskiej starzeją się, w konsekwencji szybko rośnie odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. Dla utrzymania wysokiego tempa wzrostu gospodarczego i przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian demograficznych konieczne będzie zwiększenie wydajności pracy dzięki innowacjom technologicznym i społecznym. Nieunikniony może okazać się wzrost imigracji, głównie spoza państw OECD, co z kolei może pociągnąć za sobą określone skutki społeczne i gospodarcze.

W związku z postępującą redukcją pracochłonności nowoczesnych gospodarek, intensywnie rozwija się nowa, interdyscyplinarna gałąź gospodarki, tzw. przemysł wolnego czasu. Związana jest ona z odpoczynkiem i poświęcaniem czasu wolnego przez osoby indywidualne na własne zainteresowania i potrzeby. Odbiorcą produktów przemysłu czasu wolnego jest tzw. generacja czasu wolnego, która – co warto zaznaczyć – reprezentuje wszystkie grupy wiekowe. Tworzy to dodatkowe szanse dla rozwoju turystyki, sportu, branży kulturalno-rozrywkowej oraz związanych z nią przemysłów kreatywnych, a także szeregu usług, w tym medycznych.

Jednym z istotnych wyzwań jest postępująca globalizacja, przejawiająca się m.in. wzrostem mobilności kapitału czy siły roboczej. Wzrastają powiązania gospodarcze, naukowe i technologiczne, zarówno pomiędzy krajami, jak i w skali mikro: pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami, laboratoriami publicznymi i władzami regionalnymi. Towarzyszy temu odejście od tradycyjnych źródeł konkurencyjności w wymiarze międzynarodowym, takich jak niskie koszty pracy i dostęp do tanich zasobów naturalnych, na rzecz niematerialnych aktywów zakorzenionych w ludziach, organizacjach, społecznościach i regionach, które tworzą kapitał intelektualny. (...)

Zarysowanym powyżej tendencjom towarzyszy zmiana podejścia do innowacji. Wzrasta rola innowacji społecznych i organizacyjnych w stosunku do innowacji technologicznych typu *hardware*. Zwiększa się znaczenie czynnika niematerialnego w innowacjach (*know-how*, marketing, informacja, zarządzanie zasobami, wiedza pozasłowna – nieskodyfikowana, tzw. *tacit knowledge*). Ponadto wzrasta rola *outsourcingu* szczególnie w fazie prac rozwojowych oraz (związana z nim) rola rynku technologii i zaawansowanych technologicznie małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Następuje intensyfikacja relacji pomiędzy różnymi uczestnikami rynku (konkurentami, kooperantami, klientami) w zakresie procesu uczenia się. Zacierają się również tradycyjne podziały między różnymi sektorami (np. rolnictwem i przemysłem przetwórczym), branżami (integracja transportu kolejowego, drogowego i morskiego), dziedzinami działalności (np. handlem, edukacją, rozrywką i turystyką) oraz typami badań naukowych (badania podstawowe i stosowane) i pracami rozwojowymi. (...)

Jednocześnie, kierując się doświadczeniami oraz obecnymi trendami rozwojowymi, a także zakładając racjonalność postępowania wszystkich uczestników życia gospodarczego – niezwykle trudno jest określić szczegóły dotyczące zmian gospodarczych nawet w średniej perspektywie. Obecnie postępujące zmiany są nieciągłe, a postęp technologiczny wymusza rozwój branż, które jeszcze kilka lat temu miały marginalne znaczenie lub też były nieznanymi”.¹

Odpowiedzią na wyzwania współczesnego świata, w tym także w turystyce, jest konkurencyjność, innowacyjność oraz inteligentne specjalizacje.

Turystyka stanowi istotną część gospodarki narodowej. Jest dynamicznie rozwijającą się gałęzią gospodarki o stosunkowo dużym wpływie na wzrost gospodarczy oraz zatrudnienie w Europie i w Polsce.

Przemysł turystyczny w Europie generuje bezpośrednio ponad 5% PKB Europy. Około 1,8 mln przedsiębiorstw tego sektora zatrudnia prawie 9,7 mln osób, co stanowi prawie 5,2% łącznej liczby zatrudnionych we wszystkich państwach europejskich. Jeśli wziąć pod uwagę także sektory powiązane z turystyką, generuje ona w sumie około 12% zatrudnienia w Europie.² Europa jest głównym kierunkiem turystycznym na świecie. Mimo utrzymującego się spowolnienia gospodarczego w dużej części Europy, turystyka międzynarodowa odnotowała w 2013 r. kolejny okres wzrostu przyjazdów międzynarodowych w większości destynacji turystycznych. Szczególnie zauważalny jest wzrost przyjazdów w mniejszych krajach europejskich, takich jak Islandia czy Słowacja, które odnotowały odpowiednio wzrost przyjazdów o 30 i 20%. Czarnogóra, Łotwa i Chorwacja zanotowały wzrost przyjazdów na poziomie 9%, w kolejnej grupie krajów – Bułgarii, Malcie, Polsce i na Węgrzech wzrost ten wyniósł około 7%.³

Według Światowej Rady Podróży i Turystyki (*World Travel & Tourism Council, WTTC*) sektor turystyki i podróży jest jedynym, który w 2011 r. zanotował wzrost⁴. Jednocześnie jednak należy zauważyć słabnącą pozycję Europy w światowej turystyce. Udział Europy w ogólnej liczbie przyjazdów turystów zagranicznych systematycznie spada: w 1980 r. wynosił on 61%, w 2010 r. – 51%. Prognozy Światowej Organizacji Turystyki (UN WTO) wskazują, że w 2030 r. udział ten wynosić będzie ok. 41%.

Na tle krajów europejskich oraz w świecie, Polska jako destynacja turystyczna wypada ciągle niewystarczająco dobrze. W świetle ostatniego raportu World Economic Forum o konkurencyjności turystyki w ponad 130 badanych państwach, Polska zajęła w 2013 r. 42. pozycję (wskaźnik ten budowany jest w oparciu o 14 wskaźników szczegółowych, wchodzących w skład 3 obszarów). Należy

¹ Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” – wybrane fragmenty z „Trendów Rozwojowych i Tła Społeczno-Gospodarczego” (str. 11–16).

² A New Industrial Revolution. European Union 2013, str. 15.

³ European Tourism in 2013: Trends & Prospects (Q2/2013), str. 5.

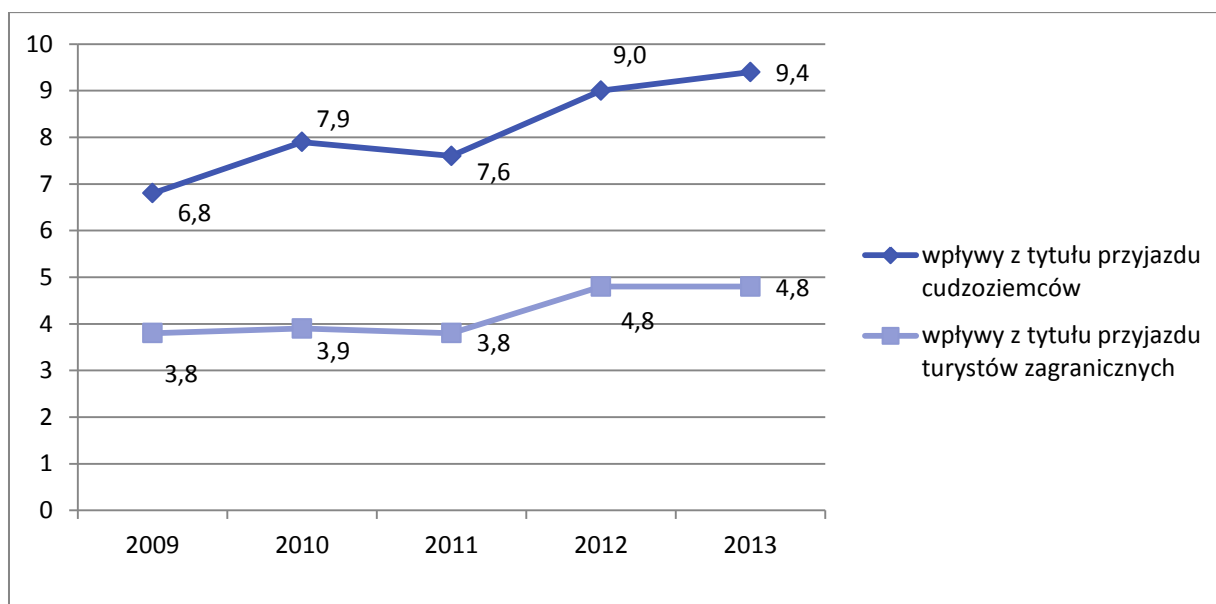
⁴ *Travel & Tourism Economic Impact 2012. World*, World Travel & Tourism Council WTTC 2012.

jednak odnotować stały postęp w tym zakresie: w 2009 r. Polska zajmowała 58. pozycję, a w 2011 r. – 49.

Udział gospodarki turystycznej w Polsce od wielu lat utrzymuje się na dość zrównoważonym poziomie 5–6 % PKB (w latach 2009 i 2010 odnotowany został spadek do poziomu 5,2%, a w 2011 r. spadek ten pogłębił się, wynosząc 4,8%. W 2012 r. nastąpiło znaczące odbudowanie udziału gospodarki turystycznej w PKB – wzrósł on do 6%, a w 2013 r. wyniósł 6,4%). Wpływy z turystyki zagranicznej w 2013 r. stanowiły 6,1% wszystkich wpływów z eksportu. W 2013 r. liczba osób pracujących w działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi⁵ wyniosła 244,7 tys. Najwyższa liczba osób pracujących w tej działalności była w 2008 r. – 274,7 tys. Jednocześnie szacuje się, że liczba osób pracujących w gospodarce turystycznej wynosi ok. 760 tys. osób, co stanowi 5–6 % ogółu pracujących. Zgodnie z szacunkami ekspertów, jedno miejsce pracy w sektorze turystyki generuje dodatkowo do 3–4 miejsc pracy w infrastrukturze okołoturystycznej.

Wpływy z przyjazdu cudzoziemców sięgają w Polsce rocznie 8–9 mld euro, z czego około połowa to wpływy z tytułu przyjazdów turystów zagranicznych.

Rys. 2. Wpływy z tytułu przyjazdów cudzoziemców i turystów do Polski w latach 2009–2013 (w mld euro)

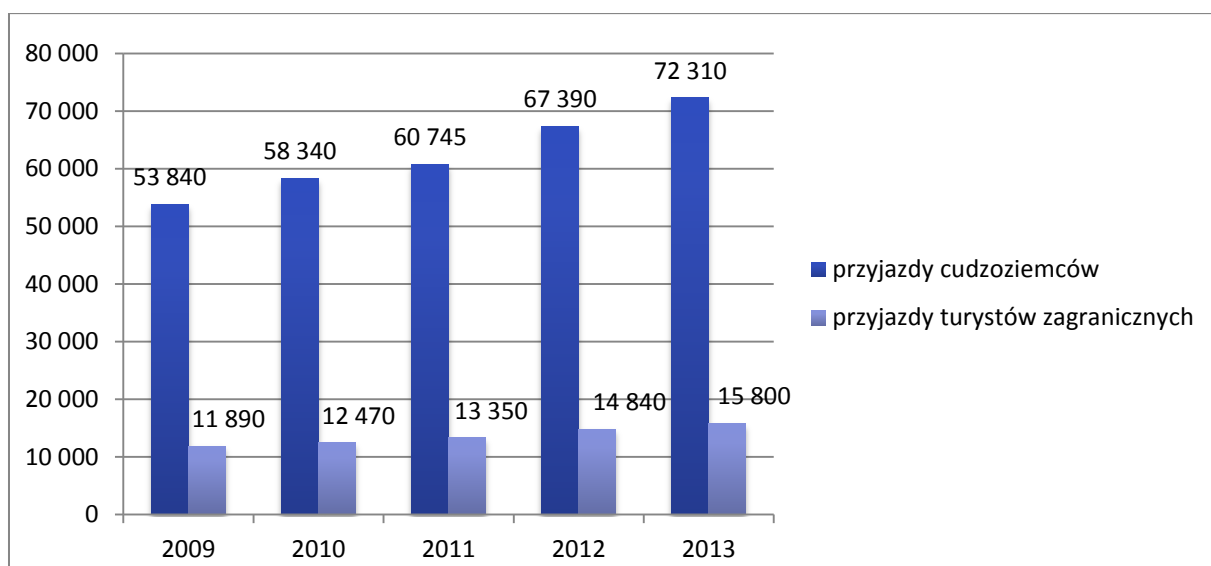

Źródło danych: Departament Turystyki MSiT na podstawie danych Instytutu Turystyki, Activ Group i NBP.

W obszarze przyjazdów zagranicznych turystów do Polski od kilku lat obserwowany jest systematyczny wzrost, dzięki czemu ich liczba zwiększyła się z niespełna 12 mln w 2009 r. do 15,8 mln w 2013 r.

⁵ Zgodnie z klasyfikacją GUS w zakresie zatrudnienia tzw. Sekcja I: Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi.

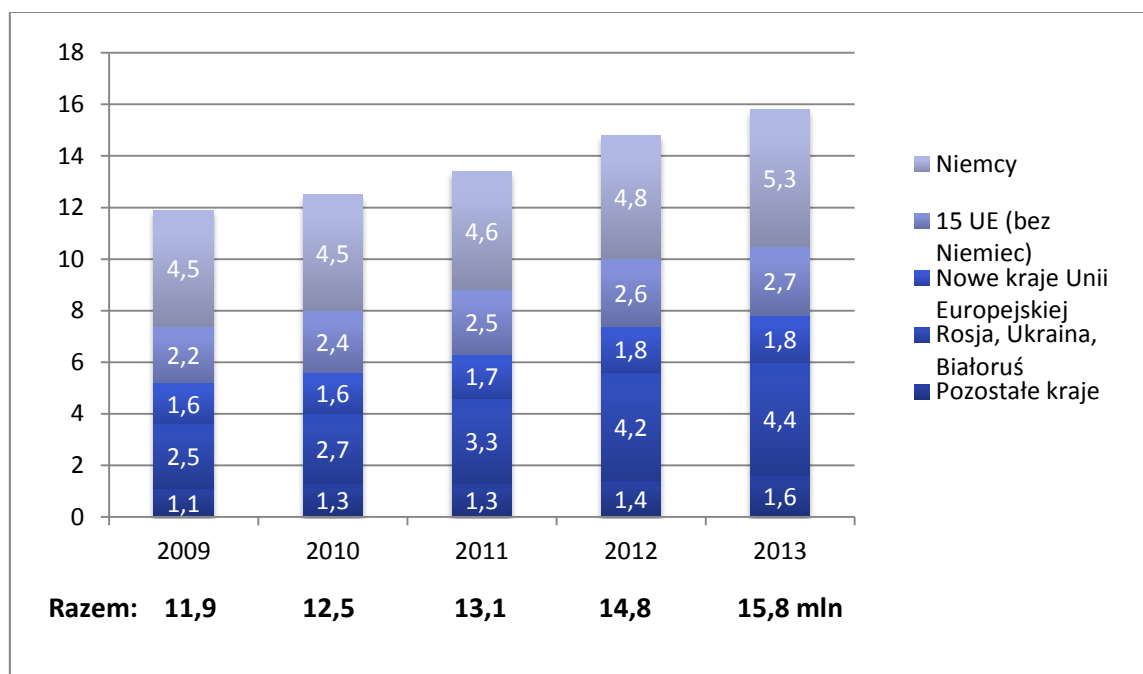
Rys. 3. Przyjazdy cudzoziemców i turystów zagranicznych do Polski w latach 2009–2013 (w tys.)

Źródło danych: Departament Turystyki na podstawie badań Instytutu Turystyki i Activ Group.

Wśród turystów przybywających do naszego kraju przeważają Niemcy oraz obywatele Rosji, Białorusi i Ukrainy (udział przyjazdów z tych krajów zdecydowanie wzrastał w ostatnich latach). Z kolei na stałym poziomie pozostają przyjazdy z pozostałych krajów Unii Europejskiej, zarówno jeśli chodzi o obywateli UE15, jak i nowych krajów członkowskich (bez Chorwacji).

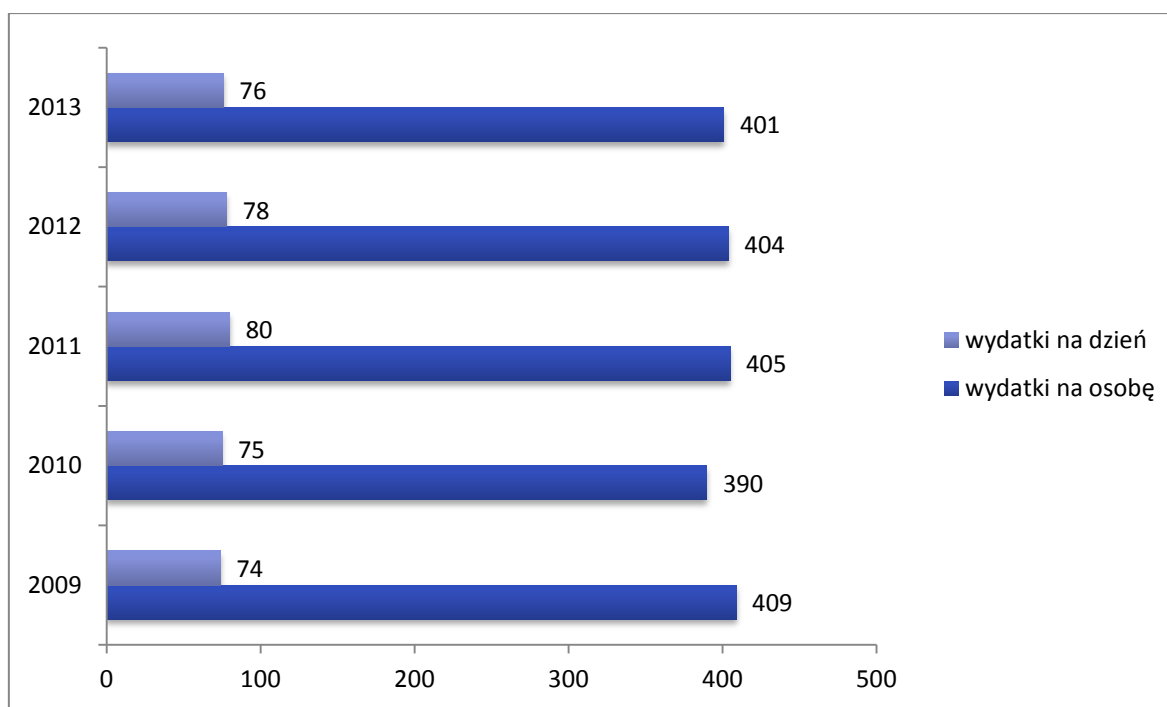
Rys. 4. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do Polski (w mln)

Źródło danych: Departament Turystyki na podstawie badań Instytutu Turystyki i Activ Group.

Na stabilnym poziomie utrzymują się wydatki zagranicznych turystów w Polsce, zarówno jeśli chodzi o wydatki na podróż, jak i wydatki dzienne.

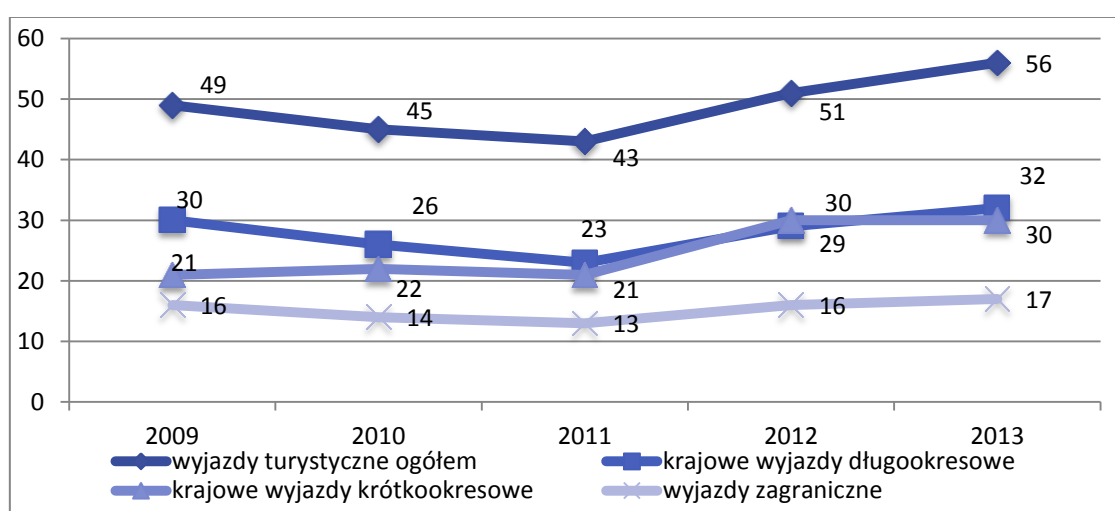
Rys. 5. Wydatki turystów zagranicznych w Polsce na osobę i na dzień pobytu w USD w latach 2009–2013

Źródło danych: badania Instytutu Turystyki i Activ Group dla MSiT.

Po przejściowym spadku w latach 2010 i 2011, w latach 2012 i 2013 odnotowano ponowny wzrost wyjazdów turystycznych ogółem mieszkańców Polski. Należy jednak podkreślić, że w przypadku krajowych wyjazdów długoterminowych nastąpił powrót do poziomu uczestnictwa w takich wyjazdach, obserwowanego w 2009 r. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku wyjazdów zagranicznych. Kategorią wyjazdów, w której odnotowano wyraźny wzrost, są krajowe wyjazdy krótkookresowe.

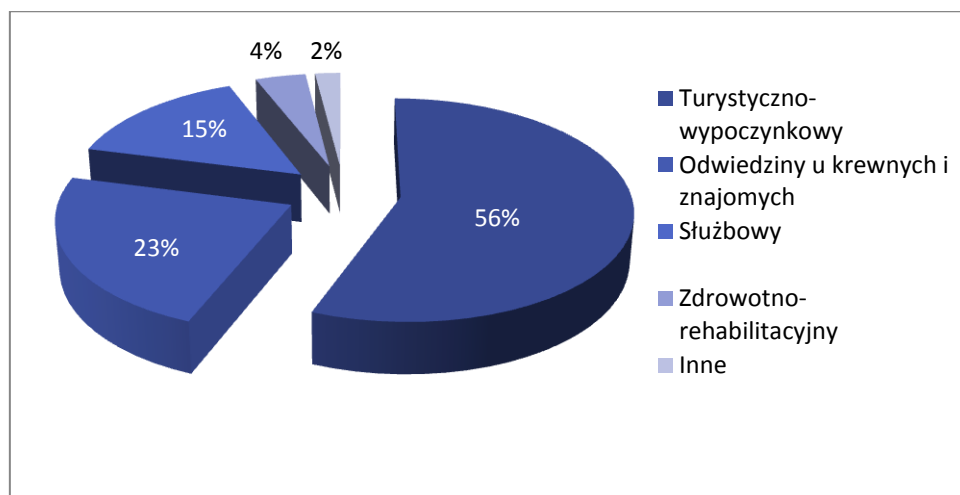
Rys. 6. Uczestnictwo mieszkańców Polski w turystyce krajowej i zagranicznej (w %) w latach 2009–2013

Źródło danych: Departament Turystyki MSiT na podstawie badań Instytutu Turystyki i Activ Group.

Zarówno w przypadku wyjazdów krajowych, jak i zagranicznych mieszkańcy Polski wyjeżdżają przede wszystkim w celach turystyczno-wypoczynkowych. W przypadku wyjazdów zagranicznych, wyjazdy mające na celu odwiedzić krewnych stanowią cel dla ok. 20% wyjeżdżających. Natomiast w przypadku wyjazdów krajowych zaobserwować można dość wyraźną przewagę wyjazdów mających na celu wizyty u krewnych.

Rys. 7. Cele krajowych podróży długookresowych mieszkańców Polski w 2013 r.

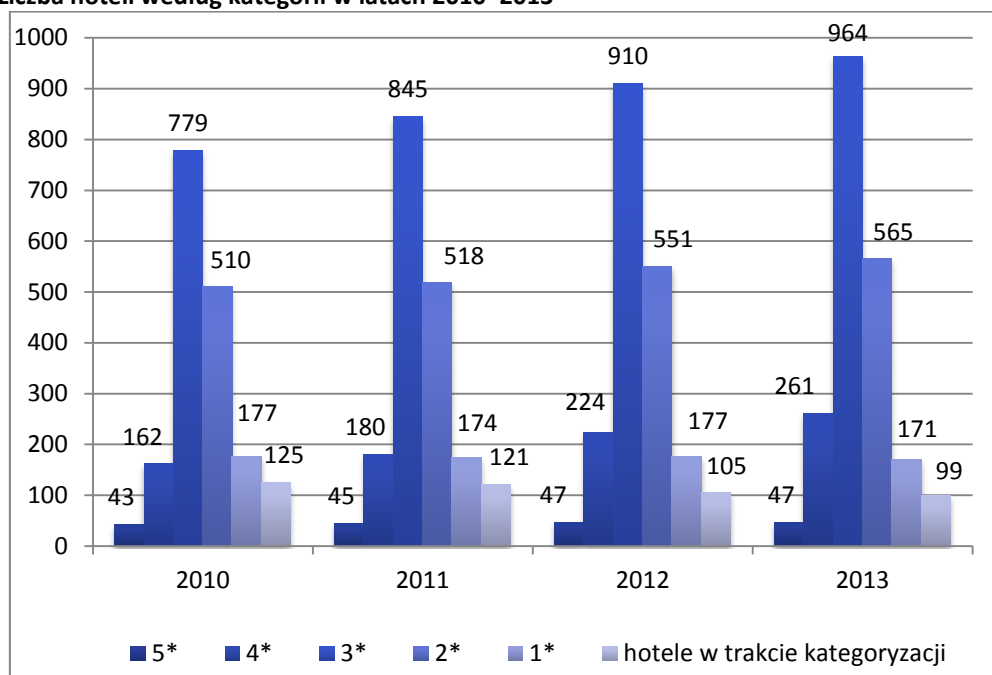
Źródło: badania Activ Group dla MSiT.

Zgodnie z danymi GUS, obiekty turystyczne w Polsce są obiektami średniej wielkości i przeciętnie dysponowały ok. 70. miejscami noclegowymi. Miejsca całoroczne stanowiły aż 68% wszystkich miejsc noclegowych. Tradycyjnie, najwięcej miejsc noclegowych oferowały hotele (ok. 30% ogólnej liczby dostępnych miejsc noclegowych). Około 32% miejsc noclegowych w Polsce to baza sezonowa.

Jednocześnie występuje wyraźna zależność między kategorią obiektu, a stopniem jego wykorzystania.

Wśród hoteli przeważają obiekty trzygwiazdkowe i ta tendencja utrzymuje się mimo przyrostu liczby hoteli ogółem. Na drugim miejscu plasują się hotele dwugwiazdkowe, których udział procentowy w ogólnej liczbie hoteli pozostaje na mniej więcej tym samym poziomie. Można odnotować spory wzrost procentowy hoteli pięcio- i czterogwiazdkowych, lecz nastąpiło to z bardzo niskiego poziomu: w przypadku hoteli pięciogwiazdkowych ich liczba wzrosła z 35 w 2009 r. do 47 w 2013 r. (wzrost o 34%), natomiast hoteli czterogwiazdkowych ze 141 do 261 (wzrost o 86%).

Rys. 8. Liczba hoteli według kategorii w latach 2010–2013

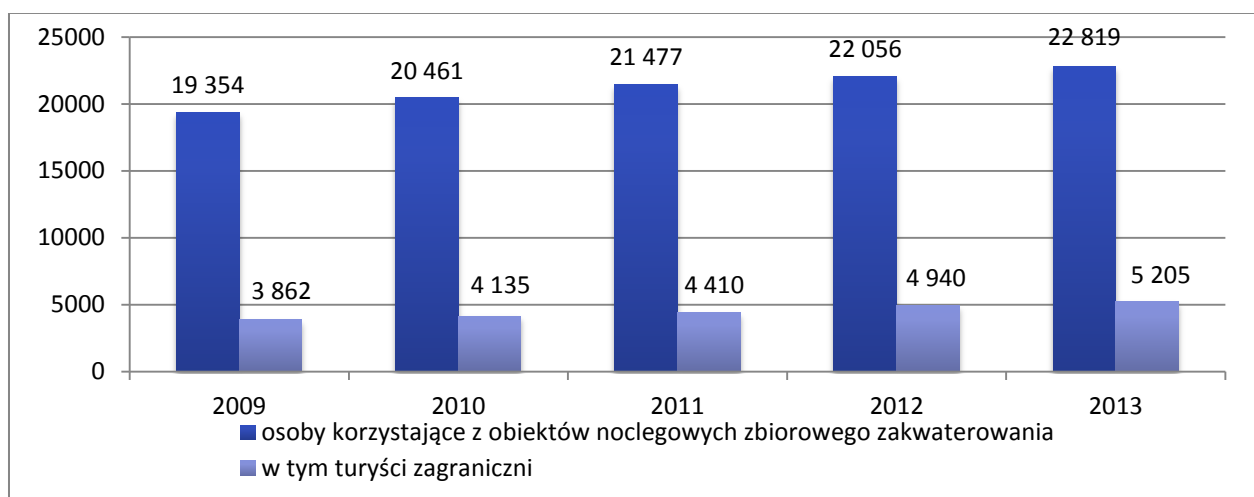

Źródło danych: Departament Turystyki MSiT za: Turystyka w 2012 r., GUS, Warszawa 2013 oraz dane GUS.

Rośnie udział sieci hotelowych w ogólnej podaży pokoi hotelowych – w największych miastach ponad 50% pokoi dostępnych w hotelach znajduje się w sieciach hotelowych, przy czym w Warszawie i Katowicach ich udział przekracza aż 80% ogólnej podaży. Ostatnie lata przyniosły też wzrost znaczenia i liczby obiektów polskich sieci hotelowych, przy wyraźnym wzroście liczby obiektów działających pod zagranicznymi markami.

Od 2009 r. systematycznie zwiększa się liczba osób korzystających z noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania. Wzrost ten wyniósł 18% (liczba osób ogółem korzystających z noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania wzrosła z 19,4 mln w 2009 r. do 22,8 mln w 2013 r.), natomiast w przypadku turystów zagranicznych wzrost ten wyniósł 35%: z 3,8 mln do 5,2 mln.

Rys. 9. Liczba osób korzystających z obiektów noclegowych w latach 2009–2013 (w tys.)

Źródło danych: Departament Turystyki MSiT za: Turystyka w 2012 r., GUS, Warszawa 2013.

Jak wynika z przytoczonych danych statystycznych, sytuacja w sektorze turystyki w Polsce na przestrzeni ostatnich lat jest dość stabilna – z tendencją wzrostową.

Polska jest krajem o różnorodnej, bogatej przyrodzie. Ważną rolę dla rozwoju potencjału turystycznego kraju i poszczególnych regionów odgrywają obiekty kulturowe oraz chronione dziedzictwo kultury. Zgodnie z danymi GUS (2013 r.) w całym kraju istnieją 822 obiekty muzealne (najwięcej w województwach mazowieckim i małopolskim – po 119), które w 2013 r. odwiedziło ponad 29 mln zwiedzających.

Dzięki członkostwu w Unii Europejskiej oraz stosunkowo stabilnej sytuacji gospodarczej, Polska może przyciągać turystów krajowych i zagranicznych, oferując im wiele atrakcji turystycznych oraz różnorodnych możliwości spędzenia czasu, w tym w ramach turystyki aktywnej, zdrowotnej czy biznesowej.

Mimo że liczba turystów zagranicznych przyjeżdżających do Polski, stopniowo wzrasta, to jednak przyrost ten nie jest zadowalający, przy jednoczesnym utrzymywaniu się wydatków turystów na niezbyt wysokim poziomie. Także turystyka krajowa przeżywa stagnację, a jedynym obszarem wzrostu są krótkoterminowe wyjazdy krajowe.

Potencjał sektora turystyki jest niedostatecznie wykorzystywany. Przyczyną są m.in. takie słabości polskiej turystyki, jak niedostateczna (choć poprawiająca się) baza noclegowa. Oferta turystyczna jest rozproszona, skoncentrowana raczej na tradycyjnych produktach. Innowacyjne podejście do turystyki i jej produktów, przejawiające się m.in. wprowadzaniem innowacji w systemie organizacji usług, kreowania nowych, innowacyjnych produktów czy wykorzystywaniu efektów współpracy i synergii do realizacji usług turystycznych jest na niewystarczającym poziomie. Organizacje i przedsiębiorstwa tego sektora w niewystarczającym stopniu współpracują ze sobą przy opracowywaniu nowych produktów i usług oraz przy realizacji projektów rozwojowych. Przedsiębiorstwa sektora turystyki, będące głównie firmami małymi i średnimi, jak większość firm tego typu borykają się z niewystarczającymi kwalifikacjami pracowników oraz ograniczonym dostępem do finansowania potrzeb rozwojowych. Jednym z efektów tych słabości jest wysoki poziom sezonowości tego sektora. Wszystkie wskazane czynniki ograniczają możliwości rozwoju zarówno pojedynczych przedsiębiorstw, instytucji czy organizacji, jak i całych regionów, do efektywniejszego wykorzystywania istniejących zasobów. Słabości te są jeszcze wyraźniejsze w świetle zmian, jakie następują w turystyce światowej.

Mimo wskazanych powyżej problemów, turystyka w Polsce posiada duży potencjał rozwojowy. Istotną cechą rozwoju turystycznego jest aktywizacja regionalnych potencjałów i specjalizacji, opartych na usługach turystycznych i sektorach powiązanych z turystyką. Zgodnie z raportem „*The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013*” Polska uzyskała pod względem konkurencyjności turystyki 42. miejsce (na 140 analizowanych państw). Jest to o 7 pozycji wyżej niż w 2011 r. W 2011 r. było to 49. miejsce (na 139). Był to także zdecydowanie lepszy wynik niż

w 2009 r., w którym Polska uzyskała 58. miejsce (na 130 państw). W raporcie analizowany był syntetyczny wskaźnik konkurencyjności turystycznej, który składał się z 14. elementów (polityki turystycznej, zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa, opieki zdrowotnej i warunków sanitarnych, turystyka jako priorytet kraju, infrastruktury transportu lotniczego, drogowego, infrastruktury turystycznej i telekomunikacyjnej, konkurencyjności cenowej, zasobów ludzkich, podejścia do turystyki, zasobów naturalnych i kulturowych). Z raportu wyraźnie wynika, iż Polska jest konkurencyjna ze względu na swój potencjał turystyczny w postaci atrakcyjności antropogenicznej i przyrodniczej (odpowiednio 18. i 66. miejsce). Polska uplasowała się także korzystnie pod względem zrównoważonego rozwoju turystyki (37. miejsce), jakości zasobów ludzkich (32. miejsce) oraz infrastruktury telekomunikacyjnej (41. miejsce). Autorzy koncepcji oraz metodologii tworzenia indeksu konkurencyjności w obszarze turystyki podkreślają, że opracowany w ramach indeksu ranking krajów jest pozytywnie (i dość wysoko) skorelowany zarówno z liczbą przyjazdów turystów, jak i z przychodami z turystyki poszczególnych krajów.

Dzięki rozwojowi turystyki możliwe jest osiągnięcie efektów synergii pomiędzy rozwojem funkcji gospodarczych, kulturalnych, rekreacyjnych oraz rozwojem infrastruktury i przestrzeni dla aktywności gospodarczej i społecznej. Dlatego też niezbędne jest stymulowanie rozwoju turystyki w kierunku tworzenia innowacyjnych produktów turystycznych, konkurencyjnych na poziomie regionalnym i krajowym, zwiększania innowacyjności sektora turystyki i podmiotów w nim działających. Konieczne jest także podejmowanie działań, mających na celu wprowadzanie innowacji w systemie organizacji usług turystycznych, z zastosowaniem e-usług, a także z wykorzystaniem sieciowej współpracy pomiędzy podmiotami turystycznymi, poprzez tworzenie m.in. warunków dla nowych form kooperacji, w tym rozwoju klastrów. Istotne jest także rozwijanie systemu wsparcia finansowego dla sektora turystyki, w tym także w formie instrumentów zwrotnych. Takie podejście do turystyki wymaga także podnoszenia kompetencji i kształtowania nowych umiejętności kadr oraz budowę skutecznych systemów zarządzania przedsięwzięciami turystycznymi. Istotne jest także prowadzenie działań na rzecz poprawy otoczenia prawnego w turystyce, w tym na rzecz ochrony konsumenta usług turystycznych. Takie działania, przy współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami sektora turystyki, mają długofalowo wpływ na rozwój konkurencyjnej gospodarki turystycznej.

Turystyka może stać się nowoczesną gałęzią gospodarki, opartą na inteligentnych specjalizacjach, otwartą na innowacje i przyczyniającą się do wzmocnienia konkurencyjności Polski, stanowiąc jednocześnie jeden z kluczowych czynników rozwoju regionalnego kraju.

Potencjał turystyczny Polski w układzie regionalnym

Zwiększanie konkurencyjności regionów Polski poprzez rozwój turystyki wynika z dwóch przesłanek. Po pierwsze, w skali globalnej turystyka wykazuje stałą tendencję wzrostową. Po drugie, możliwości wykorzystania turystyki, jako jednego z ważnych czynników rozwojowych w polskich regionach, są pochodną odpowiedniego wykorzystania zasobów kulturowych, przyrodniczych, infrastruktury turystycznej oraz dostrzegania turystyki w ramach działań rozwojowych.

Korzystne położenie w Europie, a także walory przyrodnicze, kulturowe i uzdrowiskowe Polski, stanowią znaczący, lecz nie w pełni wykorzystany potencjał rozwojowy. Góry na południu oraz wybrzeże Bałtyku na północy – to jedne z najbardziej atrakcyjnych rejonów turystycznych w skali kraju, spinające pasy pojezierzy wraz z systemem szlaków wodnych, a także rozległe kompleksy leśne, stanowiące ok. 30% powierzchni Polski. O znaczącym potencjale turystycznym Polski decyduje również bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe, obejmujące zarówno kompleksy pałacowo-parkowe, zamki oraz dwory, zabytki przemysłu i techniki, założenia fortyfikacyjne i militarne, jak również zachowane zabytkowe układy urbanistyczne miast i wsi. Polskie regiony dysponują też bogatymi zasobami naturalnymi, w tym bardzo istotnymi zasobami złóż mineralnych.

O walorach kulturowych i przyrodniczych kraju świadczy liczba obiektów znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO. Wśród nich znajdują się zespoły urbanistyczne (Kraków, Warszawa, Zamość, Toruń), zespoły obiektów sakralnych (drewniane kościoły i cerkwie w woj. małopolskim i podkarpackim, kościoły pokoju w woj. dolnośląskim, Kalwaria Zebrzydowska), obiekty dziedzictwa przemysłowego (kopalnie soli w Wieliczce i Bochni) oraz inne zabytki (zamek w Malborku, Hala Stulecia we Wrocławiu, Park Mużakowski), miejsca pamięci (Auschwitz Birkenau) i kompleksy przyrodnicze (Puszcza Białowieska).

Pod względem walorów przyrodniczych kilka polskich województw dysponuje rozległymi kompleksami o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Kompleksy znajdują się w województwach: dolnośląskim, małopolskim, lubuskim, zachodniopomorskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim oraz podlaskim⁶. Istotnym walorem przyrodniczym są obszary rolne, które uważane są za atrakcyjne z punktu widzenia agroturystyki, turystyki na obszarach wiejskich oraz ekoturystyki.

⁶ op. cit.

Niezwykle duży potencjał rozwoju turystycznego Polski tkwi w regionach, na obszarze których zlokalizowane są porty lotnicze, w większości obsługiwane przez przewoźników niskokosztowych. Dostępność relatywnie taniego transportu w połączeniu z atrakcyjnym produktem turystycznym oraz jego odpowiednią promocją jest ważnym czynnikiem stymulującym rozwój turystyki, co w konsekwencji przyczynia się do rozwoju regionalnego kraju i pozytywnie wpływa na wzrost konkurencyjności. Dodatkowo, olbrzymi potencjał turystyczny regionów wynika z mobilności i wzrostu zamożności społeczeństw, a także położenia geograficznego Polski. W Polsce w latach 2004–2013 nastąpił ponad 3-krotny wzrost pasażerskiego ruchu lotniczego. W 2013 r. funkcjonowało 13 portów lotniczych (Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Kraków, Lublin, Łódź, Modlin, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra). Według ekspertów, do 2033 r. dynamika rozwoju tego sektora w Polsce będzie na poziomie ok. 6% rocznie, co stwarza szanse na dalszy rozwój turystyki.

Istotnym elementem kształtowania potencjału turystycznego jest tworzenie produktów turystycznych, przede wszystkim na poziomie lokalnym, we współpracy branży turystycznej i samorządu terytorialnego, a także na poziomie regionalnym w odniesieniu do produktów wykraczających poza granice jednego regionu. Koncepcja „od idei do produktu” stanowi podstawowy kierunek tego obszaru, a zasada „myśl globalnie, działaj lokalnie” powinna być powszechnie stosowana.

Tworzenie i rozwijanie produktów turystycznych oraz ich komercjalizacja przyczynia się wydatnie do potęgowania efektów synergii, koncentracji zasobów, a w efekcie wpływa także na konkurencyjność polskiej turystyki i spełnianie rosnących wymagań klientów. Celowi temu służy zawiązywanie współpracy pomiędzy obszarami, usługodawcami, podmiotami, kształtującymi ofertę turystyczną oraz tworzenie oferty komplementarnej i atrakcyjnej poprzez różnorodność.

Na podstawie rekomendacji z opracowania *„Analiza przewag konkurencyjnych na regionalnych rynkach turystycznych Polski”*, powinien być budowany klarowny wizerunek polskich regionów turystycznych, odwołujący się do połączenia wysokiego standardu usług turystycznych ze specyficznymi cechami poszczególnych regionów, w tym wielowymiarowym dziedzictwem kulturowo-historycznym, ich ofertą produktową, które są atrakcyjnym dla turystyki międzynarodowej wyróżnikiem wielu polskich regionów⁷.

Województwo dolnośląskie opiera rozwój turystyki na zróżnicowanych warunkach przyrodniczych sprzyjających rozwojowi różnych form turystyki, w tym turystyki aktywnej i uzdrowiskowej (funkcjonuje tutaj 11 uzdrowisk statutowych). W województwie zlokalizowane są dwa parki narodowe – Karkonoski i Gór Stołowych. Atrakcją są też Stawy Milickie (Dolina Baryczy, Bory

⁷ Barteczko K., Grabowski J., Wrzosek A., 2003, *Analiza przewag konkurencyjnych na regionalnych rynkach turystycznych Polski*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.

Dolnośląskie). Znaczącą atrakcją turystyczną jest również wymienione wcześniej dziedzictwo kulturowe z listy UNESCO, a także zamki, m. in. Czocho, Książ, Chojnik.

Potencjał turystyczny **województwa kujawsko-pomorskiego** opiera się na walorach naturalnych, wśród których istotną funkcję pełnią walory uzdrowiskowe. Wydarzenia kulturalne i sportowe predysponują to województwo do rozwoju turystyki wypoczynkowej i aktywnej, a zróżnicowane środowisko przyrodnicze, do rozwoju agroturystyki. Istotne jest wykorzystanie potencjału rzek: Wisły, Brdy, Wdy i Drwęcy oraz licznych w województwie jezior, jak np.: Koronowskiego, Górzno, Włocławskiego. W obszarze turystyki kulturowej, poza średniowiecznym zespołem miejskim Torunia ze wskazanej wyżej Listy UNESCO, należy wymienić także: Biskupin, zabudowę Chełmna, Zamki Krzyżackie, zabytki związane z początkami państwa polskiego w Mogilnie, Strzelnie, Kruszwicy.

Dziedzictwo kulturowe, to bogactwo **województwa lubelskiego**, stanowiące ważny impuls do rozwoju turystyki. Na obszarze województwa znajdują się miejscowości turystyczne i historyczne: Lublin, wyróżniony Znakiem Dziedzictwa Europejskiego, Zamość, Nałęczów, Kazimierz Dolny, Janów Podlaski, Chełm oraz obszary cenne przyrodniczo: parki narodowe Poleski i Roztoczański.

Walory przyrodnicze i kulturowe stanowią potencjał rozwoju turystyki **w województwie lubuskim** dla rozwoju różnorodnych form turystyki: poznawczej, wypoczynkowej, aktywnej, zdrowotnej, kulturowej, ekoturystyki, agroturystyki. Do obszarów o największym potencjale w województwie należą: Bory Dolnośląskie, Puszcza Drawska, Notecka, tereny parków narodowych i krajobrazowych, m.in. Park Narodowy „Ujście Warty”, Drawieński Park Narodowy, Geopark Łuk Mużakowa. Ważne z punktu widzenia rozwoju turystyki są tereny wzdłuż cieków wodnych oraz doliny rzeczne (Noteci, Warty, Odry).

Województwo łódzkie posiada potencjał do rozwoju turystyki aktywnej, agroturystyki oraz turystyki biznesowej. Atrakcyjność turystyczna województwa łódzkiego wynika z wyjątkowego położenia w sercu Polski, zróżnicowania przyrodniczego oraz różnorodności kultury materialnej i duchowej. Przez region łódzki przebiegają szlaki kulturowe o zasięgu europejskim: Szlak Romański, Cysterski, Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej oraz Grunwaldzki. Walorami przyrodniczymi są doliny rzek: Pilicy i Warty oraz zbiorniki wodne: Zalew Sulejowski i Jeziorsko. W Łodzi zlokalizowane są zabytki architektury przemysłowej oraz unikatowe zespoły urbanistyczne. Ważnymi ośrodkami kultury są: Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Opoczno, Łowicz, Nieborów, Skierniewice. Region posiada szeroką ofertę festiwalową o randze międzynarodowej.

Województwo małopolskie posiada bardzo bogate dziedzictwo kulturowe oraz przyrodnicze, które stanowi podstawę atrakcyjności turystycznej. Na terenie Małopolski ustanowiono aż pięć parków narodowych: Tatrzański, Gorczański, Babiogórski, Ojcowski i Pieniński. Bogate i zróżnicowane zasoby

wód mineralnych predysponują to województwo do rozwoju turystyki uzdrowiskowej. Kraków, ze względu na unikalne walory kulturowe, jest jednym z największych centrów turystyki przyjazdowej w Polsce.

Region posiada szeroką ofertę festiwalową oraz profesjonalne zaplecze dla organizacji imprez biznesowych o zasięgu międzynarodowym. Ma duży potencjał dla rozwoju turystyki aktywnej i jest największym centrum turystyki zimowej w Polsce. Ponadto Małopolskie (oraz Podkarpackie) są istotną częścią międzynarodowego projektu budowy Marki Karpackiej CARPATHIA.

Województwo mazowieckie jest zróżnicowane etnograficznie, ma bogatą historię, a na jego obszarze znajduje się wiele unikalnych zabytków oraz nowoczesnych instytucji kultury. Dziedzictwo kulturowe tego obszaru, to m.in. obiekty zabytkowe w Warszawie, Płocku, Pułtusku, Żelazowej Woli, Czerwińsku nad Wisłą. Mazowsze posiada również potencjał przyrodniczo-krajobrazowy: Kampinoski Park Narodowy, 9 parków krajobrazowych i liczne rezerваты przyrody.

Województwo opolskie posiada walory przyrodnicze oraz liczne walory antropogeniczne. Do najistotniejszych należą Pomniki Historii: Góra Św. Anny oraz zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji w Paczkowie. Cenne są także zabytki techniki, rzemiosła, kultury przemysłowej, które powinny być udostępnione na cele turystyczne. Region ten wyróżnia się tradycyjną kuchnią, z której kilkadziesiąt produktów znalazło się na listach produktów tradycyjnych w regionie, kraju i Europie, co może predysponować do rozwoju turystyki kulinarnej.

Województwo podkarpackie posiada wiele atrakcji (skanseny, muzea, szlaki tematyczne itp.) nawiązujących do historii i wielokulturowej tradycji wzmocnionej przez przygraniczność regionu. Są tutaj doskonałe warunki do rozwoju turystyki kulturowej (6 obiektów na liście UNESCO). Jest też regionem o zróżnicowanym krajobrazie (góry, pogórza, równiny), o bardzo dużym zalesieniu z licznymi rzekami oraz obszarami przyrody chronionej. Stwarza to warunki do rozwoju wszelkich form turystyki aktywnej, przyrodniczej i wiejskiej.

Województwo podlaskie jest położone w strefie Zielonych Płuc Polski. Potencjał województwa wynika z atrakcyjności przyrodniczej – tereny bagienne unikatowe w skali Europy, wielkie puszcze i kompleksy leśne, jeziora. Bardzo ważną wartość przyrodniczą oraz historyczną stanowią obszary doliny rzek Narwi, Biebrzy i Bugu (parki narodowe: Białowiecki, Narwiański i Biebrzański) oraz pojezierze suwalsko-augustowskie (w tym Wigierski Park Narodowy i Kanał Augustowski).

Województwo pomorskie – potencjał turystyczny regionu, to walory krajobrazowe i kulturowe. Zagospodarowanie i ruch turystyczny dominują w strefie nadmorskiej Morza Bałtyckiego, na Pojezierzu Kaszubskim oraz w Trójmieście. Na terenie województwa znajdują się dwa parki narodowe – Słowiński i Bory Tucholskie. Obszarami o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska

przyrodniczego są również: Równina Charzykowska, Pojezierze Bytowskie, Ziemia Słowińska, Dolina i Delta Wisły. Miastami o najwyższej koncentracji nieruchomości i ruchomych elementów dziedzictwa kulturowego są: Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork. Na uwagę zasługują także: Europejskie Centrum Solidarności oraz Muzeum Bursztynu. W regionie dominuje turystyka wypoczynkowa oraz biznesowa. Odpowiednie wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu może przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, jak również – poprzez dywersyfikację oferty turystycznej – bardziej zrównoważonego wykorzystania środowiska. Region pomorski posiada również i wykorzystuje potencjał do rozwoju nowoczesnych usług z zakresu ICT, czego przykładem może być m.in. Interaktywny System Informacji Turystycznej.

Województwo śląskie posiada potencjał wynikający z walorów antropogenicznych, przyrodniczych, obiektów przemysłowych (Szlak Zabytków Techniki). Znaczna część obszaru województwa, to jedno z najciekawszych pod względem przyrodniczym obszarów południowej Polski: Beskidy Zachodnie i Wyżyna Krakowsko-Częstochowska. Ponadto, województwo posiada możliwości do rozwoju turystyki w obiektach przemysłowych, rozwoju turystyki aktywnej, agroturystyki oraz turystyki pielgrzymkowej, skoncentrowanej głównie w sanktuariach maryjnych (Klasztor Jasnogórski w Częstochowie oraz Sanktuarium w Piekarach Śląskich), a także turystyki kulinarnej (Festiwal Śląskie Smaki).

Województwo świętokrzyskie posiada cenne walory przyrodnicze i uznawane jest za jeden z najczystszych ekologicznie obszarów Polski (65% powierzchni województwa jest objęte różnymi formami ochrony). Potencjał do rozwoju turystyki uzdrowiskowej stanowią zasoby wód mineralnych (m.in. Busko-Zdrój, Solec-Zdrój). Atrakcją turystyczną jest Świętokrzyski Park Narodowy, Jaskinia Raj, dąb Bartek, obiekty sakralne zbudowane przez Cystersów w Jędrzejowie, Koprzywnicy i Wąchocku oraz stolica regionu – Kielce. Walorami antropogenicznymi województwa są m.in. Świętokrzyski Szlak Archeo-Geologiczny, Muzeum Przyrody i Techniki, Ekomuzeum im. J. Pazdura w Starachowicach, zabytki techniki w Staropolskim Okręgu Przemysłowym. Zabytki architektury zlokalizowane są m.in. w: Sandomierzu, Wiślicy, Opatowie, Chęcinach, Ujeździe.

Województwo warmińsko-mazurskie posiada niepowtarzalne walory umożliwiające rozwój turystyki i rekreacji. Walory przyrodnicze warunkują rozwój ekoturystyki oraz turystyki aktywnej (m.in. żeglarstwa). W województwie znajdują się zabytki architektury gotyckiej (zamki) oraz techniki (wiadukty w Stańczykach, Kanał Elbląski oraz Kanał Mazurski). Istotnym elementem rozwoju turystyki jest uwzględnienie wielofunkcyjnego charakteru gospodarki leśnej poprzez tworzenie warunków dla rekreacji.

Województwo wielkopolskie posiada dobre uwarunkowania kulturowe oraz przyrodnicze dla rozwoju turystyki. O bogatej kulturze regionu świadczy duża liczba obiektów zabytkowych (kościół,

pałace, zamki), które stanowią potencjał do rozwoju turystyki kulturowej oraz pielgrzymkowej. Przez region przebiega wiele szlaków tematycznych, na czele ze Szlakiem Piastowskim – wizerunkowym produktem turystycznym województwa wielkopolskiego i jednocześnie najstarszą trasą turystyczną w Polsce, łączącą najważniejsze obiekty i zabytki historii związanej z początkami Państwa Polskiego. Istotny dla rozwoju regionu jest również rozwój turystyki wodnej na Wielkiej Pętli Wielkopolski – szlaku wodnym obejmującym rzekę Wartę, Noteć (Międzynarodowa Droga Wodna E-70, łącząca systemy rzeczne Europy Wschodniej i Zachodniej), Kanał Bydgoski i drogę wodną Kanał Bydgoski – Warta.

Województwo zachodniopomorskie jest regionem bogatym w wody śródlądowe oraz posiada szeroki dostęp do morza. Funkcjonuje tu rozbudowana sieć portów i przystani, jako markowy produkt turystyczny pn. „Zachodniopomorski Szlak Żeglarski”, biegnący rzeką Odrą, przez Szczecin, jezioro Dąbie, Zalew Szczeciński do Bałtyku i wzdłuż jego wybrzeża. Województwo jest również jednym z najwyższej sklasyfikowanych pod względem liczby i udziału powierzchniowego obszarów Natura 2000, ze znaczną przewagą ostoi ptasich. Na terenie województwa znajdują się parki narodowe – Woliński i Drawieński (dwie części) oraz 7 parków krajobrazowych. Z badania ruchu turystycznego wynika, iż celem przyjazdów jest zarówno turystyka wypoczynkowa – najczęściej wypoczynek nadwodny (morze, jeziora), jak również turystyka poznawcza i aktywna, wykorzystująca szlaki turystyczne. W województwie rozwija się również turystyka uzdrowiskowa (Kołobrzeg, Kamień Pomorski, Połczyn – Zdrój, Świnoujście oraz Dąbki).

IV. TRENDY ROZWOJOWE W TURYSTYCE

Mimo trwającego od kilku lat spowolnienia gospodarczego, światowy przemysł turystyczny odnotowuje stały, umiarkowany poziom wzrostu. Ostatnie dostępne dane wskazują, że w krajach OECD turystyka bezpośrednio tworzy ok. 4,2% PKB oraz 5,4% zatrudnienia. Biorąc pod uwagę także wpływ pośredni, turystyka generuje ok. 9% PKB i zatrudnienia. Zgodnie z danymi UNWTO (Światowej Organizacji Turystyki), 2012 r. przyniósł rekordowe wpływy z turystyki w świecie – 837 mld euro, co stanowi wzrost o 4% w stosunku do 2011 r., a liczba turystów zagranicznych przekroczyła 1 mld. Według danych UNWTO także 2013 r. przyniósł dobre wyniki w turystyce: liczba podróży zagranicznych na świecie wzrosła o 5% w stosunku do 2012 r., osiągając poziom 1,087 mld. Dla Europy zarejestrowano wzrost w liczbie podróży zagranicznych wynoszący +5%, dla Europy Środkowo-Wschodniej 7%, a dla Śródziemnomorskiej i Południowej 6%.

Prognoza UNWTO⁸ przewiduje, że trend ten utrzymać się będzie w kolejnych latach, z rocznym wzrostem liczby przyjazdów na średnim poziomie 3%. Dzięki temu liczba turystów zagranicznych w 2030 r. powinna osiągnąć poziom 1,8 mld, z czego o ok. 16 mln turystów rocznie powinny się zwiększać przyjazdy do krajów europejskich (jednak największy wzrost prognozowany jest dla krajów wschodzących Azji i Pacyfiku, a nie krajów rozwiniętych). Przewiduje się wzrost skłonności do podróży zagranicznych z obecnych 11,5 do 20 na 100 osób do 2030 r., przy jednoczesnym wzroście udziału osób po 55 roku życia w grupie osób podróżujących (osoby te stanowią obecnie 23% wszystkich podróżujących). Głównym powodem podróży pozostaną wakacje (obecnie stanowią one 71% wszystkich podróży), a następnie podróże biznesowe oraz wizyty u przyjaciół lub krewnych.

Na stan i tendencje rozwojowe turystyki duży wpływ mają zmiany w zglobalizowanej gospodarce światowej, takie jak:

- ✓ czynniki polityczne: utrzymywanie się w wielu regionach konfliktów o skali lokalnej i regionalnej, co wpłynie będzie w sposób negatywny na rozmiary oraz kierunki ruchu turystycznego;
- ✓ czynniki gospodarcze: utrzymujący się kryzys w wielu rozwiniętych gospodarkach powodować będzie zmniejszanie się ruchu turystycznego do i z tych państw, przy jednoczesnym zwiększaniu się ruchu turystycznego do państw znajdujących się na ścieżce szybkiego rozwoju (kraje BRIC: Brazylia, Rosja, Indie, Chiny czy MIST: Meksyk, Indonezja, Korea Południowa i Turcja);
- ✓ czynniki społeczne: wzrost gospodarczy, wzrastający poziom edukacji oraz ogólny wzrost dobrobytu będą mieć wpływ zarówno na stronę podażową, jak i popytową oferty turystycznej – będzie ona w większym stopniu uwzględniać bardziej wyrafinowane potrzeby turystów;
- ✓ czynniki środowiskowe: wzrastająca świadomość społeczna w odniesieniu do spraw związanych z ochroną środowiska i klimatu skutkować będzie zmianami w ofercie turystycznej, w kierunku zapewnienia jak najwyższego poziomu ochrony środowiska naturalnego także w obszarze turystyki;
- ✓ czynniki technologiczne: rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych wywiera olbrzymi wpływ na sposób świadczenia usług turystycznych, ale także na zwiększenie dostępności usług turystycznych i ich dopasowania do różnorodnych potrzeb konsumentów.

Czynniki te wpływają na zmiany w turystyce światowej. Wyraźnie obserwowany jest trend, zgodnie z którym wyjazdy turystyczne stają się częstsze, lecz krótsze. Zwiększają się preferencje do podróży

⁸ *Tourism Towards 2030*, UNWTO.

w bliskiej odległości od domu, następuje także wzrost turystyki krajowej. Coraz częściej łączone są różne formy turystyki, np. biznesowa z kulturową. Odwiedzający w coraz większym stopniu oczekują usług dopasowanych do ich indywidualnych potrzeb, a także zapewniających bardziej autentyczne przeżycia.

Przykładem potrzeby ukierunkowania na specjalizację produktu i ofert, dedykowanych wyselekcjonowanym grupom konsumentów o sprecyzowanych wymaganiach, szukających zaspokojenia swoich potrzeb, jest turystyka zdrowotna, zwłaszcza turystyka Spa & Wellness, która stała się nową formą przemysłu czasu wolnego. Głównymi czynnikami rozwoju tej formy wypoczynku jest wzrost prozdrowotnej świadomości społeczeństw i troska o zdrowie, zwłaszcza seniorów, moda na aktywny wypoczynek oraz traktowanie zdrowia jako nowego trendu w stylu życia.

Rosnące zainteresowanie prozdrowotnymi formami spędzania czasu wolnego otwiera szeroki wachlarz możliwości rozwoju turystyki aktywnej, ze szczególnym uwzględnieniem rekreacji wodnej i rowerowej. Naprzeciw oczekiwaniom wychodzi turystyka zdrowotna, turystyka przyrodnicza i turystyka wiejska, która oprócz zróżnicowanych form noclegu czy wyżywienia, w tym tradycyjnego, ekologicznego, oferuje również liczne atrakcje służące poprawie zdrowia i samopoczucia.

Odpowiedzią na popyt na nowe, wyjątkowe przeżycia o dużych walorach edukacyjnych, jest rozwój turystyki przemysłowej, której ofertę stanowią dawne i czynne zakłady produkcyjne oraz obiekty techniki i nauki. Dają one szansę na wzbogacenie i zróżnicowanie oferty, w tym także w tych regionach oraz miastach, które nie wyróżniają się wybitnymi atrakcjami turystycznymi, pojmowanymi w sposób tradycyjny.

Także turystyka biznesowa jest typem turystyki o wysokiej specjalizacji, jednym z najbardziej interesujących i rozwijających się segmentów rynku turystycznego.

Wzrost liczby turystów przyczynia się także do zmian w modelu świadczenia usług turystycznych. Technologie komunikacyjne odgrywać będą coraz większą rolę przy planowaniu i realizacji podróży turystycznych.

W wielu krajach rola rządu w coraz większym stopniu koncentruje się nie na bezpośrednich działaniach w obszarze turystyki, lecz na tworzeniu konkurencyjnego środowiska dla jej rozwoju, m.in. poprzez tworzenie strategii w zakresie polityki turystycznej, określanie priorytetów w zakresie wydatków budżetowych na turystykę, tworzenie właściwych ram prawnych, nadzór nad strukturami administracyjnymi, odpowiedzialnymi za realizację polityki turystycznej oraz tworzenie i realizację odpowiednich programów badawczych w zakresie ewaluacji.

Dalszy, przyspieszony rozwój turystyki w Polsce, nastąpić może tylko pod warunkiem, że te nowe czynniki i trendy zostaną uwzględnione w ofercie turystycznej. Niezbędnym elementem,

wzmacniającym atrakcyjność poszczególnych regionów, jest także dostępność komunikacyjna, gwarantująca szybkie i sprawne dotarcie do miejsca docelowego.

We współczesnym świecie turystyka jest siecią powiązanych działań połączonych wzajemnymi zależnościami usług hoteli, restauracji, firm transportowych, właścicieli sklepów, atrakcji turystycznych i wielu innych czynników. W efekcie konkurują ze sobą zarówno konkretne destynacje turystyczne, jak i indywidualni dostawcy usług. Dlatego też współpraca pomiędzy wszystkimi podmiotami sektora turystyki jest jednym z najważniejszych elementów, mających wpływ na rozwój efektywnych i innowacyjnych strategii turystycznych, istotnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych obszarów.

V. ANALIZA GŁÓWNYCH CZYNNIKÓW ROZWOJOWYCH TURYSTYKI

W dokumentach strategicznych dotyczących turystyki w Polsce, analiza SWOT najczęściej przeprowadzana jest osobno dla turystyki przyjazdowej i turystyki krajowej. Jakkolwiek taki podział ma swoje uzasadnienie, w niniejszym opracowaniu dokonano analizy mocnych i słabych stron turystyki w Polsce, a także szans i zagrożeń w jej rozwoju, bez podziału na turystykę przyjazdową i krajową, wychodząc z założenia, że większość czynników jest jednak wspólna dla obu obszarów. W analizie SWOT mocne i słabe strony to czynniki wewnętrzne. Szanse i zagrożenia natomiast to czynniki zewnętrzne, jakie mogą pojawić się w przyszłości i które należy wykorzystać (w przypadku szans) lub których trzeba starać się uniknąć (w przypadku zagrożeń).

Jednocześnie, z uwagi na fakt, że *Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku* stanowi program wykonawczy do Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” i jako taki powiązany jest z krajowymi dokumentami strategicznymi (zarówno długookresowymi, jak i średniookresowymi), a jednocześnie wpisuje się w strategię zintegrowane, w *PRT do 2020 roku* przedstawiono analizę SWOT odnoszącą się wyłącznie do uwarunkowań sektora turystyki, przyjmując założenie, że czynniki makroekonomiczne oraz związane z ogólnym rozwojem kraju zostały przeanalizowane w ramach analiz SWOT, będących elementem wszystkich tych strategii.

Mocne strony	Waga = 1,0	Nasilenie czynnika	Słabe strony	Waga = 1,0	Nasilenie czynnika
1. Różnorodność biologiczna	0,2	3	1. Słabe skomunikowanie wielu obszarów kraju, w tym miejsc stanowiących potencjalne atrakcje turystyczne	0,05	2
2. Bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe	0,2	3	2. Niewielka liczba produktów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym	0,10	3
3. Zrealizowane w latach 2008–2014 projekty w sektorze turystyki (infrastruktura, kultura, rekreacja)	0,05	2	3. Brak integralnego i innowacyjnego podejścia do oferty turystycznej	0,10	4
4. Członkostwo w Unii Europejskiej	0,05	3	4. Słaba marka „Polska”	0,05	4
5. Utrzymywanie się dość dobrej koniunktury gospodarczej (stabilna gospodarka)	0,05	3	5. Duże rozdrobnienie podmiotów (przedsiębiorstw) turystycznych i ich słaba kondycja finansowa	0,15	4
6. Potencjalnie szeroki wachlarz produktów turystycznych, odpowiadających ogólnym trendom w turystyce światowej i europejskiej	0,15	2	6. Brak współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami turystycznymi oraz niski poziom współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami i instytucjami oraz organizacjami turystycznymi, m.in. ROT, LOT	0,20	4
7. Duża liczba przedsiębiorstw i organizacji działających w sektorze turystyki.	0,3	3	7. Niedostateczne kwalifikacje pracowników sektora turystycznego	0,15	3
			8. Wysoki poziom sezonowości ruchu turystycznego	0,15	3
			9. Wzrost antropopresji na obszary cenne przyrodniczo	0,05	3

Szanse	Waga = 1,0	Nasilenie czynnika	Zagrożenia	Waga = 1,0	Nasilenie czynnika
1. Dobra koniunktura gospodarcza, rosnąca siła nabywcza konsumentów	0,05	2	1. Przedłużający się kryzys na rynku europejskim i światowym	0,1	4
2. Możliwość inwestycji w sektorze turystyki oraz w infrastrukturę, w tym komunikacyjną, ze środków europejskich w ramach kolejnej perspektywy finansowej 2014–2020	0,15	2	2. Brak przyspieszenia wzrostu polskiej gospodarki w najbliższych latach	0,1	4
3. Wzrost kompetencji pracowników sektora turystycznego, m.in. dzięki wdrożeniu ram kwalifikacji w turystyce oraz działaniom szkoleniowym finansowanym ze środków europejskich	0,2	4	3. Wahania kursów walut	0,1	2
4. Rozwój nowych trendów w polskiej turystyce, zgodnych z trendami światowymi	0,05	4	4. Pogarszanie się jakości oferty turystycznej ze względu na oczekiwania niskich cen	0,2	4
5. Rozwój innowacyjnych produktów turystycznych, w tym ofert o charakterze zintegrowanym	0,15	3	5. Utrata konkurencyjności cenowej polskiej turystyki	0,2	2
6. Współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami/institucjami z branży turystyki i sektorem nauki	0,2	2	6. Niewystarczająca dostępność finansowania rozwoju instytucji i przedsiębiorstw turystycznych	0,2	4
7. Wzrost jakości usług turystycznych	0,1	2	7. Niewystarczające zmiany systemowe w zarządzaniu turystyką	0,1	4
8. Wdrożenie nowoczesnych systemów zarządzania w turystyce	0,1	2			

Waga oraz nasilenie czynnika zostały określone metodą ekspercką.

Czy zidentyfikowane mocne strony pozwolą wykorzystać pojawiające się szanse?

Mocne strony/Szanse	Poprawa koniunktury i siły nabywczej	Inwestycje ze środków UE	Wzrost kompetencji pracowników	Rozwój nowych trendów w Polsce	Rozwój innowacyjnych produktów	Rozwój współpracy	Wzrost jakości	Nowe systemy zarządzania	Waga	Liczba interakcji	Iloczyn wag i interakcji
Różnorodność	0	0	0	1	1	0	0	0	0,2	2	0,4
Dziedzictwo	0	0	0	1	1	0	0	0	0,2	2	0,4
Infrastruktura	0	1	0	0	0	0	1	0	0,05	2	0,1
Członkostwo w UE	1	1	0	0	0	0	0	0	0,05	2	0,1
Stabilna koniunktura	1	1	0	0	0	0	0	0	0,05	2	0,1
Potencjalnie szeroki wachlarz produktów	1	1	1	1	1	1	1	0	0,15	7	1,05
Duża liczba graczy	0	0	0	1	1	1	0	0	0,3	3	0,9
Waga	0,05	0,15	0,2	0,05	0,15	0,2	0,1	0,1			
Liczba interakcji	3	4	1	4	4	2	2	0			
Iloczyn wag i interakcji	0,15	0,6	0,2	0,2	0,6	0,4	0,2	0			

Interakcje pomiędzy zidentyfikowanymi mocnymi stronami a pojawiającymi się szansami pozwalają na udzielenie pozytywnej odpowiedzi na pytanie.

VI. WIZJA ROZWOJU TURYSTYKI

1. Wizja rozwoju turystyki do 2020 roku

Na podstawie zaprezentowanej diagnozy oraz przeprowadzonej analizy SWOT określono następującą wizję rozwoju turystyki do 2020 roku:

Nowoczesna i otwarta gospodarka turystyczna, oparta na inteligentnych specjalizacjach turystycznych w polskich regionach, stanowiąca bazujący na wiedzy jeden z kluczowych czynników rozwoju regionalnego i kraju, wzmacniająca konkurencyjność kraju w Unii Europejskiej.

2. Główne obszary priorytetowe

Wizja turystyki, jako nowoczesnej i otwartej gospodarki turystycznej, opartej na inteligentnych specjalizacjach, przyczyniającej się do wzmacniania konkurencyjności Polski, stanowiąc jednocześnie jeden z kluczowych czynników rozwoju regionalnego kraju, wymaga realizacji kompleksowych działań, skoncentrowanych w następujących obszarach priorytetowych:

- konkurencyjna i innowacyjna turystyka⁹,
- nowoczesny system zarządzania turystyką,
- kompetentne kadry dla turystyki,
- turystyka, jako czynnik rozwoju regionalnego i lokalnego, zwiększający spójność społeczną i gospodarczą regionów i kraju oraz poprawę jakości życia mieszkańców.

Rozwój turystyki, jako dziedziny skupiającej aktywności w obszarze wykorzystania potencjałów dla budowy atrakcyjnego produktu turystycznego kraju, związany jest z wymogami w zakresie ochrony środowiska, zrównoważonego i inteligentnego rozwoju oraz powiązania z polityką gospodarczą kraju, w tym kreującą także dobry wizerunek Polski w świecie. Odzwierciedleniem tego podejścia jest określenie celów w ramach *PRT do 2020 roku*.

⁹ Definicja innowacji wg OECD odnosi się także do turystyki: „Innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco usprawnionego produktu (dobra lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacji działalności gospodarczej lub relacji zewnętrznych. Działania innowacyjne mają charakter naukowy, technologiczny, organizacyjny, finansowy lub handlowy i mają prowadzić bądź prowadzą do wdrożenia innowacji” – The Measurement of Scientific and Technological Activities Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data, OSLO MANUAL2005.

VII. CELE PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI do 2020 roku (PRT do 2020 roku)

1. Cel główny

Celem głównym Programu jest: **Wzmocnienie rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej turystyki poprzez wspieranie przedsiębiorstw, organizacji i instytucji oraz inicjatyw sektora turystyki, z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.**

Elementami realizacyjnymi celu głównego są m.in. następujące:

- włączenie do systemowego wsparcia sektora turystyki rozwiązań o charakterze innowacyjnym, opartych na wynikach B+R, budujących nowoczesne usługi i ofertę, a także kreujących nowe produkty turystyczne,
- zapewnienie wysokiej jakości usług i zarządzania, poprzez adaptację na potrzeby sektora potencjału obszarów oraz dziedzin powiązanych z turystyką typu innowacyjne usługi, e-usługi czy platformy ICT, platformy sprzedażowe,
- budowa sieci klastrowych w turystyce,
- wzmocnianie systemów certyfikacji produktowej i jakościowej, jako jednego z walorów marketingowych i promocyjnych usług turystycznych,
- wykorzystanie regionalnych potencjałów oraz zasobów do tworzenia specjalizacji turystycznych, jako elementu nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki,
- włączenie wsparcia turystyki w ramach budowy spójności regionalnej i tworzenia szans rozwojowych regionów w oparciu o infrastrukturę, walory i potencjał dla rozwoju turystyki,
- rozwój kompetencji i kwalifikacji kadr oraz innowacyjności w działaniu na rzecz zarządzania turystyką, jako dziedziną gospodarki opartą na aktywności przedsiębiorców oraz ich innowacyjnych produktach, usługach oraz instytucji, organizacji i podmiotów, realizujących inicjatywy wzmacniające jakość i atrakcyjność oferty turystycznej na poziomie kraju i regionów,
- uwzględnienie zasad zrównoważonego rozwoju we wszystkich realizowanych zadaniach.

Tak rozumiany cel główny ma ścisły związek z realizacją celów SRK 2020 i strategii rozwojowych, poprzez uwzględnienie globalnych wyzwań i trendów rozwojowych (innowacyjność, nowoczesność usług, włączenie nauki w proces budowy innowacji turystycznych, rozwój zrównoważony) i ich wykorzystanie dla podniesienia konkurencyjności gospodarki, przy wzmocnieniu potencjału rozwojowego sektora przedsiębiorczości w turystyce. W tym zakresie turystyka, w wyniku realizacji Celu nadrzędnego *PRT do 2020 roku*, stanie się jednym z obszarów, wpisujących się w rozwój

społeczny oraz technologiczny gospodarki, m.in. w zakresie: racjonalizacji gospodarowania zasobami, budowy zdrowego społeczeństwa oraz zrównoważonej i zielonej gospodarki (ekoprodukty i usługi turystyczne). Cel główny *PRT* tworzy ramy dla wzmocnienia realizacji celów strategicznych krajowych dokumentów programowych SRK 2020.

2. Cele operacyjne

Cele operacyjne *PRT do 2020 roku* określone zostały w wyniku oceny silnych i słabych stron w Diagnostyce, dotyczących m.in.:

- niewystarczającej innowacyjności sektora turystyki,
- niewystarczającego powiązania turystyki z polityką rozwoju nowoczesnej gospodarki,
- konieczności wykorzystania efektywności wiedzy i kompetencji do zarządzania sektorem turystyki,
- konieczności budowy specjalizacji regionalnych opartych na turystyce.

Cele operacyjne *PRT do 2020 roku* sformułowane zostały następująco:

Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki;

Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki oraz zwiększenie kompetencji kadr;

Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce;

Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.

Osiągnięcie celów szczegółowych *PRT do 2020 roku* będzie w dużej mierze powiązane ze sobą i komplementarne do realizacji celu głównego.

Ważnym elementem wyznaczonych celów operacyjnych jest ich zbieżność z celami programów i strategii krajowych, głównie SRK 2020 i realizacji Planu działań służących realizacji SRK 2020; Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie; Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności.

3. Kierunki działań, zadania i koordynatorzy realizacji

Celom operacyjnym *PRT do 2020 roku* przyporządkowane zostały zadania, będące uszczegółowieniem realizacji tych celów. Osiągnięcie celów *PRT do 2020 roku* stanowić będzie wkład

w realizację celów strategicznych krajowych (SRK 2020). PRT stanowić będzie także narzędzie operacyjnego osiągnięcia celów rozwojowych dla perspektywy UE 2014–2020, pozwalające na maksymalizację wykorzystania środków europejskich.

Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki.

Zadania:

- 1.1. Wspieranie innowacji oraz ekoinnowacji w turystyce i usługach turystycznych.
- 1.2. Wykorzystanie nowoczesnych instrumentów finansowania turystyki i innowacyjnych przedsiębiorstw sektora turystycznego.
- 1.3. Wykorzystanie wyników B+R na bazie Obserwatorium Turystyki w rozwoju innowacyjnych produktów turystyki i stymulowaniu międzysektorowej współpracy na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej oraz B+R dla sektora turystyki.
- 1.4. Wykorzystanie praw ochrony własności intelektualnej dla rozwiązań w sektorze turystyki i tworzenia innowacyjnych produktów w turystyce.
- 1.5. Budowa sprawności regulacyjnej i instytucjonalnej oraz administracyjnej dla rozwoju turystyki, w tym wsparcia merytorycznego dla przedsiębiorców i stowarzyszeń sektora turystyki.

Koordinator realizacji: Ministerstwo Sportu i Turystyki w formie realizacji funkcji Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT) oraz Obserwatorium Turystyki (Polska Organizacja Turystyczna – POT) we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami sektora turystyki.

Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki, zwiększenie kompetencji kadr w zarządzaniu przedsiębiorczością turystyczną.

Zadania:

- 2.1. Działania na rzecz tworzenia przyjaznego otoczenia prawnego.
- 2.2. Wsparcie rozwoju systemów certyfikacji i zarządzania w sektorze turystyki.
- 2.3. Włączenie obszaru turystyki do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji.
- 2.4. Wspieranie rozwoju turystyki społecznej i krajoznawstwa, w tym zwłaszcza uczestnictwa w turystyce krajowej dzieci i młodzieży szkolnej, rodzin wielodzietnych, osób starszych, osób niepełnosprawnych.

Koordinator realizacji: Ministerstwo Sportu i Turystyki w formie Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT) we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami sektora turystyki.

- 2.5. Wspieranie klasteringu w turystyce i promocja współpracy oraz powiązań kooperacyjnych i partnerstw z udziałem organizacji sektora turystyki dla rozwoju turystyki w regionach i kraju.
- 2.6. Włączenie społeczności lokalnych, regionalnych i euroregionów w budowę produktów i usług regionalnej gospodarki turystycznej.
- 2.7. Doskonalenie kadr przy udziale partnerów sektorowych, ROT, LOT oraz innych organizacji sektora turystyki i przedsiębiorców.

Koordynator realizacji: Polska Organizacja Turystyczna (POT) we współpracy z Regionalnymi i Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi oraz innymi organizacjami sektora turystyki, a także z jednostkami samorządu terytorialnego oraz Ministerstwem Sportu i Turystyki.

Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce.

Zadania:

- 3.1. Promocja regionalnych produktów turystycznych i specjalizacji regionalnych w turystyce.
- 3.2. Wykorzystanie narzędzi i instrumentów oraz podnoszenie jakości technologicznej e-systemów informacji i usług w sektorze turystyki, a także nowoczesnych systemów gospodarki elektronicznej na potrzeby rozwoju turystyki.
- 3.3. Rozwój zróżnicowanych instrumentów wsparcia promocji i eksportu usług oraz produktów przedsiębiorczości sektora turystyki i sektorów powiązanych z rozwojem turystyki.
- 3.4. Wsparcie promocji turystyki i inicjatyw związanych z jej rozwojem, m.in. na bazie dziedzictwa kulturowego i rekreacji.

Koordynator realizacji: Polska Organizacja Turystyczna we współpracy z Ośrodkami Zagranicznymi, Regionalnymi i Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi oraz innymi organizacjami sektora turystyki, a także jednostkami samorządu terytorialnego.

Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.

Zadania:

- 4.1. Wsparcie inwestycji turystycznych w ramach programów rewitalizacji, rozwoju miast i obszarów wiejskich oraz tworzenie nowych usług.
- 4.2. Wsparcie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Koordynator realizacji: Ministerstwo Sportu i Turystyki, m.in. w formie realizacji funkcji Krajowego Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego, przedsiębiorcami turystycznymi i ich stowarzyszeniami oraz organizacjami sektora turystyki.

Powyższe zadania *PRT do 2020 roku* są spójne z celami strategicznymi realizacji *SRK 2020*, m.in. w zakresie następujących kluczowych zadań realizowanych przez odpowiednie instytucje krajowe:

1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w zakresie uzupełniania zadań Ministerstwa Gospodarki w ramach SIEG;
2. Wspieranie eksportu i inwestycji, także w zakresie spójnego systemu promocji gospodarki polskiej – zadanie Ministerstwa Gospodarki w ramach SIEG;
3. Wprowadzenie systemu innowacji: zróżnicowanie instrumentów, powiązanie nauki z biznesem, wykorzystanie i ukierunkowanie BIZ – zadanie Ministerstwa Gospodarki w ramach SIEG;
4. Określenie i wsparcie nowoczesnych technologii mogących stanowić przewagę konkurencyjne gospodarki – zadanie Ministerstwa Gospodarki w ramach SIEG.

Rozpatrując rozwój gospodarki turystycznej w sposób zintegrowany, uwzględniono aspekty gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz rozwoju regionalnego czy zagospodarowania obszarów wiejskich. Rozwój turystyki potraktowany w sposób systemowy integruje działania wzmacniające turystykę także na bazie innych strategii z uwagi na fakt, że zakres wsparcia turystyki ma szeroki charakter i związany jest z działaniami przewidzianymi także w innych strategiach.

Zestawienie powiązania celów *PRT do 2020 roku* z dokumentami strategicznymi na lata 2014–2020 prezentowane jest w Tabeli 1.

Tabela 1. Powiązanie celów PRT do 2020 roku z dokumentami programowymi okresu 2014–2020

Cele PRT do 2020 roku	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki	Strategia Rozwoju Transportu	Strategia Sprawne Państwo	Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego
Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki.	X	X				X	X	X
Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki, zwiększenie kompetencji kadr w zarządzaniu przedsiębiorczością turystyczną.	X	X		X		X	X	X
Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce.	X	X				X		X
Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.	X		X	X	X	X		

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. dla MSiT.

VIII. ZASADY WDRAŻANIA

1. System zarządzania

Realizacja *PRT do 2020 roku* w formule programu stanowiącego kompleksowy dokument kierunkowy Ministerstwa Sportu i Turystyki, zawierający syntetyczne podejście do realizacji polityki w obszarze turystyki, wymaga wielokierunkowych i wielopłaszczyznowych działań, m.in. z uwagi na powiązanie w procesie rozwoju turystycznego szeregu obszarów aktywności, co wymaga zaangażowania wielu instytucji i podmiotów.

System zarządzania *Programem* oparty został na koordynacji działań i współpracy instytucji krajowych, regionalnych i lokalnych. Instytucje i podmioty systemu zarządzania rozwojem turystyki wyposażone muszą być w skuteczne narzędzia i instrumenty wsparcia (instytucjonalne, prawne i finansowe).

System wdrażania oparto na wykorzystaniu i koordynowaniu różnych instrumentów wsparcia i finansowania. Kluczowym czynnikiem jest partnerstwo i budowa powiązań pomiędzy instytucjami, podmiotami i przedsiębiorcami na poziomie krajowym oraz regionalnym. Pozwoli to na wykorzystanie w procesie wdrażania *PRT do 2020 roku* udziału wielu instytucji publicznych poziomu centralnego i regionalnego, przedsiębiorstw sektora turystycznego oraz organizacji pozarządowych.

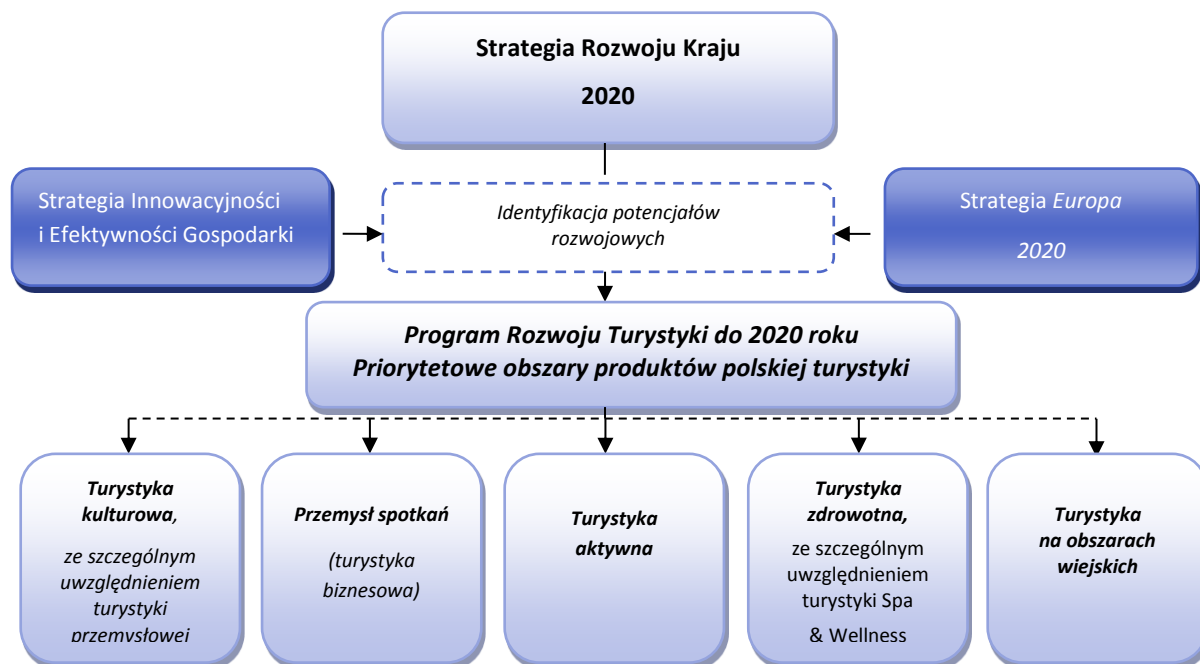
Ministerstwo Sportu i Turystyki (MSiT) pełnić będzie funkcję koordynacyjną w procesie zarządzania *PRT do 2020 roku*. Organizacja systemu rozwoju w *PRT do 2020 roku* ukierunkowana została na włączenie w ten proces instytucji publicznych z poziomu centralnego i regionalnego, przedsiębiorstw sektora turystycznego oraz organizacji pozarządowych.

W ramach współpracy międzyresortowej wzmocnienie wsparcia turystyki oznaczać będzie programową współpracę MSiT z kluczowymi ministerstwami odpowiadającymi za realizację zadań SRK 2020 i zintegrowanych strategii oraz programów rozwojowych, które wspierać też będą zadania z zakresu rozwoju turystyki.

Z uwagi na potencjał rozwojowy i konkurencyjność polskich produktów turystycznych oraz krajowe i zagraniczne turystyczne trendy rynkowe, w *PRT do 2020 roku* rekomendowane są działania na rzecz rozwoju i promocji następujących priorytetowych obszarów produktów polskiej turystyki:

- turystyka kulturowa, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki przemysłowej,
- przemysł spotkań (turystyka biznesowa),
- turystyka aktywna,
- turystyka zdrowotna, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki Spa & Wellness,
- turystyka na obszarach wiejskich.

Rys. 10. Schemat powiązań PRT do 2020 roku

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. i MSiT.

Ministerstwo Sportu i Turystyki, rozwijając funkcje Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką, wzmocni mechanizm współpracy z poszczególnymi ministerstwami, mającymi wpływ na rozwój turystyki, m.in. odpowiedzialnych za politykę rozwoju, gospodarkę i innowacje, aktywizację obszarów wiejskich, ochronę środowiska, rynek pracy i politykę społeczną, naukę i szkolnictwo wyższe, edukację, kulturę i sztukę, współpracę międzynarodową. Istotną rolę w realizacji celów *PRT do 2020 roku* odgrywać będzie ponadto współpraca MSiT z agendami rządowymi, organizacjami turystycznymi i samorządami województw czy podmiotami regionalnymi działającymi na rzecz rozwoju turystyki.

Kluczowym dla spójności rozwiązań w obszarze zarządzania rozwojem turystyki będzie udział Polskiej Organizacji Turystycznej oraz partnerów regionalnych i lokalnych, którzy są liderami działań w obszarze rozwoju turystyki. Istotne znaczenie mają w tym zakresie regionalne stowarzyszenia rozwoju turystyki ROT i LOT, a także inne instytucje, takie jak agencje rozwoju regionalnego, lokalne grupy działania czy regionalne agencje innowacji. Podmioty te mogą pełnić rolę partnerów w procesie budowy regionalnych powiązań kooperacyjnych wokół wdrażania określonych produktów turystycznych czy usług, a także tworzenia regionalnych priorytetowych obszarów produktów turystycznych. Podmioty te mogą również być partnerami konsorcjów projektowych, finansowanych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Taki system zarządzania i koordynowania rozwoju turystyki, integrujący działania na poziomie krajowym i regionalnym, wpłynie pozytywnie na pobudzenie aktywności regionalnych organizacji

sektora turystyki, zorientowanych na realizację usług i wdrażanie nowych produktów turystycznych. Dotyczyć to będzie także powstawania usług i produktów bazujących na regionalnych specjalizacjach i zasobach oraz walorach turystycznych poszczególnych regionów. Koordynacja systemu zarządzania rozwojem turystyki może być realizowana w drodze porozumień, uzgodnień czy wsparcia informacyjnego, a także kompetencyjnego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki z określonymi partnerami procesu rozwoju turystyki.

System zarządzania *PRT do 2020 roku* obejmie następujące obszary:

- a) wzmocnienie badań w turystyce, w tym ukierunkowanych na nowe produkty i innowacje w turystyce,
- b) koordynację i wdrożenie projektów turystyki, zintegrowanych z innymi dziedzinami wspierającymi gospodarkę turystyczną kraju i regionów,
- c) zarządzanie instytucjonalnym wsparciem przedsiębiorców sektora usług turystycznych i certyfikacją usług turystycznych.

2. Współpraca instytucjonalna

Proces zarządzania rozwojem turystyki do 2020 r. wymaga przygotowania systemowych rozwiązań, uwzględniających zarówno wyzwania polityki europejskiej, jak i rozwiązania na szczeblu krajowym i regionalnym. Wdrożenie *PRT do 2020 roku* i ram polityki turystycznej ukierunkowanej na rozwój gospodarczy prowadzić powinno do wzrostu aktywności gospodarczej i społecznej partnerów regionalnych oraz generować docelowo zwiększenie zatrudnienia w turystyce, co wpłynie korzystnie także na zniwelowanie różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym pomiędzy regionami i w ramach regionów.

W zakresie koordynacji współpracy instytucjonalnej Ministerstwo Sportu i Turystyki odpowiedzialne będzie za całość realizacji *PRT do 2020 roku* w mechanizmie współpracy instytucjonalnej. Współpraca polegać będzie na realizacji działań z udziałem innych ministerstw, jednostek samorządu terytorialnego, a także instytucji i organizacji sektora turystyki.

Głównym zadaniem Ministerstwa Sportu i Turystyki w procesie wdrażania *PRT do 2020 roku* będzie zapewnienie ogólnych ram prawnych, tworzenie warunków udziału podmiotów i instytucji z poziomu krajowego i regionalnego w projektach związanych z rozwojem turystyki. Ważnym aspektem będzie zapewnienie wsparcia podmiotów i organizacji oraz przedsiębiorców sektora turystyki, m.in. poprzez wsparcie zarządzania turystyką, promocją produktów turystycznych, nawiązywanie współpracy z partnerami sieci turystycznych czy wskazywanie możliwości finansowania projektów i inwestycji sektora turystyki. Wzmocnienie działań koordynacyjnych nastąpi także poprzez rozwój systemu jakości usług w ramach funkcji Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT), a także poprzez wspieranie rozwoju budowy klastrów turystyki przez Polską Organizację Turystyczną. Regionalne Organizacje Turystyczne (ROT) oraz Lokalne Organizacje Turystyczne (LOT), występować mogą w roli

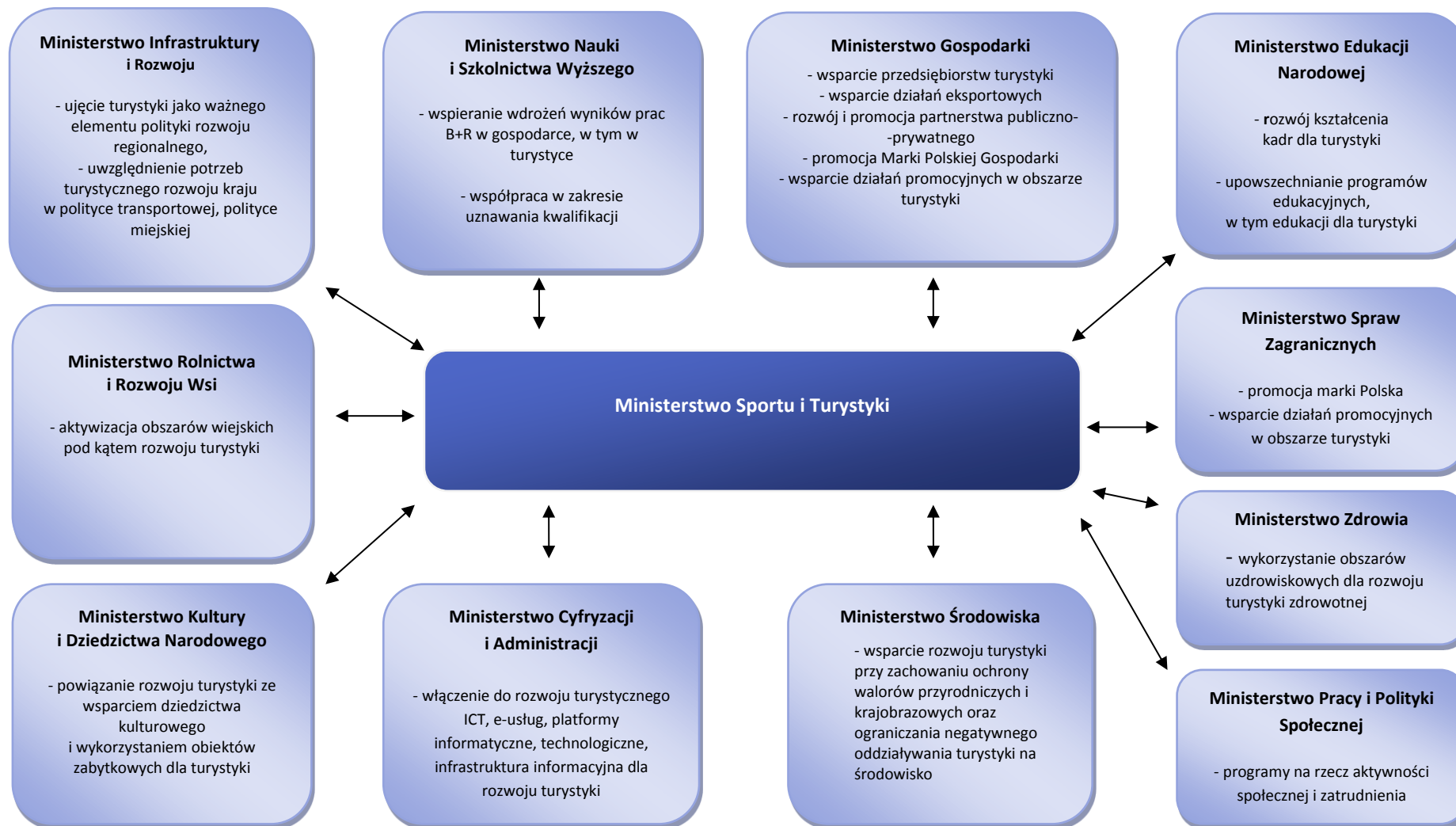
koordynatorów klastrów regionalnych i lokalnych. Istotny wkład Ministerstwa Sportu i Turystyki w proces wspierania i pozyskiwania finansowania dla projektów realizowanych w sektorze turystyki stanowić będzie wsparcie podmiotów regionalnych i organizacji oraz przedsiębiorców poprzez promocję partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP).

Istotną rolę w procesie wdrażania *PRT do 2020 roku* pełnić będzie Polska Organizacja Turystyczna (POT), która poza statutową działalnością na rzecz promocji turystyki polskiej, popularyzacji czy rozwoju informacji turystycznej, rozwinąć może funkcje upowszechniania inicjatyw klastrowych sektora turystyki. Nowym elementem wsparcia rozwoju turystyki będzie także Obserwatorium Turystyki POT, upowszechniające trendy oraz działania z obszaru B+R dla rozwoju turystyki.

Ważną rolę w procesie realizacji zadań związanych z *PRT do 2020 roku* odgrywać będzie administracja rządowa, która realizuje zadania m.in. w zakresie:

- wdrażania polityki spójności, polityki rozwoju regionalnego i realizacji programów operacyjnych na lata 2014–2020,
- wsparcia przedsiębiorstw sektora turystyki oraz innowacyjnych rozwiązań produktowych i usługowych,
- rozwoju systemów cyfrowych i infrastruktury ICT, możliwych do wykorzystania także w gospodarce turystycznej, oraz tworzenia systemów e-usługi i sprawnego zarządzania przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii,
- zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiska naturalnego na rzecz rozwoju turystyki, przy zachowaniu ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz rozwoju infrastruktury proekologicznej,
- tworzenia warunków dla rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w oparciu o walory naturalne, dziedzictwo kulturowe wsi i rolnictwo ekologiczne,
- promocji zdrowego stylu życia, wykorzystującego aktywność indywidualną dla rekreacji i turystycznych form wypoczynku, a także w zakresie realizacji przedsięwzięć profilaktycznych,
- rozwoju edukacji i kształcenia dla turystyki oraz upowszechniania programów edukacyjnych, w tym edukacji dla turystyki,
- działań na rzecz rozwoju kadr czy wspierania przygotowania wykwalifikowanych kadr dla turystyki na rynku pracy, a także wspomaganie aktywności społecznej osób, grup czy środowisk oraz organizacji społecznych i pozarządowych,
- tworzenia warunków do rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) i partnerstwa publiczno-społecznego (PPS).

Rys. 11. Współpraca międzyresortowa na rzecz realizacji PRT do 2020 roku

Ministerstwo Sportu i Turystyki będzie realizować działania na rzecz rozwoju turystyki we współpracy z właściwymi merytorycznie ministerstwami, co zapewni wzmocnienie wsparcia turystyki jako dźwigni gospodarczej. System wsparcia rozwoju turystyki wyodrębnić powinien konkretne działania i funkcje poszczególnych ministerstw (zgodnie z ich zakresami działania), składające się na system polityki turystycznej.

Zarządzanie *PRT do 2020 roku* wymaga ponadto aktywności MSiT na polu relacji z instytucjami europejskimi w celu tworzenia i realizacji europejskiej polityki turystycznej, a także z partnerami regionalnymi.

Relacje europejskie obejmują m.in. współpracę z Komisją Europejską oraz jej instytucjami wdrażającymi nową politykę spójności UE 2014–2020 oraz w zakresie budowy instrumentów finansowania turystyki.

Relacje na poziomie regionalnym dotyczą z kolei współpracy z samorządami województw oraz organizacjami regionalnymi. Współpraca na poziomie regionalnym realizowana powinna być w ujęciu przekrojowym, w ramach finansowania turystyki z budżetów regionów oraz Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) przy wdrażaniu projektów zintegrowanych, obejmujących inwestycje czy wsparcie sektora turystycznego w ramach np. rewitalizacji, rozwoju polityki miejskiej czy wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. Ważnym elementem takiej koncentracji tematycznej jest także budowa zróżnicowanych instrumentów wsparcia finansowego na poziomie regionu dla przedsiębiorstw i organizacji sektora turystyki.

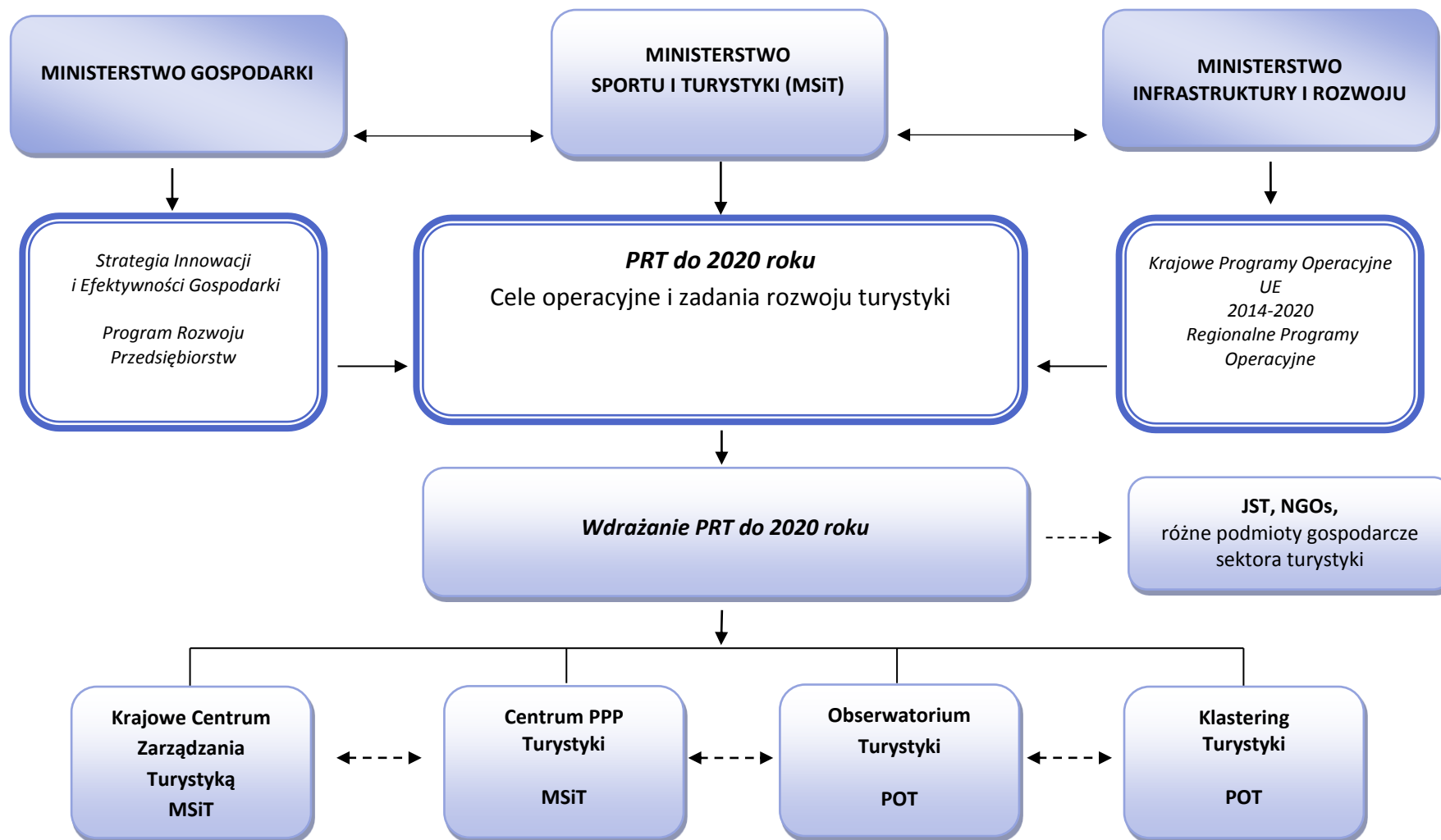
Koordinacja zarządzania rozwojem turystyki na poziomie regionalnym obejmować powinna działania dotyczące wsparcia, w tym m.in. w zakresie:

- zwiększania konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w ramach RPO,
- budowy marki turystycznej kraju na bazie regionalnych atrakcji turystycznych,
- wzmocnienia atrakcyjnego pod względem turystycznym wizerunku kraju oraz danego regionu,
- wykorzystania walorów krajobrazowych dla rozwoju turystycznego,
- wykorzystania walorów gospodarczych i infrastruktury regionalnej na rzecz rozwoju szeroko pojętego sektora turystyki,
- wprowadzania nowych produktów turystycznych,
- remontu i modernizacji obiektów kulturowych na cele turystyki,
- rozwoju i utrzymania szlaków turystycznych,
- zagospodarowania terenów i obiektów poprzemysłowych dla celów turystycznych,

- rewitalizacji miast i polityki miejskiej dla budowy potencjału turystycznego,
- rozwoju turystycznych funkcji obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki i ekoturystyki, a także rozwoju tradycyjnych produktów regionalnych.

Niezbędne jest także rozwijanie stałej współpracy MSiT z marszałkami województw w zakresie udziału sektora turystyki i podmiotów gospodarczych branży turystycznej w rozwoju gospodarczym regionów. Ważnym czynnikiem rozwojowym turystyki będzie także zapewnienie finansowania projektów o charakterze turystycznym w ramach regionalnych instrumentów finansowania takich inicjatyw jak JEREMIE czy JESSICA, oferujących finansowanie zwrotne.

Rys. 12. Organizacja systemu wdrażania PRT do 2020 roku

Proces organizacji zarządzania *PRT do 2020 roku* oparty został na założeniach budowy zintegrowanego systemu wsparcia turystyki przy zapewnieniu koordynacji procesu rozwoju turystyki przez Ministerstwo Sportu i Turystyki w formule realizacji funkcji Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką. Ważnymi elementami wsparcia rozwoju gospodarki turystycznej pozostać powinny:

- mechanizm partnerstwa administracji rządowej szczebla centralnego,
- podejście horyzontalne – przekrojowe, polegające na realizacji działań stymulujących rozwój turystyki w ramach programów krajowych i regionalnych, uwzględniających turystykę jako jeden z wiodących czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru. Podejście horyzontalne przyczynia się do efektywnej alokacji zasobów i kreowania wiedzy dla rozwoju podmiotów turystyki i organizacji wsparcia turystyki,
- koncentracja wsparcia na celach rozwoju turystyki i zintegrowania finansowania działań rozwojowych turystyki z różnych źródeł finansowych,
- wsparcie powiązań kooperacyjnych podmiotów turystyki w celu powstawania nowych produktów i usług turystycznych,
- tworzenie ram dla systemowych rozwiązań inwestycji sektora turystyki i infrastruktury turystycznej w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Tak określony system rozwoju turystyki zakłada możliwość wykorzystania mechanizmów polityki rozwoju regionalnego Unii Europejskiej na rzecz wzmocnienia rozwoju turystyki.

3. System monitorowania i ewaluacji

Monitorowanie

Celem systemu monitorowania jest badanie postępu jakościowego i ilościowego realizacji *PRT do 2020 roku*. Monitoring i ewaluacja stawiają sobie za cel zbieranie, raportowanie i interpretowanie danych opisujących postęp i rozwój systemu wsparcia turystyki, a także efekty interwencji publicznej w ramach *PRT*.

System monitorowania *PRT do 2020 roku* oparty będzie m.in. na monitorowaniu postępów wdrażania realizacji celów *Programu* i wpływu *PRT* na rozwój gospodarki turystycznej w kraju. Monitoring może objąć także okresową ocenę dokonywaną przez ekspertów. Przedmiotem oceny w ramach *PRT* będzie realizacja celów rozwoju turystyki pod kątem uzyskiwanych efektów. System monitorowania osiągnięcia celu głównego *PRT do 2020 roku* zostanie zbudowany w oparciu

o wskaźniki GUS i EUROSTAT. Każdemu celowi operacyjnemu *PRT* przyporządkowano określone wskaźniki służące do monitorowania realizacji celu głównego.

Najważniejszymi dla znaczenia realizacji *PRT do 2020 roku* będą wskaźniki oddziaływania, odpowiadające za realizację wizji oraz efekty podejmowanych działań w zakresie wsparcia rozwoju turystyki. Wskaźniki produktu zostaną określone na poziomie poszczególnych projektów realizowanych z dofinansowaniem z poszczególnych programów operacyjnych.

Rys. 13. Ramy monitoringu i ewaluacji *PRT do 2020 roku*

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. na podstawie wytycznych Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, 2013 dla MSiT.

Monitoring *PRT do 2020 roku* realizowany będzie poprzez systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów *PRT*. Do głównych narzędzi monitoringu należeć powinny:

- analizy porównawcze i tematyczne na poziomie oceny strategicznej,
- cykliczne raporty, ilustrujące stopień realizacji poszczególnych celów *PRT*, rezultatów oraz stopnia wykonania przyjętych celów i zadań,
- plany zmian we wdrażaniu *PRT do 2020 roku* wyznaczające nowe kierunki działań rozwoju turystyki.

Zakłada się, że działania monitoringowe (pomiary wskaźników) będą wykonywane w trybie:

- monitoringu bieżącego *PRT do 2020 roku* w odniesieniu do realizowanych zadań – badanie będzie skorelowane z bieżącą sprawozdawczością (badanie wykonania wskaźników dla celów),

- analiz cyklicznych: w przypadku celów *PRT* – zawsze na zakończenie realizacji rocznego planu finansowego MSiT obejmującego zadania *PRT*, a w przypadku celów operacyjnych w cyklach, zgodnych z dostępnością danych ze statystyki publicznej oraz sprawozdawczością jednostek zaangażowanych w realizację *PRT do 2020 roku*.

W kontekście monitorowania stopnia osiągnięcia wskaźników *PRT* kluczową kwestią będzie dostęp do danych i informacji statystycznych, realizacja badań oraz współpraca pomiędzy GUS a jednostkami administracji publicznej.

Tabela 2. Wskaźniki ogólne realizacji celów *PRT* do 2020 roku

Cel strategiczny (ogólny) realizowany poprzez cele operacyjne	Oddziaływanie	Miernik
Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki.	Rozwój nowych produktów turystycznych i usług turystycznych	Liczba punktów i centrów informacji turystycznej posiadających certyfikat 3 i 4 gwiazdek
	Wzrost krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w Polsce	Liczba nowych certyfikatów przyznanych w konkursie na Najlepszy Produkt Turystyczny Liczba krajowych podróży Polaków
	Wzrost przychodów sektora turystycznego /wydatki w gospodarce turystycznej/	Wydatki Polaków na podróże krajowe Liczba przyjazdów turystów zagranicznych Wydatki turystów zagranicznych w Polsce Udział gospodarki turystycznej w PKB
Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki oraz zwiększenie kompetencji kadr.	Rozwój usług turystycznych	Liczba klastrów w sektorze turystyki powołanych w ramach programów wsparcia Liczba podmiotów działających w konsorcjach produktowych

Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce.	Rozwój inteligentnych specjalizacji opartych na wykorzystaniu usług lub produktów turystyki w regionach	Zmiana liczby odbiorców przekazu informacyjno-promocyjnego na rynku krajowym i rynkach zagranicznych do roku bazowego (w %) Liczba zrealizowanych przedsięwzięć promocyjnych prezentujących atrakcyjność turystyczną Polski na rynkach zagranicznych
Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.	Rozwój infrastruktury turystycznej i około turystycznej na rzecz rozwoju turystyki	Liczba obiektów dziedzictwa przemysłowego, udostępniona dla turystyki Liczba projektów rewitalizacyjnych Długość nowych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu państwa (w km) Długość wyremontowanych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu państwa (w km)

Tabela 3. Wartości wskaźników ogólnych realizacji celów PRT w latach 2015–2020

Miernik	Źródło miernika	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba punktów i centrów informacji turystycznej posiadających certyfikat 3 i 4 gwiazdek	POT	162	162	167	167	172	172
Liczba nowych certyfikatów przyznanych w konkursie na Najlepszy Produkt Turystyczny	POT	7	7	7	7	7	7
Liczba krajowych podróży Polaków (w mln)	MSiT	38,5	38,8	39,0	39,2	39,5	39,8
Wydatki Polaków na podróże krajowe (w mld PLN)	MSiT	16,8	17,0	17,3	17,5	17,8	18,0
Liczba przyjazdów turystów zagranicznych (w mln)	MSiT	16,2	16,8	17,2	17,6	17,8	18,0
Wydatki turystów zagranicznych w Polsce (w mld PLN)	MSiT	22,6	22,8	23,0	23,4	23,8	24,2
Udział gospodarki turystycznej w PKB (w %)	MSiT	5,2	5,2	5,3	5,3	5,3	5,4

Liczba klastrów w sektorze turystyki powołanych w ramach programów wsparcia	MSiT	78	78	80	80	82	82
Liczba podmiotów działających w konsorcjach produktowych	POT	75	79	84	84	90	95
Zmiana liczby odbiorców przekazu informacyjno-promocyjnego na rynku krajowym i rynkach zagranicznych do roku bazowego (w %) ¹⁰	POT	0,5%	1,5%	2,5%	3,5%	4,6%	5,6%
Liczba zrealizowanych przedsięwzięć promocyjnych prezentujących atrakcyjność turystyczną Polski na rynkach zagranicznych ¹¹	POT	850	850	850	850	850	850
Liczba obiektów dziedzictwa przemysłowego, udostępniona dla turystyki	MSiT za Europejski Szlak Dziedzictwa Kulturowego ¹⁴	7	7	7	8	8	8
Liczba projektów rewitalizacyjnych	MSiT za Portal Funduszy Europejskich – Konkurs Polska Pięknieje ¹⁵	73	73	75	75	77	77
Długość nowych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu państwa (w km) ¹²	MSiT	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Długość wyremontowanych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu państwa (w km) ¹³	MSiT	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000

¹⁰ Liczba odbiorców przekazu informacyjno-promocyjnego zawiera w sobie wszystkie rodzaje przekazu marketingowego (np. przekaz za pośrednictwem Internetu, przekaz marketingowy w trakcie imprez targowych, przekaz marketingowy za pośrednictwem broszur informacyjnych Polskiej Organizacji Turystycznej).

¹¹ Liczba zrealizowanych przedsięwzięć promocyjnych prezentujących atrakcyjność turystyczną Polski na rynkach zagranicznych wynika z kalendarza Polskiej Organizacji Turystycznej i planuje się utrzymanie najważniejszych imprez promocyjnych prezentujących atrakcyjność turystyczną Polski na rynkach zagranicznych na dotychczasowym poziomie.

¹² Długość nowych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu Ministerstwa Sportu i Turystyki.

¹³ Długość wyremontowanych szlaków turystycznych dofinansowanych z budżetu Ministerstwa Sportu i Turystyki.

¹⁴ Liczba obiektów, które są ujęte na liście Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego.

¹⁵ Liczba projektów rewitalizacyjnych zgłoszonych do Portalu Funduszy Europejskich – Konkurs Polska Pięknieje.

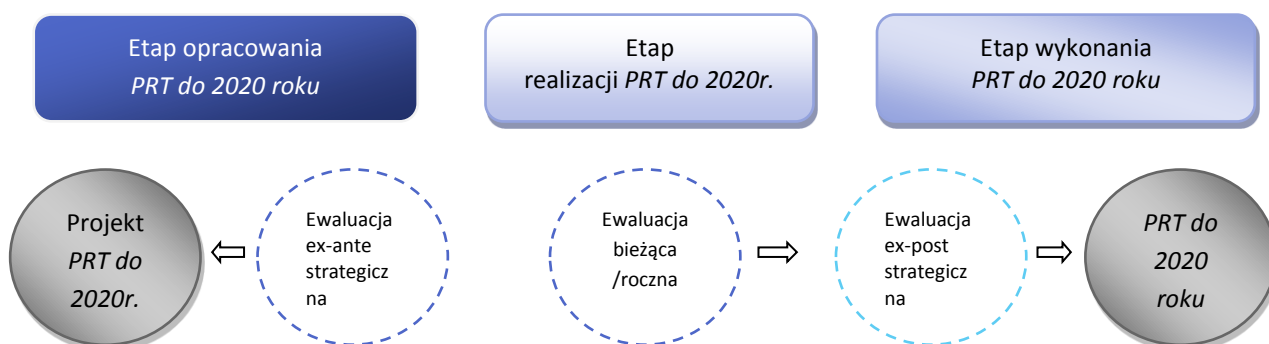
Ewaluacja

Ogólnym celem systemu ewaluacji jest poprawa jakości, skuteczności i spójności działań na rzecz rozwoju turystyki. Cel ewaluacyjny osiągnąć będzie w wyniku:

- określenia stopnia realizacji poszczególnych celów *PRT do 2020 roku*,
- zidentyfikowania pozytywnych i negatywnych czynników wywierających wpływ na wdrażanie wsparcia rozwoju turystyki,
- przegląd i ocenę działań zrealizowanych w ramach wdrażania *PRT*,
- opracowania wniosków niezbędnych do ewentualnej modyfikacji/aktualizacji *PRT do 2020 roku*.

W procesie tworzenia i realizacji *PRT do 2020 roku* zaplanowano następujące etapy ewaluacji:

Rys. 14. Ewaluacja *PRT do 2020 roku*

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. na podstawie *Concepts and Ideas – Monitoring and Evaluation in the Practice of European Cohesion Policy 2014+ – ERDF+ CF dla MSiT*.

W ramach procesu ewaluacji przeprowadzone zostaną:

- ewaluacje strategiczne – generalna ocena rezultatów *PRT do 2020 roku*,
- ewaluacje operacyjne, wspomagające monitorowanie procesu realizacji *PRT do 2020 roku*: będą to ewaluacje bieżące wykonywane przez Ministerstwo Sportu i Turystyki (jako ewaluacje wewnętrzne lub zewnętrzne).

Proces ewaluacji *PRT* oparty został o zastosowanie mechanizmów:

- analiz i ocen,
- ocen skutków regulacji aktów normatywnych dla sektora turystyki,

- budżetowania zadaniowego, w tym w dziale „Turystyka”.

W zaproponowanym ujęciu ewaluacyjnym *PRT do 2020 roku* stanowić będzie systemowe narzędzie zarządzania rozwojem turystyki. Dokument ma charakter otwarty, co oznacza uwzględnienie w toku jego wdrażania zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej.

IX. RAMY WDRAŻANIA

1. Organizacja wsparcia rozwoju turystyki

PRT do 2020 roku nie jest zestawem zamkniętych działań czy rozwiązań. *Program* ma charakter otwarty na dialog z partnerami z sektora turystyki, środowiskiem gospodarczym, w tym z sektorem przedsiębiorstw turystycznych. Powyższe umożliwi systematyczne wprowadzanie do dokumentu zmian odpowiadających sytuacji gospodarczej oraz aktualizację *Programu* w ramach procesu monitoringu. Pozwoli to na jego adaptację do zmieniających się wyzwań rozwojowych sektora turystyki.

W systemie wdrażania *PRT do 2020 roku* istotne znaczenie będzie miało identyfikowanie barier we wszystkich obszarach, mających istotny wpływ na rozwój turystyki.

Z uwagi na horyzontalny charakter polityki rozwoju turystyki i różnorodność zaangażowanych podmiotów w obszarze gospodarki turystycznej, kluczowym czynnikiem w tym procesie jest współpraca Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz organizacji i podmiotów włączonych w proces rozwoju turystycznego.

Do najważniejszych elementów warunkujących sprawne wdrażanie *PRT do 2020 roku* należy zaliczyć:

- wzmocnienie współpracy między Ministerstwem Sportu i Turystyki a Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju, Ministerstwem Gospodarki, Ministerstwem Środowiska, Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Zdrowia oraz jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami sektora turystyki.
- rozwój współpracy Ministerstwa Sportu i Turystyki z odpowiednimi agendami i podmiotami publicznymi, tj. POT, ROT, PARP, NCBR, PAliIZ czy NFOŚiGW w zakresie wdrażania rozwiązań oraz działań wspomagających turystykę,
- tworzenie partnerstw pomiędzy szczeblem centralnym i regionalnym oraz pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym, w tym z udziałem organizacji pozarządowych,

- rozwój innowacji sektora usług turystycznych i odpowiednie wykorzystanie programów operacyjnych współfinansowanych ze środków UE do wzmocnienia finansowania sektora gospodarki turystycznej.

2. Krajowe Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT)

Ministerstwo Sportu i Turystyki pełnić będzie rolę Krajowego Centrum Zarządzania Turystyki (KCZT) i realizować dodatkowe zadania w zakresie zarządzania rozwojem turystyki oraz koordynacji systemu jakości usług turystycznych. Przyczyni się to do podniesienia konkurencyjności turystyki krajowej i rozwoju gospodarczego. Głównymi zadaniami Centrum będą:

- rozwój standardów jakościowych w zakresie świadczenia wybranych usług turystycznych,
- wsparcie rozwoju systemu certyfikacji usług turystycznych,
- rozwój systemu wzmacniania kompetencji liderów turystycznych, operatorów turystyki i kadr przedsiębiorstw turystyki.

Pełnienie przez Ministerstwo Sportu i Turystyki roli Centrum Zarządzania Turystyką sprzyjać będzie lepszej organizacji procesu wsparcia usług turystycznych i działań operatorów turystycznych, co wpłynie na podniesienie jakości usług turystycznych.

3. Certyfikacja produktów i usług w turystyce

Wzmocnienie krajowego systemu zarządzania jakością w turystyce powinno być oparte na procesie rozwoju certyfikacji usług i produktów sektora turystyki, a także odpowiadać wytycznym UE. Procesem normalizacji i certyfikacji objęte są zgodnie z dyrektywą usługową¹⁶ usługi dla konsumentów (turystyczne) oraz usługi przewoźników, usługi rekreacyjne, ośrodki sportowe i parki rozrywki. Proponowane w *PRT do 2020 roku* podejście zakłada zintegrowanie systemów zarządzania, a także tworzenie wewnętrznych systemów, np. w formie kart jakości dla określonych usług czy produktów turystycznych. Opracowanie nowych norm dla usług i produktów sektora turystyki staje się wg wskazanej dyrektywy UE podstawą dla konkurencyjności usług. Organizacja systemu zarządzania i certyfikacji usług sektora turystyki powinna zostać oparta na określeniu specyficznych wymagań dla poszczególnych rodzajów usług turystycznych.

Planowany system powinien objąć m.in. następujące elementy rozwoju certyfikacji produktów lub usług turystycznych:

¹⁶ Dyrektywa [2006/123/WE](#) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym [Dz. U. L 376 z 27.12.2006].

- normalizację, tj. określenie, opracowanie i stosowanie norm zgodnych z nowymi wytycznymi UE, zawartymi w dokumentach UE (m.in. strategia *Europa 2020*). Normalizacja pozwoli na ujednolicenie zarządzania usługami turystycznymi oraz jakością produktów turystycznych. Normalizacja odnosić się będzie do wymogów zawartych w dyrektywach oraz innych regulacjach prawnych UE obowiązujących dla branży turystycznej w układzie: produkt – usługa (czynność), proces, instytucja lub klaster – certyfikacja z poziomu krajowego lub regionalnego,
- wdrożenie standardów CSR (społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw) w przedsiębiorstwach turystycznych, touroperatorach, systemie usług hotelowych,
- przegląd i skatalogowanie norm ISO dla sektora turystycznego na bazie np. ISO 9001 w przedsiębiorstwie turystycznym,
- określenie ścieżki certyfikacji w wyodrębnionych poziomach zarządzania na zasadzie zgodności z systemem jakości zarządzania, np. w systemie usług na bazie kontaktów z odbiorcami instytucjonalnymi (hotel – linie lotnicze – biuro podróży),
- przewodnik zasad i kryteriów dla rozwiązań PPP w projektach turystycznych, w tym zgodnie z uregulowaniami UE system określenia ryzyk i zarządzania projektami PPP,
- opracowanie ram systemu zarządzania jakością (QM – Quality Management) w turystyce obejmujących m.in.:
 - (a) system zarządzania jakością w sektorze turystyki, w zakresie przełożenia norm ISO zarządzania i środowiskowych do usług i produktów turystyki,
 - (b) wdrożenie systemu ocen usług pod względem kryteriów społecznych (punkt oceny klienta, orientacja na klienta),
 - (c) systemu kategoryzacji miejsc noclegowych,
- utworzenie Krajowego Kodeksu Dobrych Praktyk Zarządzania Turystyką.

Wsparcie rozwoju systemów certyfikacji i zarządzania w sektorze gospodarki turystycznej przyniesie następujące korzyści dla rozwoju turystyki:

1. Podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw sektora turystyki.

2. Optymalizację kosztów i efektów obejmującą wszystkie dziedziny zarządzania usługą turystyczną.
3. Obniżenie wydatków z tytułu reklamacji, odpowiedzialności cywilnej za niewłaściwie wykonane usługi, szkód dla środowiska naturalnego, chorób zawodowych,
4. Zmniejszenie liczby procedur operacyjnych, instrukcji i zapisów przez jednoczesne uwzględnianie aspektów zarządzania jakością, środowiskiem i bezpieczeństwem pracy.

4. Krajowe Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki

Odpowiednie zarządzanie inwestycjami i projektami w sektorze turystyki, w tym inwestycjami infrastrukturalnymi w formule partnerstwa publiczno-privatnego (PPP), stanowi ważny filar systemu wsparcia rozwoju turystyki.

Krajowe Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki pełnić będzie wspierającą rolę przy realizacji inwestycji infrastrukturalnych przy udziale partnerów publicznych i prywatnych. Centrum zapewni informację i szkolenia na temat warunków prawnych, instytucjonalnych, finansowych czy zarządczych dla projektów PPP w sektorze turystyki. Przygotuje ponadto przykłady dobrych praktyk i określi kryteria wsparcia tego typu projektów.

Odbywać się to będzie poprzez opiniowanie, udostępnianie dobrych praktyk czy wsparcie informacyjne w procesie przygotowania i zarządzania rozwiązaniami partnerstwa publiczno-privatnego w sektorze turystyki. Krajowe Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki przyczyni się do wypracowania dobrych praktyk dla inwestycji turystycznych przy udziale partnerów prywatnych i społecznych. Centrum odpowiadać będzie także za promocję modelu PPP w turystyce wśród samorządów województw, które mogą realizować tego typu zadania, a także współpracę z instytucjami i organizacjami obszaru budowy PPP, np. Instytutem Partnerstwa Publiczno-Prywatnego. Krajowe Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki jest niezbędnym elementem systemu wsparcia rozwoju turystyki, odpowiadającym na zalecenie Komisji Europejskiej, wyrażone m.in. w Strategii *Europa 2020*, dotyczące szerszego włączenia partnerów prywatnych w procesy rozwojowe oraz udział środków prywatnych w finansowaniu przedsięwzięć współfinansowanych ze środków UE.

5. Obserwatorium Turystyki

Kolejnym elementem systemu zarządzania rozwojem turystyki będzie planowane utworzenie w ramach wdrażania *PRT do roku 2020* Obserwatorium Turystyki.

Obserwatorium Turystyki pełnić będzie m.in. funkcję B+R w zakresie badań i analiz na rzecz rozwoju turystyki. Obserwatorium jest niezbędnym punktem na mapie tworzenia sieciowego systemu

wsparcia rozwoju turystyki i przedsiębiorstw turystycznych oraz podmiotów powiązanych z turystyką. Komórka o charakterze analitycznym i badawczym pozwoli na kreowanie nowych usług i produktów turystycznych, odpowiadających zmieniającym się stale trendom w rozwoju turystyki. Główne zadania realizowane w ramach tej funkcji wsparcia rozwoju turystyki uwzględniać muszą stałe monitorowanie rynku turystycznego, gromadzenie i przetwarzanie danych dotyczących ruchu turystycznego, budowanie profilowanych baz danych i analiz oraz ich udostępnianie w formie platformy informatycznej dla zainteresowanych podmiotów i osób. Konieczna jest w tym zakresie także analiza konkurencyjności produktów turystycznych ofertowanych w ramach działań sektora turystyki. Zgromadzone dane oraz analizy stanowiąc będą zintegrowaną bazę i system informacyjny w zakresie tendencji rozwojowych rynku turystycznego. Obserwatorium dysponować będzie ponadto analizami popytowymi i podażowymi określonych podsektorów turystycznych czy badaniem zapotrzebowania na konkretne usługi na rynku turystyki. Dodatkową funkcją Obserwatorium będzie wsparcie podmiotów sektora turystyki w zakresie budowy silnych konsorcjów z udziałem sfery B+R. Obserwatorium zapewni również docelowo realizację określonych zadań badawczo-rozwojowych, stanowiących niezbędny element projektów innowacyjnych wdrażających nowe produkty turystyczne. Ponadto, zwiększy to zdolność podmiotów sektora turystyki oraz instytucji rozwoju turystyki do współpracy z sektorem nauki w obszarze turystyki, a także budowy sieci jednostek naukowych, stanowiących zaplecze naukowe dla podmiotów i instytucji sektora turystyki. Po utworzeniu Obserwatorium Turystyki rozpatrzona zostanie możliwość udostępniania danych za pośrednictwem Centralnego Repozytorium Informacji Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji.

6. Rola organizacji sektora turystyki

W ramach działań na rzecz wdrażania rozwoju turystyki ważną rolę odgrywać będą organizacje sektora turystyki, w tym szczególnie Polska Organizacja Turystyczna (POT), a także Regionalne Organizacje Turystyczne (ROT) i Lokalne Organizacje Turystyczne (LOT).

Rozwój działań i współpracy POT i ROT oraz LOT stanowić będzie szczególnie istotny element w procesie aktywizacji działań różnych podmiotów na rzecz rozwoju i promocji polskiej turystyki poprzez zapewnienie spójności systemu rozwoju organizacji turystycznych.

W systemie zarządzania rozwojem turystyki POT wspierać może wdrażanie nowych działań klasteringu w turystyce. Ponadto, działania POT ukierunkowane będą na wzmocnienie promocji produktów i usług oraz na umacnianie wizerunku i marki turystycznej kraju.

ROT stanowić może podmiot zarządzający i pośredniczący, w ramach danego RPO, wsparciem przedsiębiorczości oraz zadań z zakresu turystyki w obszarze polityki miejskiej, rewitalizacji czy aktywizacji obszarów wiejskich.

Rolą ROT i LOT będzie ponadto stymulowanie strukturalnych rozwiązań w celu powstawania nowych usług i produktów opartych na turystycznych specjalizacjach regionalnych.

W tym aspekcie *PRT do 2020 roku* stanowić będzie operacyjne narzędzie dla szerszego niż do tej pory włączenia w proces rozwoju turystyki na poziomie regionalnym działań organizacji samorządowych i podmiotów prywatnych.

Wsparcie na poziomie regionalnym będzie mogło dotyczyć sektora przedsiębiorców i klastrów turystyki, które tworzyć będą regionalne produkty, marki i usługi turystyczne oparte na regionalnych atrakcjach i zasobach.

Poza wsparciem w ramach RPO projektów turystycznych, Regionalne i Lokalne Organizacje Turystyczne w poszczególnych regionach wykorzystać powinny system dostępnych instrumentów zwrotnych, funduszy regionalnych i sieci innowacji dla dofinansowania projektów przedsiębiorstw sektora turystyki za pośrednictwem projektów lub konsorcjów projektowych zarządzanych przez ROT czy LOT.

Projekty tego typu stanowić będą podstawę tworzenia łańcuchów produktowych z udziałem przedsiębiorców lokalnych i organizacji turystycznych. W ten sposób turystyka angażować będzie zasoby i potencjał gospodarki lokalnej, aktywizując jej zasoby społeczno-gospodarcze czy wzmacniając regionalne specjalizacje oparte na turystyce. Dodatkowo, na obszarach wiejskich zastosowanie dla rozwoju produktów agroturystyki znajduje nowa formuła rozwoju opartego na zasobach lokalnych, w tym działaniach grup lokalnych i organizacji pozarządowych.

W ramach podziału na krajowy i regionalny poziom organizacji turystyki utrzymać należy kluczową rolę Regionalnych i Lokalnych Organizacji Turystycznych jako podmiotów operacyjnych i zarządzających procesami tworzenia i rozwoju specyficznych usług i produktów turystycznych w danym regionie.

ROT i LOT pełnić mogą funkcję inicjatorów powiązań kooperacyjnych tworzonych w celu zapewnienia wysokiej jakości produktu turystycznego oraz usług zdolnych sprostać konkurencji międzynarodowej w ramach atrakcyjnej i dobrej jakościowo oferty turystycznej. Proces ten odbywać się będzie w ramach koncentracji regionalnych nakładów i ukierunkowanego wsparcia przedsiębiorczości turystycznej.

ROT zintegrować mogą wsparcie finansowe turystyki poprzez łączenie różnych rodzajów instrumentów wsparcia, np. pełniąc rolę partnerów pośredniczących w inwestowaniu środków Regionalnych Programów Operacyjnych, w tym poprzez włączenie do finansowania usług

turystycznych kapitału prywatnego przedsiębiorców. Taki model wsparcia rozwoju turystyki w ramach operacyjnych działań ROT i LOT przyczyni się także do doskonalenia regionalnych kadr dla potrzeb zarządzania podmiotami sektora turystyki.

ROT i LOT mogą wpływać na wzmacnianie specjalizacji turystycznych w regionach i zostać włączone w proces rozwoju organizowania i zarządzania regionalnymi produktami czy markami turystycznymi. Poprzez rozszerzenie formuły swojej działalności organizacje te mogą zająć się również procesem wsparcia klastrów sektora turystyki oraz operacyjnym zarządzaniem klastrami regionalnymi i lokalnymi, budowanymi wokół produktów czy usług turystycznych. Wpłynie to na włączenie do obszaru turystyki nowych podmiotów, wdrażających specjalizacje turystyczne czy usługi, wykorzystujących potencjał rozwojowy danego regionu.

ROT oraz LOT, poprzez odpowiednie narzędzia wsparcia, oferować mogą przedsiębiorcom i usługodawcom dostęp do systemowych narzędzi wsparcia kooperacji w sektorze turystyki, np. platform sprzedażowych czy systemów zamówień.

Działania w ramach ROT i LOT spowodują ponadto rozwój innowacyjnych produktów i usług oraz powstawanie regionalnych sieci turystycznych.

7. Klastering turystyki

Celem polityki klastrowej w Polsce jest wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki w oparciu o intensyfikację współpracy, interakcji i przepływów wiedzy w ramach klastrów oraz wspieranie rozwoju strategicznych specjalizacji gospodarczych (klastrów kluczowych).

Koncepcja terytorialnego rozwoju gospodarczego, opartego o klastry, wpisana jest w „Strategię Innowacyjności i Efektywności Gospodarki” (SIEG), jako skuteczny mechanizm koncentrowania zasobów i środków oraz jeden z najbardziej zdiagnozowanych sposobów stymulowania innowacyjności i współpracy horyzontalnej w gospodarce.

„Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r.” wskazuje działania na rzecz wzmocnienia i rozwoju klastrów, w tym wspierania rozwoju klastrów kluczowych dla gospodarki kraju (KKK).

Sektor turystyki i powiązane z nim obszary gospodarki i wiedzy posiadają szereg korzystnych dla rozwoju gospodarki uwarunkowań. Pozwala to profilować i specjalizować łańcuchy o charakterze powiązań kooperacyjnych i budowę klastrów działających w obszarze turystyki.

Inicjatywy klastrowe oraz konsorcja powinny być zawiązywane w turystyce przede wszystkim w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć w walce o klienta i podnoszenia jakości dostarczanych produktów. Atutem i szansą dla partnerów jest:

- korzystanie ze wspólnej bazy wiedzy i umiejętności,
- dzielenie się wiedzą i kompetencjami marketingowymi oraz ich poszerzanie,
- wzajemne udostępnianie sobie niewykorzystanych mocy produkcyjnych.

Wśród pozostałych korzyści z tworzenia klastrów wymienić można także redukcję ryzyka¹⁷ oraz usprawnienie działalności operacyjnej dzięki wiedzy zdobytej od kooperantów. W długim okresie klastry mają też pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy regionu i kraju¹⁸.

Klaster turystyczny/konsorcjum będzie aktywną siecią zrzeszającą:

- wytwórców produktów turystycznych,
- wspierających ich przedsiębiorców innych branż,
- organizacje turystyczne,
- władze lokalne i podmioty samorządowe,
- instytucje otoczenia biznesu,
- zaplecza edukacyjno-eksperckie (uczelnie, instytucje B+R),

współdziałające ze sobą w ramach określonej marki (markowego produktu turystycznego) i jednocześnie konkurujących ze sobą jakością, innowacyjnością i unikatowością oferowanych usług.

Rozwój turystyki za sprawą tworzenia sieci klastrowych i wsparcia kooperacji podmiotów przyczynić może się do:

- efektywniejszego wykorzystania potencjału turystycznego w regionie,
- wprowadzania istotnych zmian organizacyjnych w przedsiębiorstwach turystyki skupionych wokół wspólnej oferty klastra,
- wzrostu udziału produktów innowacyjnych w ofercie turystycznej kraju i regionów,
- rozwoju markowych produktów turystycznych i atrakcji turystycznych w skali ponadregionalnej i krajowej,
- podnoszenia jakości usług i oferty przedsiębiorstw turystycznych,
- poprawy zdolności szybkiego i elastycznego reagowania na zmiany występujące na rynku turystycznym,

¹⁷ M. Bengtsson, S. Kock, „Coopetition” in Business Networks – to Cooperate and Compete Simultaneously, “Industrial Marketing Management” 29 (2000), s. 414.

¹⁸ Final Report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Networks, European Commission, Enterprise Directorate-General, Brussels 2003, s. 16.

- zdobywania nowych rynków zagranicznych dla sprzedaży polskich produktów turystycznych poprzez współpracę międzynarodową w ramach sieci klastrów turystycznych.

Rys. 15. Obszary potencjalnej współpracy podmiotów w ramach klastra turystycznego

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. na podstawie: *Klastering w branży turystycznej, Warszawa 2012 dla MSiT.*

Wśród zasadniczych obszarów współpracy klastrów turystyki znajdują się m.in.:

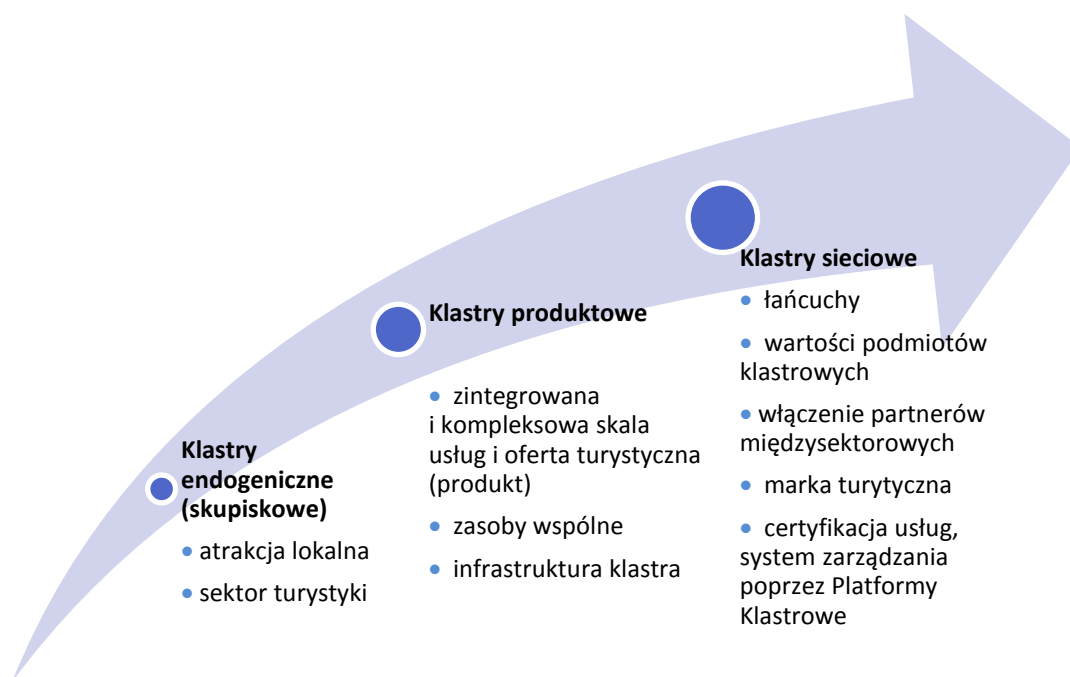
- rozwój infrastruktury turystycznej i gwarancja dostępu do infrastruktury podmiotów klastra,
- rozwój usług B+R na rzecz podmiotów klastra w celu przygotowania innowacyjnych rozwiązań,
- rozwój usług turystycznych i markowych produktów turystyki,
- współpraca z otoczeniem zewnętrznym, np. w zakresie źródeł finansowania czy ram polityki klastrowej.

Rozwój gospodarczy turystyki będzie możliwy dzięki oddolnej współpracy różnych podmiotów w formie klastrów turystycznych i instrumentów klastrowych. Celem tej współpracy powinno być przygotowanie nowego produktu lub oferty turystycznej. Podmiot zarządzający/operator klastra koordynuje zasoby i rozwija na bazie strategii klastra relacje z podmiotami i instytucjami partnerskimi. W ramach zintegrowania zasobów podmiotów klastra możliwe będzie realizowanie wspólnych działań, np. promocyjnych, sprzedażowych, czy budowy marki produktu turystycznego.

Wsparcie działań na rzecz rozwoju klastrów sektora turystyki odbywać się powinno na dwóch zasadniczych poziomach regionalnym i krajowym:

1. Poziom regionalny oznacza wdrażanie regionalnych narzędzi stymulujących tworzenie powiązań kooperacyjnych wokół określonych produktów turystycznych, regionalnych wyrobów czy atrakcji turystycznych. Klastering regionalny obejmuje m.in.:
 - wzmocnienie kompetencji regionalnych liderów klastrów w wyniku wymiany informacji, praktyk i systemów zarządzania rozwojem klastrów,
 - zwiększenie dostępu do instrumentów dofinansowania dla firm klastrowych (np. lokalne fundusze klastrowe),
 - powstawanie usług i produktów decydujących o przewadze konkurencyjnej danego regionu.
2. Poziom krajowy oznacza wsparcie przez Polską Organizację Turystyczną tworzenia klasteringu turystycznego poprzez:
 - podnoszenie wiedzy w zakresie idei klasteringu,
 - upowszechnianie informacji o klastrach,
 - budowę zaufania, skłonności do współpracy i dialogu,
 - ułatwianie nawiązywania kontaktów pomiędzy podmiotami branży turystycznej na rzecz budowy klastrów turystycznych.

Rys. 16. Rozwój klastrów sektora turystyki

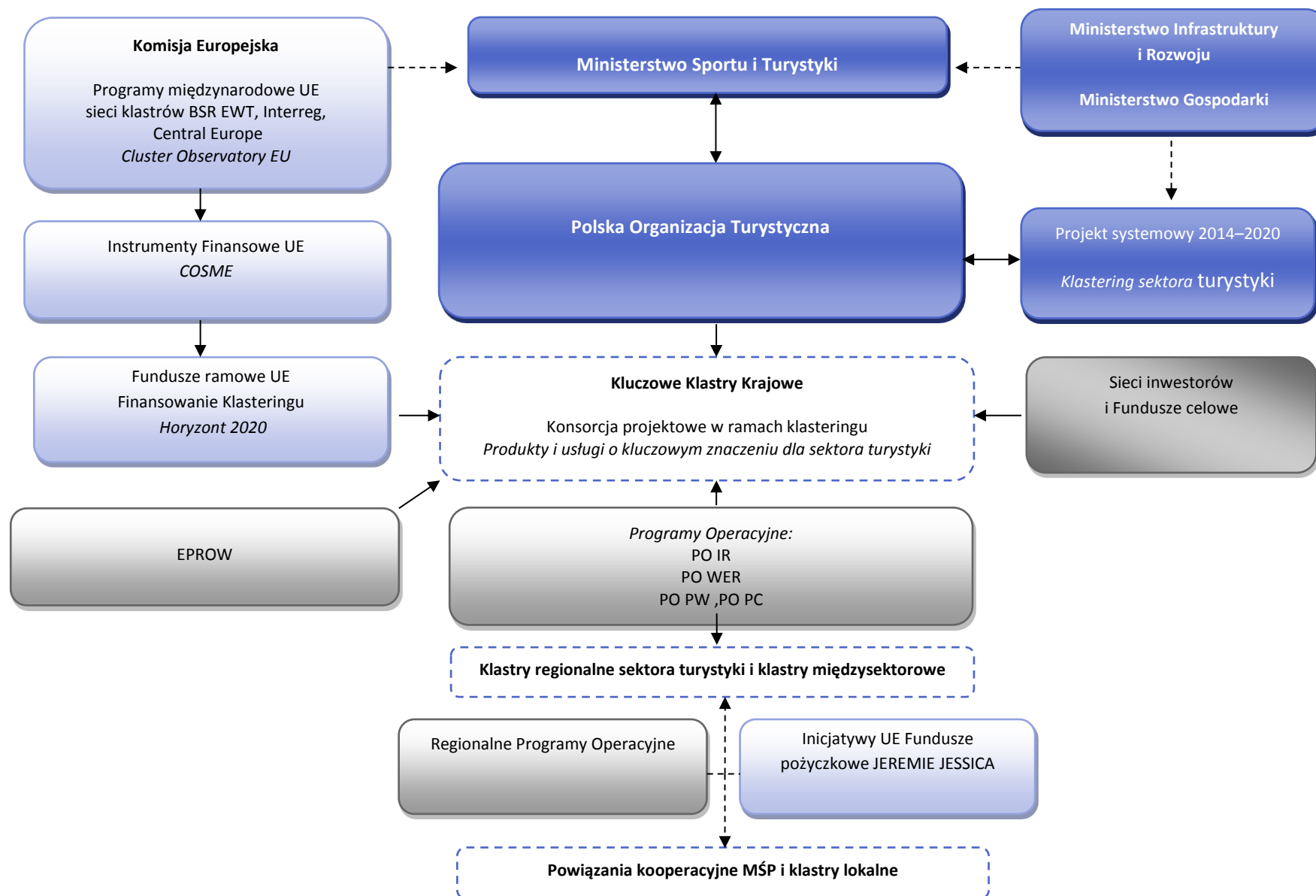

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o na podstawie *The Evolution and Structure of Industrial Clusters in Japan*, World Bank Institute, *The Cluster Initiative Greenbook*, 2009 dla MSiT.

Zgodnie z *zasadami Strategii Europa 2020*, na bazie współpracy sektorowej i międzysektorowej powstawać mogą powiązania kooperacyjne na poziomie regionów, które z czasem, wzmacniając swój potencjał i relacje współpracy ponadregionalnej, uzyskać mogą wsparcie finansowe także z poziomu krajowego. Finansowanie takie dostępne będzie m.in. w Programie Operacyjnym Inteligentny Rozwój 2014–2020, jako wsparcie dla tzw. Kluczowych Klastrow Krajowych (KKK) i wdrażania w ramach tych klastrow nowych produktów czy usług oraz narzędzi kooperacyjnych.

Organizację systemu klastrowego wraz ze wskazaniem dostępnych możliwości wsparcia klastrow sektora turystyki do roku 2020 przedstawia następujący schemat:

Rys. 17. Wsparcie rozwoju klastrów w turystyce do 2020 roku

X. FINANSOWANIE I INSTRUMENTY FINANSOWE REALIZACJI

1. Główne instrumenty finansowania rozwoju turystyki

Zadania związane z realizacją *Programu Rozwoju Turystyki do 2020 roku* będą finansowane przez poszczególne podmioty w ramach ich budżetów i nie będą wiązać się z koniecznością generowania dodatkowych obciążeń dla sektora finansów publicznych, w tym zwłaszcza dla budżetu państwa i budżetów samorządu terytorialnego. Finansowanie zadań, rekomendowanych wszystkim podmiotom działającym na rzecz rozwoju turystyki, odbywać się będzie w ramach ich środków, bez pozyskiwania dodatkowych środków z budżetu państwa i budżetu jst na ich realizację.

PRT do 2020 roku finansowany będzie w oparciu o dwa zasadnicze źródła finansowania:

1. Źródła krajowe.
2. Źródła pochodzące z alokacji dla Polski środków z perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014–2020.

Ad 1

W ramach finansowania krajowego realizowane będą zadania:

- Ministerstwa Sportu i Turystyki (cz. 40 Turystyka: MSiT plus POT) oraz innych ministerstw i ich agend, podejmujących działania na rzecz rozwoju turystyki,
- jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli,
- podmiotów gospodarczych i ich organizacji,
- jednostek nauki oraz instytucji otoczenia biznesu,
- regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych,
- organizacji pozarządowych, fundacji i partnerów społecznych.

Środki przeznaczone przez Ministerstwo Sportu i Turystyki oraz Polską Organizację Turystyczną na rozwój turystyki w ramach budżetu części 40 Turystyka kształtują się na poziomie ok. 50 mln zł rocznie. Wysokość środków uzależniona jest od limitu, przyznawanego corocznie przez Ministra Finansów podczas projektowania budżetu na dany rok. Według szacunków, w latach 2015–2020 kwota przeznaczona na rozwój turystyki nie przekroczy 300 mln zł.

W latach 2015–2020 samorządy terytorialne zamierzają przeznaczyć środki finansowe m.in. na promocję turystyczną w kraju i za granicą, organizację wizyt studyjnych dla dziennikarzy i touroperatorów, wydawnictwa, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz wsparcie regionalnych organizacji turystycznych, rozwój produktów turystycznych, budowę tras rowerowych i inne zadania infrastrukturalne z zakresu turystyki.

Ad 2

Wsparcie dla turystyki odbywać się będzie również ze środków Unii Europejskiej w ramach 9. Krajowych Programów Operacyjnych i 16. Regionalnych Programów Operacyjnych oraz innych.

Źródła finansowania pochodzące z alokacji dla Polski środków UE w ramach wieloletnich ram finansowych UE na lata 2014–2020, to: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności, a także Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Zadania współfinansowane będą z instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych form wsparcia.

Duża część działań związanych z turystyką realizowana będzie w programach regionalnych, w ramach których planowane jest m.in.:

- wsparcie konkurencyjności MŚP,
- wzmocnienie wizerunku regionów,
- wsparcie tworzenia i promocji nowych produktów turystycznych,
- wykorzystanie walorów krajobrazowych,
- remont i modernizacja obiektów kultury na cele turystyki,
- rozwój i utrzymanie szlaków turystycznych,
- agroturystyka,
- adaptacja obiektów kultury oraz obiektów przemysłowych na cele turystyki.

W ramach kończącej się obecnie perspektywy finansowej, Polska Organizacja Turystyczna przeznaczy kwotę ponad 10 mln zł na realizację zadań w ramach Działania 6.3 *Promocja turystycznych walorów Polski* Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG) oraz 2,5 mln zł na realizację w ramach Pomocy Technicznej Działania 6.4 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG) następujących projektów: „Wparcie zarządzania” działanie 9.1, „Wyposażenie Instytucji” działanie 9.2 i „Informacja i Promocja” działanie 9.3. , a także na realizację Pomocy Technicznej, jako instrumentu wsparcia „Tworzenia i rozwoju sieciowych produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym” w Programie Operacyjnym Polska Wschodnia w latach 2015–2020.

W latach 2015–2020, tak jak i w poprzednim okresie programowania, regiony uznały turystykę jako istotny element rozwoju, co znalazło odzwierciedlenie we wszystkich Regionalnych Programach Operacyjnych (RPO).

Znaczący wpływ na wydatki z budżetów samorządów będzie miało współfinansowanie projektów w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa. Planuje się, iż źródłami finansowania dla turystyki w ramach EWT będą w szczególności: INTERREG VA Brandenburgia–Polska 2014–2020, INTERREG VA Polska–Saksonia 2014–2020, Program

Czechy–Polska 2014–2020, Program Polska–Słowacja 2014–2020. Program Współpracy Region Morza Bałtyckiego 2014–2020, Program Współpracy Transnarodowej Europa Środkowa 2014–2020.

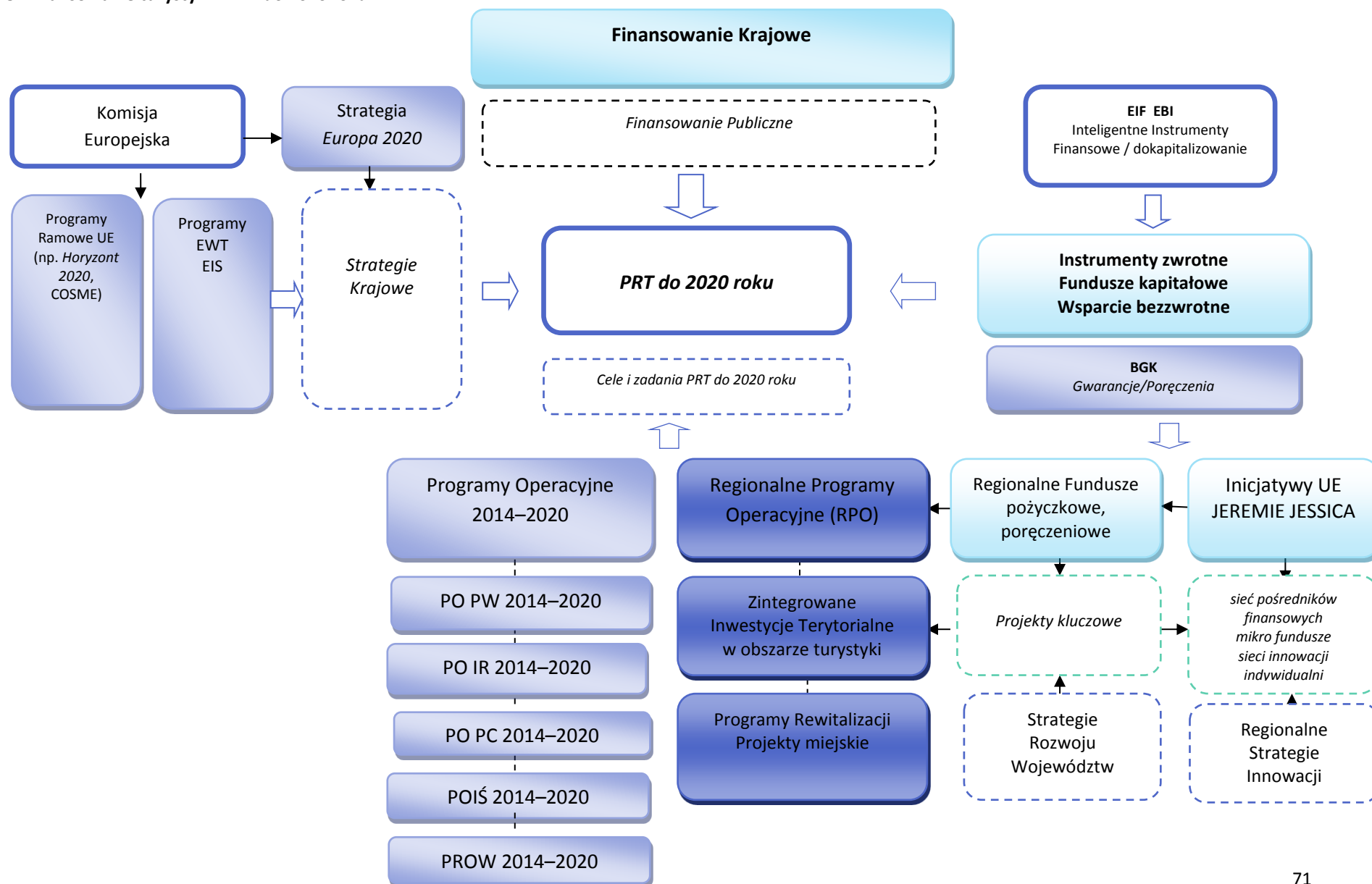
Ogółem szacunkowe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na pokrycie współfinansowania projektów unijnych w latach 2015–2020 będą kształtowały się na poziomie 440 mln zł, co daje ogólną szacunkową wartość projektów unijnych na poziomie ok. 3 mld zł.

Ponadto, przewiduje się finansowanie zadań związanych z turystyką z programów ramowych Unii Europejskiej takich jak: COSME (programu na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz MŚP) oraz Horyzont 2020 (programu ramowego na rzecz badań naukowych i innowacji).

W ramach programu COSME przewiduje się m.in. poprawę warunków dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw, m.in. przez wsparcie poszczególnych sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki.

Program Ramowy Unii Europejskiej Horyzont 2020 jest największym w historii Unii programem w zakresie badań naukowych i innowacji.

Rys. 18. Finansowanie turystyki – PRT do 2020 roku

System finansowania turystyki za pośrednictwem *PRT do 2020 roku* tworzy spójny i komplementarny mechanizm finansowania turystyki z udziałem zarówno środków krajowych, jak i środków Unii Europejskiej w ramach poszczególnych programów operacyjnych 2014–2020 (zarówno w formie wsparcia bezzwrotnego, jak i instrumentów zwrotnych). Określony w *PRT do 2020 roku* model finansowania turystyki jest spójny z wytycznymi zawartymi w projektach Rozporządzeń WE 2014–2020, a także z zasadami programów operacyjnych, pomocy publicznej oraz projekcjami budżetowymi państwa.

System finansowania *PRT do 2020 roku* uwzględnia następujące środki:

- środki budżetowe będące w dyspozycji Ministerstwa Sportu i Turystyki,
- fundusze strukturalne UE ze środków Regionalnych Programów Operacyjnych,
- fundusze strukturalne UE ze środków krajowych Programów Operacyjnych 2014–2020 (m.in.: PO Inteligentny Rozwój, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Polska Cyfrowa, PO Polska Wschodnia),
- środki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020,
- środki z programów współpracy międzynarodowej w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa,
- środki jednostek i partnerów *PRT do 2020 roku*, w tym środki prywatne, przede wszystkim środki beneficjentów otrzymujących pomoc publiczną, stanowiące wkład własny do projektów w ramach konsorcjów,
- środki podmiotów regionalnych i organizacji turystycznych, np. ROT, samorządów województw,
- krajowe (centralne) środki budżetowe, pochodzące z budżetu określonych ministerstw oraz agencji/podmiotów specjalnie powołanych bądź upoważnionych do dystrybucji środków na zadania statutowe w obszarze rozwoju turystyki, w tym: środki celowe będące w dyspozycji agend powołanych do realizacji określonych zadań,
- inne środki, np. z programów ramowych UE (np. Horyzont 2020), środki zwrotne w ramach inicjatyw UE JEREMIE, JESSICA, czy inicjatyw subregionalnych UE, np. JOSEFIN.

Ponadto na rzecz realizacji *Programu* w większym niż dotychczas stopniu włączone zostaną w system finansowania turystyki jednostki administracji publicznej: centralnej, regionalnej oraz lokalnej. Poprzez dostępne programy operacyjne i fundusze, planuje się także zaangażować środki programów

UE oraz środki agend, mogących finansować działania na rzecz określonych obszarów *PRT*, np. B+R w wyniku wsparcia NCBR czy środków w ramach EWT na programy turystyczne międzyregionalne czy transgraniczne. Maksymalnie szeroki dopływ środków z programów i inicjatyw UE 2014–2020 pozwoli na wsparcie rozwoju turystyki poprzez finansowanie różnych zadań z różnych źródeł finansowania (publicznych i prywatnych) oraz na zróżnicowanie rodzajów wsparcia (zwrotne i dotacyjne), a także na finansowanie kapitałowe z dostępnych funduszy *Venture Capital (VC)*, *Private Equity* czy Sieci Aniołów Biznesu (*Business Angel Networks – BAN*) działających na rynku.

Realizację finansowania turystyki w ramach *PRT do 2020 roku* podzielono generalnie na dwa rodzaje dostępnych instrumentów finansowych:

- wsparcie bezzwrotne, adresowane do jednostek administracji publicznej, organizacji turystyki, stowarzyszeń, agencji regionalnych czy partnerów działających na zasadach non-profit, np. fundacji, a także JST oraz w mniejszym stopniu bezpośrednio do przedsiębiorców. W tym przypadku środki adresowane dla podmiotów publicznych mieszczące się w ramach pomocy publicznej będą uzupełniane przez środki prywatne (wkład własny beneficjenta),
- instrumenty zwrotne, których głównymi adresatami będą przedsiębiorcy sektora turystyki. Będą to instrumenty w postaci gwarancji, pożyczek, poręczenia (np. w ramach istniejących instrumentów poręczeniowo-gwarancyjnych i regionalnych funduszy pożyczkowych, dostępnych dla przedsiębiorców wszystkich sektorów) i dokapitalizowanie (np. w formie udziałów w nowo powstałych spółkach czy udziałów kapitałowych w inwestycjach sektora turystycznego ze środków VC, sieci Aniołów Biznesu (ang. *Business Angels Network – BAN*)).

Zaproponowany w *PRT do 2020 roku* podział instrumentów finansowania rozwoju turystyki odpowiada założeniom Strategii *Europa 2020* i jest propozycją, wymagającą określenia na etapie realizacji szczegółowych kryteriów wsparcia.

Przedstawiony w Tabeli 3. ogólny podział form finansowania *PRT do 2020 roku* odpowiada kolejnym fazom realizacji przedsięwzięć turystycznych.

Tabela 4. Proponowany podział instrumentów finansowania rozwoju turystyki 2014–2020

PODZIAŁ INSTRUMENTÓW FINANSOWANIA w zależności od fazy rozwoju inwestycji turystycznych		
Opracowanie i promocja nowego produktu turystycznego i nowych usług	Inwestycje w infrastrukturę turystyki Zakup środków trwałych w ramach projektów sektora turystycznego	Inwestycja i wdrożenie nowych usług oraz innowacyjnych produktów sektora turystyki
WSPARCIE BEZZWROTNE		INSTRUMENTY ZWROTNE I KAPITAŁOWE
środki PARP	środki PO IR / PO IŚ / PO PC / PO PW / RPO	środki BGK
środki PO IR PO PC	środki POT	Fundusze KFK Fundusze pożyczkowe Fundusze poręczeniowe Fundusze PE
	środki MNiSW środki MG środki MAiC	
	środki Samorządu Województwa ROT środki JST	VC BAN

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. dla MSiT

Wprowadzenie nowych instrumentów finansowania dla przedsięwzięć na rzecz rozwoju turystyki jest wymogiem wpisującym się w tworzenie partnerstwa finansowego, opartego na łączeniu kapitału publicznego i prywatnego, zalecanego przez Strategię *Europa 2020*, co wpłynie na większą efektywność finansowania z udziałem interwencji UE w obszarze rozwoju produktów turystycznych czy gospodarki opartej na turystyce.

Jednym z założeń *PRT do 2020 roku* jest zwiększenie dostępności przedsiębiorstw, usługodawców czy operatorów turystyki, a także instytucji wsparcia turystyki, do środków finansowania przedsiębiorczości, szczególnie MŚP sektora gospodarki turystycznej, przeznaczonych na kreowanie produktów i usług, tworzenie wielopłaszczyznowych łańcuchów kooperacji przedsiębiorstw i udział instytucji B+R w badaniach nad innowacyjnymi produktami czy usługami. Tego typu projekty mogą uzyskiwać finansowanie zarówno w postaci wsparcia bezzwrotnego (w tym ze środków UE na badania i rozwój), jak i instrumentów zwrotnych czy kapitałowych w fazie inwestycji oraz promocji nowych usług i produktów turystyki.

Zwiększenie udziału instrumentów zwrotnych w finansowaniu przedsięwzięć rozwojowych w obszarze turystyki przyczyni się do zwiększenia zasięgu, elastyczności i efektywności wsparcia.

Wymaga to jednak wdrożenia nowych mechanizmów inżynierii finansowej, uzupełniających dotychczasowe formy i rodzaje finansowania przedsiębiorstw czy organizacji sektorowych, jako wykonawców określonych zadań czy projektów, włączając w to odpowiednie rozwiązania partnerstwa dla zdolności łączenia różnych źródeł finansowania (także prywatnych) w finansowaniu projektów publicznych dla rozwoju turystyki.

Jednostki samorządu terytorialnego realizować będą *PRT do 2020 roku* w ramach RPO, ewentualnie ze środków własnych na inwestycje infrastrukturalne czy działania promocyjne na szczeblu regionalnym.

Proponowany układ finansowania *PRT do 2020 roku* skorelowano w odniesieniu do przyjętych celów oraz zadań *PRT*. Wskazując na konkretne cele realizacji *PRT do 2020 roku*, uwzględniono przyjęte cele tematyczne wskazane w art. 9. projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich [...] z dnia 06.10.2011 r. Jednocześnie zapewniono spójność finansowania *PRT do 2020 roku* z założeniami Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, dotyczącymi programowania i wdrażania funduszy strukturalnych w Polsce na lata 2014–2020 w podziale na poszczególne programy operacyjne.

Następna tabela wskazuje źródła finansowania *PRT do 2020 roku* odnoszące się do poszczególnych celów *Programu* oraz głównych podmiotów realizujących *Program*.

Tabela 5. Źródła finansowania turystyki w ramach PRT do 2020 roku

Lp.	Cel PRT do 2020 roku	Zadania	Przykładowy zakres wsparcia	Źródła finansowania	Podmioty realizujące i partnerzy	Rodzaj wsparcia
1.	Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki.	<p>1.1. Wspieranie innowacji i ekoekoinnowacji w turystyce i usługach turystycznych.</p> <p>1.2. Wykorzystanie nowoczesnych instrumentów finansowania turystyki i innowacyjnych przedsiębiorstw sektora turystycznego.</p> <p>1.3. Wykorzystanie wyników B+R na bazie Obserwatorium Turystyki w rozwoju innowacyjnych produktów turystyki i stymulowaniu międzysektorowej współpracy na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej oraz B+R dla sektora turystyki.</p> <p>1.4. Wykorzystanie praw ochrony własności intelektualnej dla rozwiązań w sektorze turystyki i tworzenia innowacyjnych produktów w turystyce.</p> <p>1.5. Budowa sprawności regulacyjnej i instytucjonalnej oraz administracyjnej dla rozwoju turystyki, w tym wsparcia merytorycznego dla przedsiębiorców i instytucji sektora turystycznego.</p>	<p>Wsparcie rozwoju innowacyjnych usług sektora turystycznego.</p> <p>Rozwój działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw, w tym w sektorze turystyki.</p> <p>Wsparcie działalności B+R przedsiębiorstw sektora turystyki.</p> <p>Obserwatorium Turystyki.</p> <p>Badania i analizy na potrzeby sektora turystyki</p> <p>Kreowanie innowacji w turystyce.</p> <p>Podnoszenie konkurencyjności MSP, sektora turystycznego.</p>	<p>Budżet państwa, budżety JST</p> <p>PO Inteligentny Rozwój</p> <p>RPO</p> <p>PO Polska Wschodnia</p> <p>Regionalne Programy Operacyjne</p> <p>Programy UE ramowe Badań i Wdrożeń <i>Horyzont 2020</i></p> <p>Program ramowy UE CIP / COSME</p> <p>Programy badawcze NCBiR</p>	<p>Minister właściwy ds. turystyki, Instytucje centralne i resorty realizujące zadania na rzecz turystyki; Ministrowie wg właściwości, JST</p> <p>Regionalne Lokalne organizacje turystyczne, Organizacje pozarządowe, Przedsiębiorcy</p> <p>Polska Organizacja Turystyki (POT)</p> <p>Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) Ministerstwo Gospodarki Komisja Europejska Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR)</p> <p>Jednostki naukowe</p>	Wsparcie bezzwrotne

				Instrumenty zwrotne i kapitałowe nowego okresu np. KFT, gwarancje, gwarancje de minimis, pożyczki i poręczenia PPP Fundusze kapitałowe typu Venture Capital Sieci Business Angels spółki celowe (SPV) Subfundusze regionalne, np. Baltic Investment Fund (BIF)	Institucje finansowe Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe Krajowy Fundusz Kapitałowy (KFK) Venture Capital (VC) Private Equity (PE) Business Angels Network (BAN)	Instrumenty zwrotne Instrumenty kapitałowe
2.	Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki, kompetencji kadr w zarządzaniu przedsiębiorczości turystycznej.	2.1. Działania na rzecz tworzenia przyjaznego otoczenia prawnego. 2.2. Wsparcie rozwoju systemów certyfikacji i zarządzania w sektorze turystyki. 2.3. Włączenie obszaru turystyki do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji. 2.4. Wspieranie rozwoju turystyki społecznej. 2.5. Wspieranie klasteringu w turystyce i promocja współpracy oraz powiązań kooperacyjnych i partnerstw z udziałem organizacji sektora turystyki dla rozwoju turystyki w regionach i kraju. 2.6. Włączenie społeczności lokalnych i regionalnych w budowę produktów	Kreowanie rozwiązań prawnych, sprzyjających rozwojowi turystyki. Krajowe Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT). Wsparcie rozwoju systemów certyfikacji. Bardziej przejrzysty system edukacji, porównywalny z systemem europejskim. Działania na rzecz polityki społecznej w sferze turystyki. Klastering turystyki i wsparcie oddolnej budowy sieci powiązań kooperacyjnych w turystyce. Szkolenia mające na celu rozwój kompetencji kadr turystycznych. Platformy klastrowe i technologiczne.	Budżet państwa Budżet państwa, budżety JST Budżet państwa, wnioskodawcy poszczególnych kwalifikacji Budżet państwa PO IR, PO PW, RPO Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów	Minister właściwy ds. turystyki i inni ministerstwie wg właściwości MSiT, POT, organizacje branży turystycznej MSiT, branża turystyczna MSiT, organizacje turystyczne MSiT instytucje współpracujące, Polska Organizacja Turystyczna, ministrowie wg właściwości, JST	Wsparcie bezzwrotne Instrumenty zwrotne

		<p>i usług regionalnej gospodarki turystycznej.</p> <p>2.7. Doskonalenie kadr przy udziale partnerów sektorowych, ROT, LOT oraz innych organizacji sektora turystyki i przedsiębiorców.</p>	<p>Szkolenia, warsztaty, seminaria – zdobywanie nowej wiedzy, wymiana doświadczeń.</p>	<p>Wiejskich PO PC</p> <p>PO PW</p>	<p>Regionalne i Lokalne Organizacje turystyczne, organizacje pozarządowe, Przedsiębiorcy sektora turystycznego Klastry Instytucje Otoczenia Biznesu (IOB)</p>	
3.	<p>Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce.</p>	<p>3.1. Promocja regionalnych produktów turystycznych i specjalizacji regionalnych w turystyce.</p> <p>3.2. Wykorzystanie narzędzi i instrumentów oraz podnoszenie jakości technologicznej e-systemów informacji i usług w sektorze turystyki, a także nowoczesnych systemów gospodarki elektronicznej dla potrzeb rozwoju turystyki.</p> <p>3.3. Rozwój zróżnicowanych instrumentów wsparcia promocji i eksportu usług oraz produktów przedsiębiorczości sektora turystyki i sektorów powiązanych z rozwojem turystyki.</p> <p>3.4. Wsparcie promocji turystyki i inicjatyw związanych z jej rozwojem, m.in. na bazie dziedzictwa kulturowego i rekreacji.</p>	<p>Nowe usługi i narzędzia rozwoju turystyki.</p> <p>Technologie ICT w sektorze turystycznym.</p>	<p>Budżet państwa, budżety JST</p> <p>PO Inteligentny Rozwój (PO IR)</p> <p>PO Polska Cyfrowa (PO PC)</p> <p>PO Polska Wschodnia</p>	<p>Minister Sportu i Turystyki, minister właściwy ds. turystyki, instytucje centralne i resorty realizujące zadania na rzecz turystyki; Ministrowie wg właściwości, JST Regionalne i lokalne organizacje turystyczne</p> <p>Organizacje pozarządowe</p> <p>Przedsiębiorcy</p> <p>Agencje Rozwoju Regionalnego (ARR) POT</p> <p>Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)</p> <p>Ministerstwo Gospodarki</p> <p>Polska Agencja Inwestycji i Informacji Zagranicznych (PAIIZ)</p> <p>Program branżowy</p>	<p>Wsparcie bezzwrotne</p> <p>Instrumenty zwrotne</p>

					<p>eksportowy Ministerstwa Gospodarki – eksport produktów nasyconych własnością intelektualną NCBR Inicjatywa technologiczna GO GLOBAL Green EVO Środki programów ramowych i B+R, np. <i>Horyzont 2020</i></p> <p>Gwarancje i promesy kredytowe – eksportowe</p> <p>Kredyty i pożyczki z gwarancją UE BGK</p>	
4.	<p>Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.</p>	<p>4.1. Wsparcie inwestycji turystycznych w ramach programów rewitalizacji, rozwoju miast i obszarów wiejskich oraz tworzenie nowych usług.</p> <p>4.2. Wsparcie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej.</p>	<p>Centrum PPP Turystyki.</p> <p>Ochrona i promocja dziedzictwa naturalnego i kulturowego na rzecz turystyki.</p> <p>Zagospodarowanie terenów oraz obiektów przemysłowych i poprzemysłowych na rzecz turystyki.</p> <p>Wykorzystanie potencjałów kulturowych, środowiskowych i turystycznych obszarów wiejskich, przy zaangażowaniu lokalnej społeczności dla przyśpieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego, a przede wszystkim zwiększenia udziału dochodów mieszkańców z działalności pozarolniczej.</p>	<p>Budżet państwa</p> <p>Inicjatywy UE JEREMIE, JESSICA</p> <p>ZIT Polityka Terytorialna RPO</p> <p>Program rewitalizacji miast RPO</p> <p>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIŚ) VIII OŚ priorytetowa POIŚ</p> <p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i WFOŚiGW</p> <p>PROW</p> <p>PO Polska Wschodnia</p>	<p>Minister Sportu i Turystyki</p> <p>JST, paki krajobrazowe, organizacje turystyczne</p> <p>Parki Narodowe, jednostki PGL Lasy Państwowe, organizacje pozarządowe</p>	<p>Wsparcie bezwrotne</p> <p>Pożyczki w ramach Inicjatywy UE (JESSICA)</p>

Źródło danych: opracowanie BDKM Grupa Doradcza Sp. z o.o. dla MSiT.

Wskazane w Tabeli 5. źródła finansowania sfery gospodarczej i aktywności w zakresie rozwoju nowoczesnej gospodarki turystycznej obejmują zróżnicowane instrumenty wsparcia, które powinny być dopasowane do odpowiedniej fazy rozwojowej czy zakresu projektu, a także potrzeb przedsiębiorców sektora turystycznego.

W okresie do 2020 r. występować będą nowe grupy instrumentów wsparcia, do których zaliczyć można:

- wsparcie bezzwrotne na finansowanie B+R (w tym finansowanie fazy badawczej w działaniu przedsiębiorstw),
- system finansowych instrumentów zwrotnych (m.in. na zakup nowoczesnych technologii czy innowacyjnych usług),
- fundusze kapitału podwyższonego ryzyka,
- wsparcie dla początkujących przedsiębiorców (start-up) poprzez fundusze celowe,
- instrumenty ułatwiające inwestowanie w MŚP (m.in. aniołowie biznesu – sieci BAN).

Wsparcie bezzwrotne na finansowanie B+R

Finansowanie fazy B+R stanowić będzie podstawowy rodzaj wsparcia przedsiębiorców w zakresie innowacyjności. Przyczyni się to do rozwoju innowacyjnych produktów, usług i technologii opartych na wykorzystaniu wyników wiedzy. Finansowanie takich działań przedsiębiorców sektora turystyki podniesie poziom konkurencyjności gospodarki regionalnej, dysponującej nowoczesnymi usługami i produktami turystycznymi. W perspektywie 2014–2020 przewidzieć należy zwiększenie nakładów na fazę badawczą czy procesy innowacyjne wymagające współpracy przedsiębiorczości i nauki. Pomoc w tym zakresie powinna oferować wsparcie bezzwrotne adresowane do fazy B+R oraz wspierać zaangażowanie środków przedsiębiorstw na fazę badawczą i wdrożenie nowego lub udoskonalonego produktu lub usługi turystycznej. Wsparcie tego rodzaju może być udzielone ze środków programów operacyjnych oraz krajowych przez NCBR i PARP.

Instrumenty zwrotne

W nowej perspektywie 2014–2020 można ukierunkować system finansowania inicjatyw sektora turystyki na wprowadzenie instrumentów zwrotnych, które zmniejszą ryzyko po stronie przedsiębiorcy (poprzez wprowadzenie m.in. preferencyjnych pożyczek/kredytów), związane z wprowadzaniem nowych usług oraz innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i marketingowych czy promocyjnych dla wdrożenia produktów turystycznych.

Przedsiębiorcy turystyczni mogą korzystać z instrumentów pożyczkowo-gwarancyjnych i pożyczkowych dostępnych dla wszystkich sektorów gospodarki. Należy wskazać na działania mające na celu rozwój systemu gwarancji i poręczeń dla mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców. Aktualnie system poręczeniowo-gwarancyjny oparty jest na przepisach ustawy z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (Dz. U. z 2012 r. poz. 657, z późn. zm.) oraz postanowieniach programu rządowego „Wspieranie przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji Banku Gospodarstwa Krajowego.” Poręczenia i gwarancje udzielane są przez Bank Gospodarstwa Krajowego (przykładowe produkty to poręczenia, gwarancje, gwarancje *de minimis*, reporeczenia) oraz przez regionalne i lokalne fundusze poręczeniowe. Ponadto przedsiębiorcy mogą korzystać z sieci regionalnych i lokalnych funduszy pożyczkowych, tworzących system pożyczkowy niezależny od produktów bankowych i oferujących takie produkty jak: pożyczki dla MŚP lub pożyczki na start.

W nowej perspektywie finansowej UE 2014–2020 przedsiębiorcy będą nadal korzystać z powyższych instrumentów, które będą tworzyć nowy system poręczeniowo-gwarancyjny, oparty m.in. o środki UE w ramach regionalnych programów operacyjnych i Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Z instrumentów tych będą mogli korzystać także przedsiębiorcy turystyczni.

Fundusze kapitału podwyższonego ryzyka

Fundusze tego typu są niezbędne dla rozwoju nowych podmiotów innowacyjnych w ich fazie załóżkowej. Mogą być instrumentem wspomagającym inkubowane firmy w parkach przemysłowych lub technologicznych czy podmiotów turystycznych ofertujący np. e-usługi lub aplikacje dla innowacyjnych produktów turystycznych oraz usług. Docelowymi odbiorcami wsparcia w formie kapitału podwyższonego ryzyka będą przedsiębiorcy z sektora MŚP o dużym potencjale rozwoju i innowacyjności oraz powstające podmioty gospodarcze. Fundusze kapitałowe Venture Capital (VC) uzupełniać będą formy dotacyjne, podejmując wspieranie inwestycji innowacyjnych i nowo powstających przedsiębiorstw branży turystycznej.

Wsparcie dla początkujących przedsiębiorców (start-up)

Wskazany rodzaj funduszu celowego, adresowanego do wsparcia start-up, jest szczególnie użytecznym instrumentem wsparcia w zakresie inkubacji przedsiębiorstw w sektorze turystyki. Instrument taki ukierunkowany byłby głównie do powstających przedsiębiorstw, które nie mają zdolności uzyskania kredytu czy poręczenia, gdyż są oparte o pomysł, ideę czy innowacyjną usługę. W ramach wsparcia dla powstających firm, wykorzystać można wsparcie instytucjonalne udzielane

przez inkubatory przedsiębiorczości. Kolejnym aspektem jest bezpośrednie inwestowanie kapitału w powstający podmiot lub udzielanie wsparcia, np. w formie pożyczek na zakładanie działalności podmiotów sektora turystyki. Wsparcie w zakresie inkubacji dla początkującego innowacyjnego przedsiębiorcy powinno posiadać charakter wielowymiarowy: od udostępnienia infrastruktury poprzez doradztwo i mentoring w zakresie tworzenia i prowadzenia przedsiębiorstwa turystycznego (w tym wykorzystania dostępnych instrumentów wsparcia, w szczególności finansowych), po zasilenie finansowe przez fundusz zalążkowy czy inne usługi niezbędne dla nowej firmy. Rozważyć można także przyznawanie wsparcia bezwrotnego na udział w projektach międzynarodowych w ramach programów ramowych UE, co sprzyjać będzie sieciowaniu działań w turystyce i tworzeniu klastrów.

Instrumenty dla początkujących przedsiębiorców adresowane powinny być do konkretnych odbiorców i przeznaczone na określone cele, np. dopracowanie pomysłu, tworzenie innowacyjnych usług czy produktów turystyki.

Przedstawione powyżej rozwiązania dotyczące wybranych instrumentów wsparcia aktywności podmiotów w sferze turystycznej funkcjonować będą jako system komplementarnych i wzajemnie się uzupełniających instrumentów w ramach planowanej dla wsparcia turystyki. System taki obejmować będzie zróżnicowane instrumenty wsparcia z różnych programów operacyjnych i różnych źródeł i ukierunkowany będzie na cele podnoszenia konkurencyjności gospodarki turystycznej.

XI. SPOŁECZNO-GOSPODARCZE KORZYŚCI Z WDROŻENIA PROGRAMU

W *Programie Rozwoju Turystyki do 2020 roku* silnie odzwierciedlono priorytety UE zapisane w *Strategii Europa 2020*, m.in. rozwój innowacji w sektorze turystyki jako element gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, rozwiązania w zakresie zrównoważonego rozwoju sektora turystyki czy uwzględnienie działań prorozwojowych, włączających określone grupy podmiotów w system gospodarki, celem zapewnienia stabilnego rozwoju opartego na specjalizacjach regionalnych oraz efektywności gospodarki turystycznej i na markowych produktach regionalnych oraz krajowych turystyki.

Efektywne wsparcie turystyki przyczynia się do generowania wzrostu gospodarczego. Cechą rozwoju turystycznego jest aktywizacja regionalnych potencjałów i specjalizacji opartych na usługach turystycznych i sektorach powiązanych z turystyką. Dzięki wsparciu turystyki następuje zagospodarowanie przestrzeni i zrównoważony rozwój danego obszaru. Korzyścią wsparcia rozwoju

opartego na turystyce jest osiąganie dużej skali efektów synergii pomiędzy rozwojem funkcji gospodarczych, kulturalnych, rekreacyjnych oraz rozwojem infrastruktury i przestrzeni dla aktywności gospodarczej i społecznej.

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku koncentruje wsparcie dla rozwoju sektora turystyki i kierunkuje go na tworzenie konkurencyjnych, krajowych i regionalnych produktów turystycznych oraz produktów markowych, posiadających atrakcyjną bazę dla ich rozwoju. Zakłada również wzrost innowacyjności sektora usług turystycznych w wyniku możliwości korzystania z różnych programów operacyjnych z poziomu zarówno krajowego, jak i regionalnego.

Działania w obszarze wsparcia turystyki na rzecz rozwoju turystyki krajowej i przyjazdowej przyczynią się do wzmocnienia wielu czynników wpływających na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej w wielu obszarach życia gospodarczego i społecznego.

PRT do 2020 roku koncentruje się na obszarach bezpośrednio związanych z wdrażaniem nowych usług i innowacji w systemach organizacji usług, promocji polskich produktów i zacieśniania współpracy gospodarczej. Przyczyni się to do podnoszenia konkurencyjności gospodarki opartej o nowoczesne produkty i wysokiej jakości usługi, z zastosowaniem e-usług czy sieciowej współpracy między podmiotami. Sektor turystyki w wyniku zaplanowanego w *PRT* wsparcia oddolnego rozwoju klastrów przyczyni się do pobudzania aktywności regionalnej przy udziale organizacji społecznych i branżowych. Poza korzyściami ekonomicznymi dla przedsiębiorstw i operatorów turystyki, będących partnerami klastrów czy powiązań kooperacyjnych (w postaci kreowania nowych usług i produktów, promocji i marketingu usług), a docelowo wzrostu ich eksportu, wsparcie turystyki w zaproponowanym kształcie wpłynie na rozwój kapitału społecznego poprzez podnoszenie kompetencji kadr i kształtowanie nowych umiejętności.

Rozwój kadr jest niezbędny dla dalszego rozwoju turystyki oraz budowania wizerunku Polski w ramach rozwoju współpracy międzynarodowej w obrębie nowoczesnej gospodarki turystycznej.

Korzyścią z wdrożenia *PRT do 2020 roku* będzie z pewnością także wzrost aktywności regionalnej i lokalnej, opartej na specjalizacjach tworzonych wokół atrakcji turystycznych czy regionalnych produktów turystycznych. W tym zakresie *PRT* przyczyni się do kreowania wiedzy dotyczącej tworzenia nowych usług czy produktów regionalnych sprzyjających rozwojowi gospodarki turystycznej lub stanowiących jej element.

PRT do 2020 roku zakłada również podniesienie jakości oferty turystycznej w wyniku partnerskiej współpracy i dzięki efektywnemu gospodarowaniu środkami Unii Europejskiej z udziałem instytucji publicznych oraz podmiotów prywatnych. Wyrazem efektywności będzie nie tylko kreacja i rozwój nowych produktów turystycznych czy rozwój regionalnych specjalizacji turystycznych, ale także

koncentracja na osiągnięciu celów gospodarczych i społecznych w wyniku celowego wydatkowania środków europejskich przeznaczonych na rozwój turystyki w latach 2014–2020.

Ponadto zaplanowane w *PRT* działania pozwolą na rozwój zatrudnienia w sektorze usług, w tym poprzez zabezpieczenie wyższego poziomu wiedzy i umiejętności zarządzania.

W związku z rozwojem nowych usług, a także tworzeniem zintegrowanych usług w obszarze turystyki, nastąpi w wyniku wdrażania *PRT* pobudzenie aktywności regionalnych podmiotów czy instytucji sektora turystyki. *PRT* przyczyni się również do wzmocnienia potrzebnych na rynku pracy kompetencji zawodowych i budowy nowoczesnych kadr. Turystyka należy do jednego z niewielu sektorów prognozowanej, dużej dynamiki wzrostu zatrudnienia z wyraźnymi przewidywaniami rozwoju nowych procesów i produktów, integrujących wiele specjalistycznych usług, m.in. usługi z wykorzystaniem ICT, e-usługi, technologie komunikacyjne, tworzenie centrów usług dla podmiotów sektora turystyki.

Korzyści ekonomiczne dla gospodarki pojawią się także w utrwalaniu zachowań proekologicznych i proefektywnościowych w gospodarce i usługach, a tym samym w rozwoju wyrobów i usług charakteryzujących się wysokimi standardami środowiskowymi i społecznymi oraz wysoką jakością.

Powyższe elementy są niezbędne dla zwiększenia działań eksportowych w zakresie usług turystycznych i oferty turystycznej. W ramach współpracy turystycznej szczególnie duża grupa przedsiębiorstw, zwłaszcza z sektora MŚP, nawiązuje stosunkowo szybko kontakty międzynarodowe w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Zakładana w *PRT do 2020 roku* partnerska współpraca na wielu poziomach w ramach zarządzania rozwojem przedsięwzięć i inicjatyw sektora turystyki pozwoli na wzrost kapitału społecznego w wyniku tworzenia przez sektor turystyki wielostronnych partnerstw środowisk, organizacji i przedsiębiorstw (również na poziomie regionalnym), sprzyjających kształtowaniu się specjalizacji gospodarczych uwzględniających rozwój usług powiązanych z sektorem turystyki.

Spółeczną korzyścią z realizacji *PRT* będzie ponadto stymulowanie (na bazie tworzenia produktów lokalnych) aktywności społecznej organizacji, grup lokalnych skupionych wokół danego produktu turystycznego czy obsługi ruchu turystycznego i lokalnych szlaków turystycznych. Wpłynie to na ograniczenie wykluczenia osób i grup społecznych. Rozwój lokalnych atrakcji turystycznych jest korzystnym dla społeczności lokalnych procesem umożliwiającym kreowanie funkcji turystycznych jako czynnika rozwojowego na danym obszarze, w tym aktywizacji obszarów wiejskich czy terenów do tej pory niewykorzystywanych dla realizacji usług lokalnych. Turystyka wpłynie korzystnie na rozwój obszarów wiejskich i pobudzenie do aktywności zawodowej lokalnej społeczności. Turystyka

generuje ponadto napływ kapitału na dany teren w wyniku realizowanych inwestycji w infrastrukturę związaną z turystyką.

Tworzenie produktów turystycznych na bazie rozwoju np. turystyki kulturowej, biznesowej, aktywnej, zdrowotnej czy na obszarach wiejskich stanowić będzie ważny element ożywienia gospodarczego danego obszaru. Sprzyjać także będzie wydłużeniu sezonu turystycznego poprzez np. adaptację obiektów przemysłowych na cele turystyczne i tworzenie miejsc pracy w usługach związanych z obsługą atrakcji turystycznych.

Rozwój turystyki generuje aktywność i kreatywność wielu grup odbiorców, a programy rozwoju turystycznego zarówno na obszarach zurbanizowanych, jak i wiejskich prezentują działania skierowane m.in. do przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, organizacji turystycznych, instytucji publicznych, samorządów czy jednostek sektora nauki i edukacji, promujących nowe kierunki kształcenia w obszarze obsługi ruchu turystycznego. W ten sposób wdrożenie *PRT do 2020 roku* przyczyni się także do wdrożenia rozwiązań opartych na innowacjach marketingowych, produktowych, ekoinnowacyjnych czy innowacjach społecznych.

Turystyka jest sektorem sprzyjającym tworzeniu konsorcjów z udziałem partnerów sektora MŚP, nauki i organizacji społecznych, co zwiększa rentowność świadczenia usług turystycznych poprzez generowanie nowych ofert turystycznych, także poza sezonem turystycznym, z wykorzystaniem regionalnego i lokalnego potencjału turystycznego. Wsparcie turystyki przyczynia się w ten sposób do budowy atrakcyjności gospodarczej całych regionów. Wsparcie turystyki, poza zwiększeniem ruchu turystycznego na danym obszarze, przynosi również wzrost zainteresowania inwestorów, wpływa na rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz na poprawę oferty edukacyjnej.

Należy oczekiwać, że rozwój klasteringu w turystyce służyć będzie wzmocnieniu tego sektora gospodarki. W wyniku realizacji *PRT* spodziewać należy się także aktywnej kontynuacji promocji walorów kraju za granicą oraz oferty sektora turystyki na rynkach międzynarodowych i rynku krajowym.

Wyrazem wdrażania *PRT do 2020 roku* będzie wzmocnienie procesu obsługi przedsiębiorców turystycznych poprzez dostarczanie im aktualnych informacji, analiz trendów rozwojowych w turystyce, popularyzację klastrów, skupiających rozproszoną do tej pory ofertę firm turystycznych w jeden, wysokiej jakości produkt lokalny, regionalny lub ponadregionalny.

XII. REKOMENDACJE KOŃCOWE

W zakresie budowy systemu wsparcia rozwoju turystyki do 2020 r. za najważniejsze elementy kierunkujące proces rozwoju gospodarki turystycznej uznać należy:

1. Rozwój turystyki będzie do 2020 r. jednym z istotnych czynników dynamizujących rozwój ekonomiczny i społeczny kraju.
2. Turystyka stanowić będzie do 2020 r. element polityki rozwojowej i terytorialnej, wpływającej na poziom rozwoju regionów.
3. Rozwój turystyki powinien koncentrować się na obszarach bezpośrednio związanych z wdrażaniem nowych usług i innowacji w systemach organizacji usług turystycznych, powstawaniu markowych produktów turystycznych oraz promocji polskich produktów, a także zacieśnianiu współpracy gospodarczej.
4. Wdrożenie rozwiązań w zakresie wsparcia turystyki obejmować powinno zarówno instrumenty instytucjonalne, jak i finansowe.
5. Wsparcie rozwoju turystyki do 2020 r. będzie miało charakter przekrojowy i horyzontalny, integrujący środki Unii Europejskiej z poziomu krajowego oraz regionalnego.
6. Pożądane jest wdrożenie zróżnicowanych form wsparcia przedsiębiorczości i innowacyjności firm sektora turystyki.
7. Niezbędne jest ukierunkowanie wsparcia na innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych oraz koncentrację terytorialną na określonych obszarach funkcjonalnych zintegrowanych projektów turystycznych (np. w zakresie rozwoju produktów regionalnych, rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, zagospodarowania dla celów turystyki obszarów i obiektów przemysłowych, budowy atrakcji turystycznych na bazie oferty kulturalnej czy na bazie walorów naturalnych regionów). Przyczyni się to do wzmocnienia priorytetowych obszarów produktów turystycznych.
8. Finansowanie w sferze gospodarczej środków regionalnych na rozwój turystyki powinno odnosić się do przedsiębiorstw spełniających kryteria danej specjalizacji gospodarczej czy regionalnej opartej na rozwoju turystyki.
9. Proces wsparcia podmiotów w sferze turystyki w nowym okresie programowania Unii Europejskiej 2014–2020 stymulować powinien w szerszym niż dotychczas zakresie projekty usług turystycznych cechujące się innowacyjnymi rozwiązaniami, realizowane w partnerstwie z udziałem sektora B+R oraz podmiotami prywatnymi, zorientowane na powstanie nowych produktów, marek turystycznych czy e-usług.
10. Należy rozwijać system wsparcia finansowego w formie mechanizmów inżynierii finansowej, obejmujących komplementarne instrumenty wsparcia podmiotów turystycznych, w tym także fundusze typu kapitałowego (fundusze ryzyka i załączkowe), oraz stosować mechanizmy

partnerstwa publiczno-prywatnego do rozwoju infrastruktury turystycznej a także w zakresie finansowania projektów B+R.

11. Wsparcie sektora turystyki na poziomie regionalnym uwzględniać powinno upowszechnianie powiązań kooperacyjnych, klastrów turystyki czy konsorcjów projektowych przedsiębiorstw z udziałem instytucji B+R.

XIII. STRESZCZENIE

Turystyka jest ważną częścią gospodarki Polski. Udział gospodarki turystycznej w PKB utrzymuje się w ostatnich latach na poziomie 5–6%, z zatrudnieniem szacowanym na ok. 760 tys. (4,7% ogółu pracujących), przy czym około 170–200 tys. osób zatrudnionych jest w działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Jednocześnie jednak potencjał turystyki nie jest w pełni wykorzystany.

Gospodarka turystyczna w znacznym stopniu przyczynić się może do poprawy spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej Polski. Turystyka może być czynnikiem dywersyfikacji gospodarki, wywołującym zapotrzebowanie na wykwalifikowane kadry, innowacyjne usługi i nowoczesne narzędzia zarządzania (w tym ICT) oraz badania i analizy wspierające zrównoważony rozwój gospodarczy oparty na turystyce. Wszystko to stwarza nowe możliwości ujęcia rozwoju turystyki jako części polityki regionalnej, wzmacniającej konkurencyjność danego terytorium.

Dla bardziej efektywnego wykorzystania potencjału turystyki i wzmocnienia jej roli w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski i jej regionów, celowe wydaje się opracowanie proaktywnego i przekrojowego programu rozwoju turystyki jako elementu polityki rozwoju, koordynowanego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Dzięki programowi możliwe będzie ograniczenie fragmentaryzacji rynku turystycznego poprzez stworzenie zintegrowanego podejścia wspierania gospodarki turystycznej jako źródła aktywizacji wokół produktów czy usług turystycznych, zarówno obszarów miejskich, jak i wiejskich. Program ten pozwoli rozwinąć w ramach sieci turystyki przepływ usług, innowacje oraz kreatywność sektora i całej gospodarki, przy włączeniu przedstawicieli biznesu turystycznego (w tym przede wszystkim MŚP), stowarzyszeń i organizacji sektora turystyki. W takim nowoczesnym podejściu priorytetowe znaczenie będą miały instrumenty i rozwiązania polityki turystycznej, sprzyjające wzrostowi zatrudnienia i ułatwiające kooperację pomiędzy podmiotami gospodarczymi i ich otoczeniem w ramach sieciowego modelu gospodarki, wymiany zasobów i wzmocnienia regionalnych potencjałów wzrostu. Program wyznacza ramy działalności i wsparcia rozwoju turystyki jako części nowoczesnej gospodarki narodowej.

Cele Programu Rozwoju Turystyki do 2020 roku (PRT do 2020 roku)

Celem głównym Programu Rozwoju Turystyki do 2020 roku (PRT do 2020 roku) jest:

Wzmocnienie rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej turystyki poprzez wspieranie przedsiębiorstw, instytucji, organizacji i inicjatyw sektora turystyki z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Tak rozumiany cel główny ma ścisły związek z realizacją celów Strategii Rozwoju Kraju 2020 i strategii zintegrowanych, poprzez uwzględnienie globalnych wyzwań i trendów rozwojowych (innowacyjność, nowoczesność usług, włączenie nauki w proces budowy innowacji turystycznych, rozwój zrównoważony).

Cel ten realizowany będzie poprzez cztery cele operacyjne, w ramach których określono zadania, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia założeń *PRT do 2020 roku*:

- Cel operacyjny 1: Rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki.
- Cel operacyjny 2: Wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki oraz zwiększenie kompetencji kadr.
- Cel operacyjny 3: Promocja priorytetowych obszarów produktów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce.
- Cel operacyjny 4: Zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.

System zarządzania *Programem* oparty został na koordynacji działań instytucji krajowych, regionalnych i lokalnych. Instytucje i podmioty systemu zarządzania rozwojem turystyki wyposażone muszą być w narzędzia i instrumenty wsparcia (instytucjonalne, prawne i finansowe). W *PRT do 2020 roku* określono zasadę koordynacji działań przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, co przyczyni się do wzmocnienia mechanizmu zarządzania rozwojem turystyki. Celowe dla efektywności tego procesu będzie pełnienie przez Ministerstwo Sportu i Turystyki roli Krajowego Centrum Zarządzania Turystyką, głównie z uwagi na przekrojowy oraz horyzontalny charakter tematyki rozwoju gospodarki turystycznej i występujące powiązania turystyki z innymi dziedzinami rozwojowymi (m.in. przedsiębiorczością, innowacjami, rozwojem regionalnym, polityką miejską, polityką rozwoju obszarów wiejskich).

Proces zarządzania rozwojem turystyki do 2020 r. wymaga uwzględnienia zarówno wyzwań polityki europejskiej, jak i rozwiązań na szczeblu krajowym i regionalnym. Wdrożenie *PRT do 2020 roku* ram polityki turystycznej, ukierunkowanej na rozwój gospodarczy, prowadzić powinno do wzrostu aktywności gospodarczej i społecznej partnerów.

Do najważniejszych elementów warunkujących sprawne wdrażanie *PRT do 2020 roku* należy zaliczyć:

- wzmocnienie współpracy między Ministerstwem Sportu i Turystyki a Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju, Ministerstwem Gospodarki, Ministerstwem Środowiska, Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwem Zdrowia, a także organizacjami sektora turystyki i jednostkami samorządu terytorialnego,
- nasilenie współpracy Ministerstwa Sportu i Turystyki z odpowiednimi agendami i podmiotami publicznymi, w szczególności z Polską Organizacją Turystyczną (POT), Regionalnymi Organizacjami Turystycznymi (ROT), jednostkami samorządu terytorialnego, Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIIIZ) czy Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) w zakresie wdrażania działań wspomagających turystykę,
- tworzenie partnerstw pomiędzy szczeblem centralnym i regionalnym oraz pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym, w tym z udziałem jednostek samorządu terytorialnego i organizacji sektora turystyki,
- rozwój innowacji sektora usług turystycznych i odpowiednie wykorzystanie programów operacyjnych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej do wzmocnienia finansowania sektora turystyki.

Wdrażanie Programu Rozwoju Turystyki do 2020 roku

Zawarte w *PRT do 2020 roku* cele wpisują się w szerszy kontekst polityki spójności Unii Europejskiej 2014–2020. Cele nakreślone w *Programie* są zgodne z kluczowymi wyzwaniami Strategii „*Europa 2020 – strategia na rzecz wzrostu inteligentnego, zrównoważonego oraz zapewniającego włączenie społeczne*”.

System wsparcia rozwoju turystyki opracowany w *Programie* określa propozycję narzędzi i instrumentów wsparcia turystyki. Branża turystyczna odgrywać będzie znaczącą rolę w budowie

konkurencyjnej i zrównoważonej gospodarki w perspektywie 2014–2020, wykorzystując potencjał rozwojowy sektora turystyki, a także rosnący popyt wewnętrzny, wzrost poziomu jakości usług oraz oferty turystycznej, bazującej na położeniu geograficznym kraju i regionów, sprzyjającym inwestycjom w sektorze turystyki.

Krajowe Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT)

Krajowe Centrum Zarządzania Turystyką (KCZT) realizować będzie funkcję Ministerstwa Sportu i Turystyki, obejmującą wzmocnienie zarządzania rozwojem turystyki oraz systemu jakości i certyfikacji usług turystycznych. Przyczyni się to do wzrostu jakości usług turystycznych, a tym samym do podniesienia konkurencyjności turystyki krajowej i rozwoju gospodarczego. Do zadań głównych Centrum należeć będzie:

- opracowanie ram normalizacji jakościowej w zakresie świadczenia wybranych usług turystycznych,
- wsparcie rozwoju systemu certyfikacji usług turystycznych,
- rozwój systemu wzmacniania kompetencji liderów turystycznych, operatorów turystyki i kadr przedsiębiorstw turystyki.

Krajowe Centrum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego Turystyki

Odpowiednie zarządzanie inwestycjami i projektami w sektorze turystyki, w tym inwestycjami infrastrukturalnymi w formule PPP, stanowi ważny filar systemu wsparcia rozwoju turystyki.

Centrum PPP w Ministerstwie Sportu i Turystyki przyczyni się do wypracowania dobrych praktyk dla inwestycji turystycznych przy udziale partnerów prywatnych i społecznych. W zakresie partnerstwa publiczno-privatnego (PPP) Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach *PRT do 2020 roku* uruchomić może np. wsparcie doradcze i informacyjne dla podmiotów czy jednostek samorządowych planujących przygotowanie inwestycji w formule PPP. Centrum odpowiadać powinno także za promocję modelu PPP wśród samorządów województw, które mogą realizować tego typu zadania, a także współpracę z instytucjami i organizacjami obszaru budowy PPP.

Obserwatorium Turystyki

Obserwatorium Turystyki pełnić będzie m.in. funkcję instytucji badawczo-rozwojowej w zakresie badań i analiz na rzecz rozwoju turystyki. Obserwatorium jest niezbędnym punktem na mapie tworzenia sieciowego systemu wsparcia rozwoju turystyki i przedsiębiorstw turystycznych oraz

pomiotów powiązanych z turystyką. Obserwatorium funkcjonować będzie w ramach Polskiej Organizacji Turystycznej.

Rola organizacji sektora turystyki

Rozwój działań i współpraca organizacji sektora turystyki, w tym zwłaszcza Polskiej Organizacji Turystycznej i Regionalnych oraz Lokalnych Organizacji Turystycznych, stanowić będzie istotny element w procesie aktywizacji działań różnych podmiotów na rzecz rozwoju turystyki poprzez zapewnienie spójności systemu rozwoju organizacji turystycznych.

W ramach podziału na krajowy i regionalny poziom rozwoju i promocji turystyki, wynikający m.in. z ustawy o POT, utrzymać należy kluczową rolę Regionalnych Organizacji Turystycznych oraz Lokalnych Organizacji Turystycznych jako podmiotów operacyjnych i zarządzających procesami tworzenia i rozwoju specyficznych usług i produktów turystycznych w danym regionie.

Sektor turystyki i powiązane z nim obszary gospodarki i wiedzy posiadają szereg korzystnych dla rozwoju gospodarki uwarunkowań. Pozwala to profilować i specjalizować łańcuchy o charakterze powiązań kooperacyjnych i budowę klastrów działających w obszarze turystyki.

Rozwój turystyki za sprawą upowszechniania tworzenia sieci klastrów i kooperacji podmiotów przyczyni się do efektywniejszego wykorzystania potencjału turystycznego w regionie, wprowadzania istotnych zmian organizacyjnych w przedsiębiorstwach turystyki, skupionych wokół wspólnej oferty klastra, a także do wzrostu udziału produktów innowacyjnych w ofercie turystycznej w kraju i regionach.

Rozwój klastrów sektora turystyki spowoduje tworzenie silnych priorytetowych obszarów produktów turystycznych oraz podnoszenie jakości usług. Klastry przyczynią się do budowy przewagi konkurencyjnej gospodarki turystycznej.

Dla zapewnienia efektywności wsparcia rozwoju turystyki w ramach *PRT do 2020 roku* kluczowe znaczenie będą mieć działania dotyczące funkcjonowania sprawnego systemu wsparcia finansowego sektora turystyki zarówno ze środków krajowych, jak i funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na lata 2014–2020.

Istotne będzie wykorzystywanie odpowiednich instrumentów celowych, zwrotnych, umożliwiających aktywizację działań prywatnych przedsiębiorstw oraz wykorzystanie środków sieci finansujących inwestycje sektora turystyki. Zwiększenie udziału instrumentów zwrotnych w finansowaniu przedsięwzięć rozwojowych w obszarze turystyki przyczyni się do zwiększenia zasięgu, elastyczności i efektywności wsparcia.

Wymaga to jednak mechanizmów inżynierii finansowej, uzupełniających dotychczasowe formy i rodzaje finansowania przedsiębiorstw czy organizacji sektorowych, jako wykonawców określonych zadań czy projektów, włączając w to odpowiednie rozwiązania partnerstwa dla zdolności łączenia źródeł finansowania (także prywatnych) w finansowaniu projektów publicznych dla rozwoju turystyki.

W *Programie Rozwoju Turystyki do 2020 roku* silnie odzwierciedlono priorytety Unii Europejskiej, zapisane w *Strategii Europa 2020*, m.in. rozwój innowacji w sektorze turystyki jako element gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, rozwiązania w zakresie zrównoważonego rozwoju sektora turystyki czy uwzględnienie działań prorozwojowych, włączających określone grupy podmiotów w system gospodarki, celem zapewnienia stabilnego rozwoju opartego na specjalizacjach regionalnych oraz efektywności gospodarki turystycznej i markowych produktach regionalnych i krajowych turystyki.

Efektywne wsparcie turystyki przyczynia się do generowania wzrostu gospodarczego. Cechą rozwoju poprzez turystykę jest aktywizacja regionalnych potencjałów i specjalizacji opartych na usługach turystycznych i sektorach powiązanych z turystyką. Dzięki wsparciu turystyki następuje zagospodarowanie przestrzeni i zrównoważony rozwój danego obszaru. Korzyścią wsparcia rozwoju opartego na turystyce jest osiąganie dużej skali efektów synergii pomiędzy rozwojem funkcji gospodarczych, kulturalnych, rekreacyjnych oraz rozwojem infrastruktury i przestrzeni dla aktywności gospodarczej i społecznej.

Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku koncentruje wsparcie dla rozwoju sektora turystyki i ukierunkowuje je na tworzenie konkurencyjnych, krajowych i regionalnych produktów turystycznych oraz produktów z obszarów priorytetowych, posiadających atrakcyjną bazę dla ich rozwoju. Zakłada również wzrost innowacyjności sektora usług turystycznych w wyniku budowy nowych mechanizmów wsparcia (spójny system zarządzania rozwojem turystyki) i koncentracji wsparcia pod względem terytorialnym oraz tematycznym. System wsparcia rozwoju turystyki zintegruje działania zmierzające do poprawy efektywności i konkurencyjności całej gospodarki, co przyczyni się do poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej.

PRT do 2020 roku skupia się na obszarach związanych z wdrażaniem nowych usług i innowacji w systemach organizacji usług, promocji polskich produktów i zacieśniania współpracy gospodarczej. Przyczyni się to do podnoszenia konkurencyjności gospodarki opartej o nowoczesne produkty i wysokiej jakości usługi, z zastosowaniem e-usług czy sieciowej współpracy między podmiotami. Sektor turystyki w wyniku zaplanowanego w *PRT do 2020 roku* systemu wsparcia i zarządzania stworzy warunki do nowych form kooperacji, w tym upowszechniania rozwoju klastrów oraz pobudzenia aktywności regionalnej przy udziale organizacji branżowych i społecznych. Poza

korzyściami ekonomicznymi dla przedsiębiorstw i operatorów turystyki, będących partnerami klastrów czy powiązań kooperacyjnych (w postaci kreowania nowych usług i produktów, promocji i marketingu usług, a docelowo wzrostu ich eksportu), wsparcie turystyki w zaproponowanym kształcie wpłynie na rozwój kapitału społecznego poprzez podnoszenie kompetencji kadr, kształtowanie nowych umiejętności, a także budowę skutecznych systemów zarządzania przedsięwzięciami turystycznymi.

W zakresie budowy systemu wsparcia rozwoju turystyki do 2020 r. za najważniejsze elementy kierunkujące proces rozwoju gospodarki turystycznej należy uznać następujące założenia:

1. Rozwój turystyki będzie jednym z istotnych czynników dynamizujących rozwój społeczno-ekonomiczny kraju.
2. Turystyka stanowić będzie element polityki rozwojowej i terytorialnej, wpływającej na poziom rozwoju regionów.
3. Rozwój turystyki powinien koncentrować się przede wszystkim na obszarach bezpośrednio związanych z wdrażaniem nowych usług i innowacji, powstawaniu priorytetowych obszarów produktów turystycznych oraz promocji polskich produktów i zacieśnianiu współpracy gospodarczej.
4. Wdrożenie rozwiązań w zakresie wsparcia turystyki obejmować powinno zarówno instrumenty instytucjonalne, jak i finansowe.
5. Niezbędne jest wdrożenie zróżnicowanych form wsparcia przedsiębiorczości i innowacyjności firm sektora turystyki.
6. Pożądane jest ukierunkowanie wsparcia na innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych oraz koncentrację terytorialną, tj. wsparcie na określonych obszarach funkcjonalnych zintegrowanych projektów turystycznych (np. w zakresie rozwoju produktów regionalnych, rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, zagospodarowania dla celów turystyki obszarów i obiektów przemysłowych, budowy atrakcji turystycznych na bazie oferty kulturalnej czy na bazie walorów naturalnych regionów). Przyczyni się to do tworzenia markowych produktów turystycznych.
7. Proces wsparcia podmiotów w sferze turystyki stymulować powinien w szerszym niż dotychczas zakresie projekty usług turystycznych cechujące się innowacyjnymi rozwiązaniami, realizowane w partnerstwie z udziałem sektora B+R oraz podmiotami prywatnymi, zorientowane na powstanie nowych produktów, marek turystycznych czy e-usług.

8. Wsparcie sektora turystyki na poziomie regionalnym uwzględniać powinno upowszechnianie idei tworzenia powiązań kooperacyjnych, klastrów turystyki czy konsorcjów projektowych przedsiębiorstw z udziałem instytucji B+R.

BIBLIOGRAFIA

1. Panorama Inforegio nr 40, UE 2011/2012,
http://ec.europa.eu/regional_policy/information/panorama/index_pl.cfm.
2. *Turystyka i sport w nowej perspektywie finansowej 2014–2020 – poziom krajowy i ponadregionalny*, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 31.01.2013 r.(3).
3. Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania „Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego” SEK(2011) 467; Bruksela, dnia 13.04.2011 KOM(2011) 206.
4. EUROPEAN COURT OF AUDITORS, WERE ERDF CO-FINANCED TOURISM PROJECTS EFFECTIVE? Special Report No 6 2011, s. 33.
5. *„Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”* KOM (2010) 2020, Bruksela 03.03.2010.
6. Konkluzje Rady Europejskiej (7–8 lutego 2013 r.) odnoszące się do punktu wieloletnie ramy finansowe (EUCO 37/13 CO EUR 5 CO&CL 3).
7. COM(2001)0665: Komunikat Komisji w sprawie współpracy na rzecz przyszłości turystyki europejskiej.
8. COM(2007) 621 „Agenda dla zrównoważonej i konkurencyjnej i turystyki europejskiej”.
9. Rezolucja Parlamentu Europejskiego (PE) z dnia 18 lutego 2000 r. w sprawie turystyki i zatrudnienia.
10. Rezolucja z dnia 8 września 2005 r. w sprawie turystyki i rozwoju (przygotowana przez Komisję Rozwoju PE).
11. Rezolucja z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie odnowionej polityki turystycznej UE PE.
12. Rezolucja z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie odnowionej polityki turystycznej UE: ku silniejszemu partnerstwu na rzecz turystyki europejskiej.
13. Komunikat Komisji Europejskiej *„Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego”* KOM(2010) 352, Bruksela, 30.06.2010.
14. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) KOM(2011) 627 wersja ostateczna, Bruksela, 12.10.2011.
15. Komunikat Komisji Europejskiej *„Wspólna Polityka Rolna do 2020 r.: sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi”* KOM(2010) 672.

16. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK) – dokument określający główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 r.
17. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020) – dokument stanowiący aktualizację Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015, przyjęty w dniu 25 września 2012 r. przez Radę Ministrów.
18. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Gospodarka 2020”, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 stycznia 2013 r.
19. Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 roku, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 kwietnia 2014 r.
20. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r.
21. Strategia Sprawne Państwo 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 12 lutego 2013 r.
22. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 kwietnia 2012 r.
23. Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 kwietnia 2014 r.
24. Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 stycznia 2013 r.
25. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Gospodarka 2020”, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 stycznia 2013 r.
26. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r.
27. Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, przyjęta przez Radę Ministrów 9 kwietnia 2013 r.
28. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 r.
29. Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 r., dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 września 2008 r.
30. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649, z późn. zm.).
31. Umowa Partnerstwa – przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r. i Komisję Europejską w dniu 23 maja 2014 r.

32. Enhancing the Competitiveness of Tourism in the EU. An Evaluation Approach to Establishing 20 Cases of Innovation and Good Practice. Center for Strategy and Evaluation Services, September 2013.
33. A New Industrial Revolution, European Union, 2013
34. Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2012–2020. POT, 2011.
35. European Tourism 2013 – Trends and Prospects. Quarterly Report Q2/2013. European Travel Commission.
36. Rachunek satelitarny turystyki dla Polski za lata 2009–2010, Gdańsk 2012.

SPIS TABEL

- Tabela 1. Powiązanie celów *PRT do 2020 roku* z dokumentami programowymi okresu 2014–2020
- Tabela 2. Wskaźniki ogólne realizacji celów *PRT do 2020 roku*
- Tabela 3. Wartości wskaźników ogólnych realizacji celów PRT w latach 2015–2020
- Tabela 4. Proponowany podział instrumentów finansowania rozwoju turystyki 2014–2020
- Tabela 5. Źródła finansowania turystyki w ramach *PRT do 2020 roku*

SPIS RYSUNKÓW

- Rys. 1. Potencjalne oddziaływanie turystyki w polityce spójności UE 2014–2020
- Rys. 2. Wpływy z tytułu przyjazdów cudzoziemców i turystów do Polski w latach 2009–2013 (w mld euro)
- Rys. 3. Przyjazdy cudzoziemców i turystów zagranicznych do Polski w latach 2009–2013 (w tys.)
- Rys. 4. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do Polski (w mln)
- Rys. 5. Wydatki turystów zagranicznych w Polsce na osobę i na dzień pobytu w USD w latach 2009–2013
- Rys. 6. Uczestnictwo mieszkańców Polski w turystyce krajowej i zagranicznej (w %) w latach 2009–2013
- Rys. 7. Cele krajowych podróży długookresowych mieszkańców Polski w 2013 r.
- Rys. 8. Liczba hoteli według kategorii w latach 2010–2013
- Rys. 9. Liczba osób korzystających z obiektów noclegowych w latach 2009–2013 (w tys.)
- Rys. 10. Schemat powiązań *PRT do 2020 roku*

- Rys. 11. Współpraca międzyresortowa na rzecz realizacji *PRT do 2020 roku*
- Rys. 12. Organizacja systemu wdrażania *PRT do 2020 roku*
- Rys. 13. Ramy monitoringu i ewaluacji *PRT do 2020 roku*
- Rys. 14. Ewaluacja *PRT do 2020 roku*
- Rys. 15. Obszary potencjalnej współpracy podmiotów w ramach klastra turystycznego
- Rys. 16. Rozwój klastrów sektora turystyki
- Rys. 17. Wsparcie rozwoju klastrów w turystyce do 2020 roku
- Rys. 18. Finansowanie turystyki – *PRT do 2020 roku*

WYKAZ ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

- BAN** – Sieć Aniołów Biznesu (ang. Business Angels Network)
- B+R** – Działalność badawczo-rozwojowa
- B+R+I** – Działalność badawczo-rozwojowa i innowacyjna
- CIP** – Program ramowy *na rzecz konkurencyjności i innowacji* (ang. Competitiveness and Innovation Framework Programme – CIP)
- CTT** – Centrum Transferu Technologii
- EFRR** – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- EFS** – Europejski Fundusz Społeczny
- EFROW** – Europejski Fundusz Regionalny Rozwoju Obszarów Wiejskich
- EBI** – Europejski Bank Inwestycyjny
- EIF** – Europejski Fundusz Inwestycyjny (ang. European Investment Fund)
- EUROSTAT** – Urząd Statystyczny Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu
- GUS** – Główny Urząd Statystyczny
- ICT** – Information and Communication Technologies
- IEE** – Inteligentna Energia Europy (ang. Intelligent Energy Europe)
- ICT** – Technologie komunikacji internetowej (ang. Internet Communication Technology)
- IIF** – Inteligentne Instrumenty Finansowe
- IOB** – Instytucje Otoczenia Biznesu
- JST** – Jednostki Samorządu Terytorialnego

KE	– Komisja Europejska
KFK	– Krajowy Fundusz Kapitałowy
KKK	– Kluczowe Klastry Krajowe
LOT	– Lokalna Organizacja Turystyczna
MIR	– Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MNiSW	– Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MŚP	– Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
MSiT	– Ministerstwo Sportu i Turystyki
NCBR	– Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
NFOŚiGW	– Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
NGOs	– organizacje pozarządowe (ang. non-governmental organizations)
OEC	– Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organization for Economic Co-operation and Development)
OZE	– Odnawialne Źródła Energii
PARP	– Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
PKB	– Produkt Krajowy Brutto
PO IR	– Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014–2020
PO PC	– Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014–2020
PO WER	– Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020
PO PW	– Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020
PO IiŚ	– Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
PRP	– Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 roku
POT	– Polska Organizacja Turystyczna
ROT	– Regionalna Organizacja Turystyczna
PRT	– Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku
RPO	– Regionalny Program Operacyjny
SIEG	– Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarczej Dynamiczna „Polska 2020”
UE	– Unia Europejska
UNWTO	– Światowa Organizacja Turystyki (ang. United Nations World Tourism Organization)

VC – Fundusz kapitału ryzyka (ang. Venture Capital)